

DUYGU VE DAVRANIŞ BOZUKLUĞU AİLE EĞİTİMİ KİTAP SETİ 4 - 6 YAŞ GRUBU

- Doç. Dr. Avşar ARDIÇ
- Doç. Dr. Belgin ARSLAN CANSEVER
- Doç. Dr. Gökhan TÖRET
- Doç. Dr. Seray OLÇAY
- Arş. Gör. Dinçer SARAL
- Arş. Gör. Elif TUNÇEL

ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

2024

2.
Kitap

Genel Yayın Yönetmeni Doç. Dr. Mustafa OTRAR

Yayın Koordinatörü Gökçağrı GÜREL

Proje Koordinatörü Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR

Editör Doç. Dr. Avşar ARDIÇ

Yazı İşleri Dr. Mehmet Akif CİHAN

Yayına Hazırlayan Sevil CANPOLAT

Gülhan ERSOY

Merve LAÇİN

Katkıda Bulunanlar Elif ALPHAN

Merih YARAŞIR TÜRKEKEL

Tashih Neslihan SALTAŞ

Görsel Betimleme Duygu ÖZİŞÇİ

Görsel Tasarım Sude Ajans Reklam Org. Tan. Ltd. Şti.

ISBN 978-975-11-8270-8

Aile Eğitimi Kitap Seti'nin her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne aittir. Setin içerikleri kaynak gösterilmeden hiçbir suretle alınıp yayınlanamaz.

Değerli Aileler,

Eğitimde tüm paydaşların bir araya gelerek ortak bir amaç uğruna çaba sarf etmesi, başarı için en önemli kriterlerdendir. Paydaşların en mühimlerinden birisi de muhakkak ki sizlersiniz. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin ebeveyni veya vasisi olmak, sizleri de bizim nazarımızda özel kılmaktadır. Bizler Millî Eğitim Bakanlığı mensupları olarak çocuğunuzun doğumundan mezuniyetine kadar geçireceğiniz süreçte sizlere destek vermek amacıyla gece gündüz çalışmaktayız. "Aile Eğitimi Kitap Seti" de bu amaçla hazırlanmıştır. Setimiz, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların eğitiminde, sizlere yol gösteren bir başucu kitabı görevi görecektir mahiyette hazırlanmıştır.

Sevgili Aileler, Kıymetli Öğretmenler,

Aile Eğitimi Kitap Seti; alanında uzman seksenden fazla akademisyen ve eğitimcinin uzun uğraşlar sonucunda ortaya çıkardığı, toplam 53 kitaptan oluşan bir yardımcı kaynak kitap setidir. Tüm yetersizlik türleri için kendi içerisinde ayrı kitap setleri barındıran ve her bir kitap setinin içerisinde de farklı yaş gruplarına veya alt yetersizlik türlerine hitap eden bir anlatım tarzı benimsenmiştir. Eğitim sürecinde ve sonrasında ihtiyaç duyacağınız teorik bilgiler, etkililiği bilimsel olarak kanıtlanmış uygulama örnekleriyle harmanlanmış ve uzun yıllar kullanılacak harika bir çalışma ortaya çıkmıştır.

Günümüz bilgi toplumunun ihtiyaçları ve teknolojik gelişmeler düşünüldüğünde video içeriklerin öğrenmede ne kadar etkili bir yöntem olduğu herkesin malumudur. Bu çalışmada kitaplarda yer alan teori ve uygulama içerikleri kısa videolar ile desteklemeye çalışılmıştır. Ayrıca bu videolar işitme ve görme yetersizliği olan aileler için erişilebilir formatta hazırlanmıştır. Bununla birlikte kitaplardaki görsel betimleme metinleri de düşünüldüğünde özel eğitim alanında her öğesiyle erişilebilir bir eser ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Takdimimi noktalarken "Aile Eğitimi Kitap Seti"nin sizlere özel eğitim ihtiyacı olan bireyler yetiştirirken yol gösterici olmasını ve her bir evladımızın eğitim hayatının sonunda, bağımsız bir yurttaş olarak yaşamlarına devam edecek seviyeye gelmelerinde katkı sağlamasını temenni ederim. "Özel Eğitim" alanında bir mihenk taşı görevi görecektir bu eserin hazırlanmasında emeği geçen tüm akademisyen, eğitimci ve Genel Müdürlüğümüzün kıymetli personellerini canı gönülden kutlar, setimizin memleketimize hayırlı olmasını umut ederim.

Doç. Dr. Mustafa OTRAR

Genel Müdür

SUNUŞ

Değerli Aileler,

Sizler, en değerli varlıklarınız olan biricik çocuklarınızın yaşam içinde kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlayacak becerileri kazanabilmeleri için büyük bir mücadele vermektесiniz. Bu mücadelede sizlere yardımcı olabilmek için sağlık, eğitim, sosyal destek, güvenlik gibi alanlarda pek çok eğitimci ve uzman görev yapmaktadır. Tüm görevlilerin amacı, siz ailelerin çocuklarınızın gelişimi ve eğitimine katkıda bulunarak onları bağımsız bireyler hâline getirme sürecinde yanınızda olmaktır.

Gelişim özellikleri her ne olursa olsun her çocuğun ailesiyle mutlu, huzurlu ve geleceğe güvenle bakan bireyler olmaya hakkı vardır. Çocuklarınızın bu hakları elde edebilmesi, onlara verilecek nitelikli eğitim ve destek hizmetlerin sunulması ile mümkün olacaktır. Tüm çocukların bu nitelikli eğitim ve destek alma yönündeki anayasal haklarını, en verimli şekilde kullanabilmeleri için doktorların, öğretmenlerin, uzmanların yanı sıra siz ailelerin de önemli sorumlulukları yerine getirmeleri gerekir. Her anne baba mutlaka çocuğu için en iyisini ister. Sizler için önemli olan; en iyi bakıma, en iyi eğitime, en iyi destek hizmetlerine kolaylıkla erişebilmektir. Biz hizmet verenlerin de sizin çok önem verdiğiniz bu hizmetlerin geliştirilmesinde iş birliğimize ihtiyacımız vardır. İnanıyoruz ki uzmanlar ve eğitimciler ile aileler, el ele vererek çocukların toplum yaşamına katılımlarını sağlamak için en iyisini yapacaklardır.

Çocuklarınızın, uzmanlar ve eğitimcilerin sunduğu pek çok hizmetten en iyi şekilde yararlanabilmesi için siz ailelerin de bu sürece etkin katılmanız beklenmektedir. Şu bir gerçektir ki aileler çocuklarının gelişim ve eğitimlerinde katılımcı olduklarında çocuklarının okul başarıları artacağı gibi bağımsız yaşama hazırlanmaları da kolaylaşacaktır. Sizlere sunulan bu Aile Eğitimi Kitap Seti, tüm özel eğitim kategorileri ve tüm yaş grupları için alanında uzman akademisyenler tarafından titizlikle hazırlanmıştır. Sizler çocuğunuzun durumuna ve yaşına uygun olan kitapları, bu kitap setinden seçerek çocuğunuzun gelişim ve eğitimine katkıda bulunabileceksiniz.

Sevgili Öğretmenler, Değerli Aileler,

Kitap setlerimiz otizm spektrum bozukluğu, zihin yetersizliği, işitme yetersizliği, görme yetersizliği, fiziksel yetersizlik, öğrenme güçlüğü, dil ve konuşma bozukluğu, duyu ve davranış bozukluğu, çoklu yetersizlikler ve ailelerle çalışma konularını kapsamaktadır. Her bir kitap seti ise 0-3 yaş, 4-6 yaş, birinci kademe olan ilkokul, ikinci kademe olan ortaokul, üçüncü kademe olan ortaöğretim öğrencilerinin aileleri için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Aynı zamanda tüm grupları ilgilendiren konular, ortak aile eğitimi kitap seti olan Özel Eğitimde Ailelerle Çalışma Seti'nde toplanmıştır. Tüm kitap setlerinde açıklanan konular, uzmanların ve öğretmenlerin hazırladığı videolarla zenginleştirilmiştir. Böylece sizler çocuğunuzun gelişimi ve eğitimiyle ilgili bilgileri edinirken aynı zamanda konuların videolarını izleyebileceksiniz. Özel eğitim ihtiyacı olan tüm bireylerin ailelerine yararlı olması dileğiyle...

Çocuk yetiştirmek bir sanattır, aileler sanatçılardır, çocuklar ailelerin eserleridir.

Prof. Dr. Atilla CAVKAYTAR
Proje Koordinatörü

EDİTÖR/KOORDİNATÖR

Doç. Dr. Avşar ARDIÇ

DUYGU VE DAVRANIŞ BOZUKLUĞU AİLE EĞİTİMİ KİTAP SETİ YAZAR LİSTESİ

Doç. Dr. Avşar ARDIÇ

Doç. Dr. Belgin ARSLAN CANSEVER

Doç. Dr. Gökhan TÖRET

Doç. Dr. Seray OLÇAY

Arş. Gör. Dinçer SARAL

Arş. Gör. Seda ŞAKAR

Arş. Gör. Elif TUNÇEL

GENEL AMAÇ

Sevgili Ailelerimiz, Kıymetli Öğretmenler,

Bu setin amacı; duygu ve davranış bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin yani sizlerin çocuğunuzun gelişimsel sürecini çeşitli alanlarda destekleyebilmeniz için gerekli olan bilgi ve becerileri kazanmanızı sağlamaktır.

KAZANIMLAR

Bu kitap seti ile aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Duygu ve davranış bozukluğunun tanımını, doğasını ve nedenlerini açıklar.
- Duygu ve davranış bozukluğuna eşlik edebilecek olası tanıları (dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu) anlatır.
- Aile işlevlerini, bağlanma ve ebeveynlik tutumlarını ifade eder.
- Aile içi sağlıklı iletişimin ve etkileşimin kurulabilmesini desteklemeye yönelik bilgi ve becerileri kazanır.
- Günlük rutinler içerisinde çocuğun dil gelişimini desteklemeye yönelik bilgi ve becerilere sahip olur.
- Günlük rutinler içerisinde çocuğun sosyal-duygusal gelişimini desteklemeye yönelik bilgi ve becerileri kazanır.
- Günlük rutinler içerisinde çocuğa oyun becerilerini kazandırmaya yönelik bilgi ve becerilere sahip olur.
- Günlük rutinler içerisinde bilişsel gelişimini desteklemeye yönelik bilgi ve becerilere sahip olur.

- Belirli dönemler içerisinde görülen gelişim dönemi krizi tanımlayarak, yaşanan gelişimsel krizlerde çocuğu destekleyici stratejileri açıklar.
- Çocuğun davranışlarını yönetmeye ilişkin etkili davranış yönetimi stratejilerini sıralar.
- Çocuk için kural koyarken dikkat edilecek noktaları ve kuralları uygularken dikkat edilmesi gerekenleri açıklar.
- Çocuğunun olumsuz davranışlarının işlevlerini belirlemek üzere işlevsel analiz yapar.
- Senaryo ve güç kartı hazırlar ve uygular.
- İş birliği sürecini, iş birliği yapacak uzmanları ve bu uzmanların rollerini açıklar.
- Çocuğun duygularının farkına vararak onun duygu yoğunluğunu tespit eder.
- Çocuğunun duygularını ifade edebilme becerisini değerlendirir.
- Çocuğunun duygularını ifade edebilmesi ve kontrol edebilmesi için ona nasıl destek olabileceğinize dair stratejileri açıklar.
- Çocuğunun evde aktif rol alması ve aile bireyleri ile iş birliği ve iş bölümü yapması için fırsatlar sunar.
- Medya okuryazarlığı kavramını açıklar ve çocuğunun medya okuryazarlığı becerisi kazanmasına yönelik etkinlikler gerçekleştirir.
- Sosyal-duygusal becerileri sıralayarak çocuğun sosyal-duygusal becerilerini desteklemek üzere kullanılabilecek etkili uygulamaları açıklar.
- Akran etkileşimini ve önemini tanımlayarak akran etkileşimini olumsuz etkileyen davranışları sıralar.
- Çocuğunun akademik becerileri ile ilgili bilgi sahibi olur. Akademik becerilerinin desteklenmesine yönelik etkinlikler gerçekleştirir.
- Çocuğunun aile bireyleri ile olan sosyal ve duygusal ilişkilerini desteklemeye yönelik farkındalık kazanır.
- Çocuğunun fikirlerini açıkça ifade etmesi için gerekli desteği sağlar.

- Çocuğunun ilgi ve hobilerini desteklemek için fırsatlar sunar.
- Dijital ayak izi kavramına ilişkin farkındalık kazanır.
- Bağımsız yaşam becerilerini açıklar.
- Çocuğunun bağımsız yaşam becerilerine ilişkin performansını belirler.

İÇERİK

Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitap Seti 5 kitaptan oluşmaktadır. Bu kitaplar:

1. Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitap Seti 0-3 Yaş Grubu
2. Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitap Seti 4 -6 Yaş Grubu
3. Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitap Seti I. Kademe
4. Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitap Seti II. Kademe
5. Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitap Seti III. Kademe

AÇIKLAMALAR

Sevgiler Aileler,

Bu kitap seti; doğum anından itibaren eğitim ve öğretimin III. kademesine kadar olan bir süreç içerisinde, duygu ve davranış bozukluğu olan çocukların ailelerine gereksinim duydukları destekleri sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Söz konusu Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitimi Kitapları toplam 5 kitaptır ve her kitap farklı sayılarda bölümlerden oluşmaktadır. Bu kitaplar daha önce de belirtildiği gibi çocuğunuzun yaşına ve eğitim sistemimiz içindeki kademe düzeyine göre yapılandırılmıştır. Ancak bazı durumlarda

çocuğunuzun yaşı her ne kadar ileri olursa olsun çocuğunuzun yaşından daha küçük yaşlardaki ya da ileri yaşlardaki çocuklar için hazırlanmış kaynakları incelemeniz gerekebileceğini göz önünde bulundurmanız önemlidir.

Aile Eğitimi Kitapları, hem bilgi ve becerilerinizi geliştireceğiniz hem de eğleneceğiniz etkinlikleri temel alarak hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra sizlerin, duygu ve davranış bozukluğu ve çocuğunuzun gelişimsel süreçlerine yönelik bilgilerinize katkı sağlamak amacıyla bilgi notları da içermektedir. Bu bilgi notlarının, hem etkinlikleri gerçekleştirirken hem de çocuğunuzla ilgili kararlar alırken gereksinim duyacağınız bilgilerden oluşmasına özellikle dikkat edilmiştir. Bu nedenle hem etkinlikleri yaparken hem de bilgi notlarını okurken duygu ve davranış bozukluğu olan çocuğunuzun gelişimsel sürecine katkı sağlamayı amaçladığımızı lütfen göz önünde bulundurmayı unutmayınız.

Siz sevgili ailelerin dikkatini yukarıda ifade ettiklerimizin yanı sıra başka bir konu üzerine de çekmeyi önemsiyoruz. Söz konusu kitaplar ve içeriği genel bir durum için hazırlanmıştır ve sizin çeşitli durumlarda gereksinim duyacağınız bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır. Ancak bunun yanı sıra her ailenin benzersiz olduğunu, özelliklerinin birbirlerinden farklı olduğunu da unutmuş değiliz. Bu nedenle sizlerden etkinlikleri uygularken ve bilgi notlarını okurken kendi ailenizin özelliklerini, beklentilerini ve işleyişini göz önünde bulundurmanızı, yeri geldiğinde gerekli gördüğünüz düzenlemeyi ailece karar alarak yapmanızı önemli buluyoruz. Bu durumun sizlerin ve ailenizin benzersizliğine, kendine özgü işleyişine katkı sağlayacak bir süreç olacağını düşünüyoruz.

İçindekiler

BÖLÜM 1: OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE GELİŞİMSEL KRİZLER VE YÖNETİLMESİ

Genel Amaç 6

Kazanımlar 6

İçerik 6

Açıklamalar 7

Giriş 7

ETKİNLİK 1: Gelişimsel Krizler 8

ETKİNLİK 2: Gelişimsel Krizler 11

ETKİNLİK 3: Gelişimsel Krizler 13

Neler Öğrendik? 16

Yararlanılan Kaynaklar 16

BÖLÜM 2: ETKİLİ DAVRANIŞ YÖNETİMİ

Genel Amaç 18

Kazanımlar 18

İçerik 18

Açıklamalar 19

Giriş 19

ETKİNLİK 1: Davranışı Yönetmede Etkili Yolları Öğreniyorum 20

ETKİNLİK 2: Davranışı Yönetmek için Kurallar Koyuyorum 23

ETKİNLİK 3: Davranışı Yönetmede Etkili Yollardan Pekiştirmeyi Uyguluyorum 27

ETKİNLİK 4: Davranışın İşlevlerini Değerlendiriyorum 32

Neler Öğrendik? 36

Yararlanılan Kaynaklar 37

BÖLÜM 3: GÜNLÜK RUTİNLERDE DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEME

Genel Amaç	40
Kazanımlar	40
İçerik	40
Açıklamalar	41
Giriş	41
ETKİNLİK 1: Çocuğumun Günlük Rutinlerini Belirliyorum	42
ETKİNLİK 2: Çocuğumun Dil Gelişimini Destekliyorum	51
ETKİNLİK 3: Çocuğumun Günlük Rutinlerinde Dil Gelişimini Desteklemede Etkili Uygulamaları Öğreniyorum ve Uyguluyorum	57
Neler Öğrendik?	63
Yararlanılan Kaynaklar	64

BÖLÜM 4: GÜNLÜK RUTİNLERDE SOSYAL- DUYGUSAL VE OYUN GELİŞİMİNİ DESTEKLEME

Genel Amaç 66

Kazanımlar 66

İçerik 66

Açıklamalar 66

Giriş 69

ETKİNLİK 1: Çocuğum İçin
Güç Kartı Yazıyorum 67

ETKİNLİK 2: Çocuğumla Güç
Kartını Uyguluyorum 72

ETKİNLİK 3: Oyun Gelişimini
Keşfediyorum 76

ETKİNLİK 4: Çocuğumun Oyun
Gelişimini Desteklemede Etkili
Uygulamaları Öğreniyorum ve
Uyguluyorum 82

Neler Öğrendik? 87

Yararlanılan Kaynaklar 88

BÖLÜM 5: GÜNLÜK RUTİNLERDE BİLİŞSEL GELİŞİMİ DESTEKLEME

Genel Amaç	90
Kazanımlar	90
İçerik	90
Açıklamalar	91
Giriş	91
ETKİNLİK 1: Neyin Sesi?	91
ETKİNLİK 2: Mevsimler Parmaklarımızda	94
ETKİNLİK 3: Kahvaltı Hazırlıyoruz	98
ETKİNLİK 4: Çocuğumla Soruyoruz, Buluyoruz!	102
ETKİNLİK 5: Çocuğumla Boyuyoruz, Canlandırıyoruz!	104
Neler Öğrendik?	108
Yararlanılan Kaynaklar	109

BÖLÜM 6: İŞ BİRLİĞİ VE DESTEK HİZMETLERİ

Genel Amaç 112

Kazanımlar 112

İçerik 112

Açıklamalar 112

Giriş 113

ETKİNLİK 1: Kendim ve Çocuğum
İçin İş Birliğı Yapabilirim 113

ETKİNLİK 2: Destek Hizmetlerini
Öğreniyorum 126

Neler Öğrendik? 129

Yararlanılan Kaynaklar 129

BÖLÜM 1: OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE GELİŞİMSEL KRİZLER VE YÖNETİLMESİ

Doç. Dr. Avşar ARDIÇ | Arş. Gör. Elif TUNÇEL

BÖLÜM 2: ETKİLİ DAVRANIŞ YÖNETİMİ

Doç. Dr. Seray OLÇAY | Arş. Gör. Dinçer SARAL

BÖLÜM 3: GÜNLÜK RUTİNLERDE DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEME

Doç. Dr. Gökhan TÖRET

BÖLÜM 4: GÜNLÜK RUTİNLERDE SOSYAL- DUYGUSAL VE OYUN GELİŞİMİNİ DESTEKLEME

Doç. Dr. Gökhan TÖRET | Arş. Gör. Dinçer SARAL

BÖLÜM 5: GÜNLÜK RUTİNLERDE BİLİŞSEL GELİŞİMİ DESTEKLEME

Doç. Dr. Belgin ARSLAN CANSEVER

BÖLÜM 6: İŞ BİRLİĞİ VE DESTEK HİZMETLERİ

Doç. Dr. Gökhan TÖRET

Genel Amaç

Bu kitabın amacı; 4-6 yaş arasındaki Duygu ve Davranış Bozukluğu olan çocuklarınızın gelişimsel süreçleri içerisinde ortaya çıkan krizleri ve bu krizlerin yönetilmesi, olumlu davranışlarının desteklenmesi ve davranışların etkili bir şekilde yönetilmesi, çocuğunuzun günlük rutinleri içerisinde dil, sosyal-duygusal, oyun ve bilişsel becerilerinin gelişiminin desteklenmesi için gerekli olan bilgi ve becerilerin sizlere kazandırılmasıdır. Aynı zamanda bu süreç içerisinde iş birliğinin önemi ve destek hizmetleri hakkında bilgi sahibi olmanıza yardımcı olmaktadır.

Kazanımlar

Bu kitap seti ile aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Belirli dönemler içerisinde görülen gelişimsel krizleri tanımlayarak, yaşanan gelişimsel krizlerde çocuğu destekleyici stratejileri açıklar.
- Çocuğun davranışlarını yönetmeye ilişkin etkili davranış yönetimi stratejilerini sıralar.
- Çocuğunuz için kural koyarken dikkat edilecek noktaları ve kuralları uygularken dikkat edilmesi gereken noktaları açıklar.
- Çocuğun problem davranışlarının işlevlerini gözlem yoluyla değerlendirir.
- Senaryo ve güç kartı hazırlar ve uygular.
- Günlük rutinler içerisinde çocuğa dil gelişimini desteklemeye yönelik bilgi ve becerilere sahip olur.
- Günlük rutinler içerisinde çocuğa oyun becerilerini kazandırmaya yönelik bilgi ve becerileri edinir.
- Günlük rutinler içerisinde çocuğu bilişsel gelişimini desteklemeye yönelik bilgi ve becerilere sahip olur.
- İş birliği sürecini, iş birliği yapacak uzmanları ve bu uzmanların rollerini açıklar.

İçerik

1. Okul Öncesi Dönemde Gelişimsel Krizler ve Yönetilmesi
2. Etkili Davranış Yönetimi
3. Günlük Rutinlerde Dil Gelişimini Destekleme

4. Günlük Rutinlerde Sosyal-Duygusal Gelişimi ve Oyun Gelişimini Destekleme
5. Günlük Rutinlerde Bilişsel Gelişimi Destekleme
6. İş birliği ve Destek Hizmetleri

Açıklama

Değerli Ailelerimiz, bu kitapta 6 ana bölüm altında sizlere Duygu ve Davranış Bozukluğunun 4-6 yaş arasındaki gelişimsel süreci ile ilişkili temel bilgileri ve aynı zamanda çocuğunuzun gelişimsel sürecine nasıl katkı sağlayacağınıza yönelik bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlıyoruz. Bu nedenle her bölümde çeşitli bilgi notlarının yanı sıra aile üyelerinizle beraber gerçekleştireceğiniz etkinlikler yer almaktadır. Her etkinliğin nasıl yapılacağı ve kendinizi nasıl değerlendireceğinize yönelik detaylı bilgilere söz konusu bölümün içerisinde ulaşabileceksiniz. 4-6 yaş dönemi çocukların davranışlarının ve bazı özelliklerinin belirginleştiği kritik bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bu dönem içerisinde ailenizin işleyişi, ebeveynlik tutumları ve aile üyelerinin performanslarına uygun bir şekilde rol paylaşımı içerisinde bulunması, çocuklarınızın gelişimsel süreçlerini desteklediği gibi hem bu dönem içinde hem de sonraki gelişimsel dönemlerde olumsuzluklarla karşılaşma riskini azaltmaktadır.

Bölümler Hakkında

Duygu ve Davranış Bozukluğu 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı'nın ilk bölümü Okul Öncesi Döneminde Gelişimsel Krizler ve Yönetilmesi'dir. Bireylerin sosyal gelişimlerini temel olarak psiko-sosyal gelişim kuramını kuran Ericson'a göre belirli dönemler içerisinde belirli gelişimsel krizler yaşanabilmektedir. Okul öncesi dönemde görülen başlıca krizler (a) temel güvene karşı güvensizlik, (b) özerkliğe karşı utanç, (c) şüphe, girişimciliğe karşı suçluluk duygusu ve (d) çalışkanlığa karşı yetersizlik duygusudur. **Bir dönemde karşılaşılan krizlerin çözülmesi bireylerin potansiyellerini gerçekleştirebilmesi ve bir sonraki dönemde karşılaşılabilecek olan krizlerle başa çıkabilmesi için oldukça önemlidir.** Bu nedenle bu bölümde sizlere bu krizlerle ilgili bilgiler sunulmuş ve bu krizlere başa çıkabilme yönelik stratejilere yer verilmiştir.

Etkili Davranış Yönetimi bu kitabın ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Duygu ve Davranış Bozukluğu olan çocuklar sıklıkla davranış problemlerine sahip olmakta ve olumlu davranışlar edinmek için desteğe gereksinim duyabilmektedir. **Bu bölümde çocuğunuza olumlu davranışlar kazandırmanız için etkili davranış yönetimi stratejilerine, çocuğunuzun olumlu davranışlarını arttırmaya ve onlara yeni davranışlar kazandırmaya ilişkin uygulamalara ve çocuğunuzun sergilediği problem davranışların işlevlerini nasıl**

değerlendirebileceğinize yönelik açıklamalara yer verilmiştir.

Okul öncesi dönem, okul başarısı ve sosyal kabul için önemli bir dönem olmasının yanı sıra bu dönemde edinilen beceriler ve kurulan olumlu ilişkiler yaşamın ileri yıllarına da etki etmektedir. Okul öncesi dönemde geliştirilen iletişim becerilerinin çocuğunuzun gerek okul hayatı gerek akademik gerek sosyal yaşantısı için kritik derecede önemli olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle **kitabın 3. bölümünde günlük rutinlerde çocuğunuzun dil gelişimini nasıl destekleyebileceğinize dair bilgilere yer verilmiştir.** Duygu ve Davranış Bozukluğu 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı'nın 3. bölümünü oluşturan *Günlük Rutinlerde Dil Gelişimini Destekleme* bölümünde sizlere çocuğunuzun dil gelişimini desteklemek için günlük rutinler belirleme ve çocuğunuzun dil gelişimini desteklemek için günlük rutinlerde kullanabileceğiniz etkili uygulamalar hakkında bilgiler sunulmuştur.

Okul öncesi dönemde desteklenmesi kritik derecede önemli olan diğer alanlar ise sosyal-duygusal gelişim, oyun gelişimi ve bilişsel gelişim alanlarıdır. Bu nedenle **Duygu ve Davranış Bozukluğu 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı'nın 4. bölümünü Günlük Rutinlerde Sosyal-Duygusal Gelişimi ve Oyun Gelişimini Destekleme, beşinci bölümünü ise Günlük Rutinlerde Bilişsel Gelişimi Destekleme bölümleri oluşturmaktadır.** Duygu ve Davranış Bozukluğu 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı'nın 4. bölümünde yer alan *Günlük Rutinlerde Sosyal-Duygusal ve Oyun Gelişimini Destekleme* bölümünde çocuğunuzun sosyal beceri repertuarını geliştirmek üzere güç kartları ve senaryolar oluşturmaya yönelik bilgi ve becerilere, bunun yanı sıra sosyal gelişimin yapı taşlarından olan oyun becerisini desteklemeye yönelik stratejilere yer verilmiştir. **Kitabın 5. bölümünü oluşturan Günlük Rutinlerde Bilişsel Gelişimi Destekleme bölümünde ise sizlerin algılama, hatırlama, akıl yürütme, karar verme ve problem çözme becerilerini kapsayan bilişsel beceriler hakkında farkındalığınızı arttırmaya ve çocuğunuzun bilişsel becerilerini desteklemeye yönelik bilgiler yer almaktadır.**

İş Birliği ve Destek Hizmetleri bu kitabın son bölümünü oluşturmaktadır. İş birliği, ortak amaç için çalışma ortaklığı süreci olarak tanımlanmaktadır. Eğitim ile ilgili yasal düzenlemeler, ailelerin çocuklarının eğitim sürecine aktif olarak katılım göstermeleri ve gereksinim duyulduğunda destek sağlamalarını zorunlu kılmaktadır. **Bu bölümde sizlere çocuğunuza hizmet sunan farklı kurum ve kuruluşlar ile yapabileceğiniz iş birliği yollarına ve çocuğunuzun gereksinim duyduğu destek hizmetlere erişim yollarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.** Duygu ve davranış sorunları olan çocukların ve ailelerinin yaşam kalitelerinin artırılması için sağlanan hizmetler, farklı uzmanlar ve aile katılımı yoluyla, erken çocukluk döneminden üniversite eğitime kadar uzanan bir zaman diliminde, ekip olarak sürdürülen uzun bir yolculuktur. Bu yolculukta hem çocuğunuzun hem ailenizin gereksinimlerini karşılayabilmek, yaşam kalitenizi arttırabilmek amacıyla uzmanlarla etkin bir şekilde iş birliği yapmak için ihtiyaç duyduğunuz bilgilere yer verilmiştir.

BÖLÜM 1

Doç. Dr. Avşar ARDIÇ
Arş. Gör. Elif TUNÇEL

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE
GELİŞİMSEL KRİZLER VE
YÖNETİLMESİ

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; okul öncesi dönemde görülebilecek gelişimsel ve durumsal krizleri nasıl yönetebileceğinize ve bu dönemdeki çocukların gelişimlerini nasıl destekleyebileceğinize ilişkin bilgi ve beceriler kazanmanıza yardımcı olmaktır.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Kişilik gelişiminin belirli dönemler içerisindeki özelliklerini açıklar.
- Kriz türlerini örneklendirir.
- Gelişim dönemlerini sıralar.
- 0-6 yaş arasında görülen gelişimsel krizleri açıklar.
- 0-6 yaş arası dönemdeki çocukların davranış kontrolünü sağlamak için neler yapılabileceğini açıklar.

İçerik

1. Kişilik Gelişimi
2. Krizler
3. Gelişim Dönemleri
4. Gelişimsel Krizler
5. Davranış Kontrolü

Açıklamalar

Bu bölümde siz sevgili aileler için kişilik gelişimine, okul öncesi dönemde ortaya çıkabilecek krizlere, psiko-sosyal gelişim dönemlerine ve davranış kontrolüne yönelik açıklamalara yer verilmiştir. Aynı zamanda bölüm içeriğinde sizlere örnek etkinlikler sunulmuştur.

Sevgili aileler, unutmayınız ki birtakım duygusal zorlanmaların sonucunda ortaya çıkan şiddetli ve süresi sınırlı denge bozukluğu olarak tanımlanan krizlerin çözülmesi bireylerin potansiyellerini gerçekleştirebilmesi ve bir sonraki dönemde karşılaşılabilecek olan krizlerle başa çıkabilmek için gerekli yeterliliğin elde edilmiş olması anlamına gelmektedir. **Bu nedenle sizlerin olumlu tutum ve davranışlarınızın, çocuğunuzun gelişimi için kritik bir öneme sahip olduğunu unutmayınız ve duyarlı ebeveyn tutumları sergilemeye ve sürdürmeye gayret gösteriniz.**

Giriş

Krizler birtakım duygusal zorlanmaların sonucunda ortaya çıkan şiddetli ve süresi sınırlı denge bozukluğu olarak tanımlanmaktadır. Krizler, durumsal ve gelişimsel krizler olarak ikiye ayrılır. Bizim burada daha çok üzerinde duracağımız gelişimsel krizlerdir. Durumsal krizlere yönelik uygulamaların birçoğu, uzman kontrolünde etkili psikolojik müdahâleleri gerekli kılmaktadır. Kriz türleri hakkında daha detaylı bilgiye takip eden bölüm içerisindeki bilgi notlarında ulaşabileceksiniz. Ancak, sorun davranış ile krizlere yaklaşımın birbirinden farklı olduğunu özellikle belirtmek yerinde olacaktır. Sorun davranışların kontrolü için gerekli bilgi ve becerilere Duygu ve Davranış Bozukluğu 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı'nın Etkili Davranış Yönetimi bölümünden ulaşabilirsiniz.

Erikson, bireylerin sosyal gelişimini temel alarak oluşturduğu psikososyal gelişim kuramında kişilik gelişimini belirli dönemler içerisinde inceler. Okul öncesi dönemde görülen başlıca krizler (a) temel güvene karşı güvensizlik, (b) özerkliğe karşı utanç ve şüphe, (c) girişimciliğe karşı suçluluk duygusu ve (d) çalışkanlığa karşı yetersizlik duygusu olarak sıralanabilir. Erikson'a göre bir dönemde karşılaşılan krizlerin çözülmesi, bireylerin potansiyellerini gerçekleştirebilmesi ve bir sonraki dönemde karşılaşılabilecek olan krizlerle başa çıkabilmesi için önemlidir. Bu krizlerle başa çıkabilmesi için ise kural belirleme ve öğretme, pekiştirme ya da model olma gibi çeşitli stratejiler bulunmaktadır. İzleyen satırlarda okul öncesi dönemde yaşanabilecek gelişimsel krizlere ilişkin yararlanabileceğiniz etkinliklere ve bu krizlerin nasıl kontrol edilebileceğine yer verilmiştir.

ETKİNLİK 1: Gelişimsel Krizler

Etkinliğin Amacı: Psikososyal gelişim dönemlerini tanıma bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda kişilik gelişiminin belirli dönemler içerisindeki özelliklerine ilişkin temel bilgileri öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Kalem, Tablo 1.1 ve Tablo 1.2

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 1.1’de yer alan bilgi notunu okuyunuz.

Tablo 1.1. Okul Öncesi Dönemde Ortaya Çıkan Gelişimsel Krizlerin Desteklenmesi

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 1.2’de yer alan doğru-yanlış sorularını Tablo 1.1. Bilgi Notu’nda sunulan bilgilere göre yanıtlayınız.

Okul Öncesi Dönemde Ortaya Çıkan Gelişimsel Krizlerin Desteklenmesi

Krizler birtakım duygusal zorlanmaların sonucunda ortaya çıkan şiddetli ve süresi sınırlı denge bozukluğudur. Krizler durumsal ve gelişimsel krizler olarak ikiye ayrılır. Deprem, hastalık, kaza gibi önceden olacağı tam olarak bilinemeyen ve bireylerin gerek psikolojik ve sosyal gerekse biyolojik bütünlüğünü tehdit eden olayların yaşanması durumsal krizleri ortaya çıkartabilirken, gelişimsel krizler bireylerin yaşamı süresince meydana gelmesi beklenen okula başlama, ergenliğe geçiş, evlenme, çocuk sahibi olma gibi beklenen olayların yaşanması olarak ortaya çıkabilir (1).

Yaşamın bir evresinden bir diğerine geçişlerde ortaya çıkan gelişimsel krizler aynı zamanda “olgunlaşma krizleri” olarak da isimlendirilir. Bireylerin bir sonraki gelişim dönemine geçmeleri her zaman kolay bir şekilde tamamlanamamakta, pek çok birey bu tarz geçişlerde zorluklar yaşamakta ve sancılı bir süreçten geçebilmektedir (2).

Erikson (1968), bireylerin sosyal gelişimini temel alarak oluşturduğu psikososyal gelişim kuramında kişilik gelişimini belirli dönemler içerisinde inceler (3). Kişilik gelişiminin yaşam boyu sürdüğü fikrini savunan Erikson, tıpkı bebeğin anne karnında belirli zaman dilimleri içerisinde belirli organlarının büyüüp gelişmesi gibi, kişiliğin de belirli bir hiyerarşik sıra ile gelişmekte olduğunu öne sürmektedir (4). Erikson, psikososyal gelişimin tamamlandığı bu gelişim dönemlerini 8 ayrı döneme ayırmıştır. Ona göre her bir dönem içerisinde atlatılması gereken bir kriz bulunmaktadır. Bu dönemler ilk dönemden başlayarak birbirlerinin üzerine kurularak ilerlemekte ve her bir dönemde kazanılan özellikler ileride bireyin sahip olacağı özelliklere etki etmektedir (3). Bu dönemlerde karşılaşılan krizlerin çözülmesi bireylerin potansiyellerini gerçekleştirebilmesi ve bir sonraki dönemde karşılaşılabilecek olan krizlerle başa çıkabilmek için gerekli yeterliliğin elde edilmiş olması anlamına gelmektedir (4). Erikson bireylerin çevrelerindeki kişilerin de onların psikososyal gelişimi açısından önemli olduğunu savunur ve bir kriz döneminin başarı ile atlatılmamasının sonucunda kazanılan olumsuz özelliklerin, ileri dönemlerde çevre koşullarının değiştirilmesiyle düzeltilip geliştirilebileceğini de ifade eder (5). Bu nedenle ebeveynlerin bu gelişim dönemlerinde çocuklarının yaşadıkları krizlerin farkında olması önemlidir. Aynı zamanda hem popüler kültür hem de bazı ebeveynlerin algı yanılgıları, çocuklarında gözlemledikleri davranış farklılıklarını normal dışı olarak nitelermeye çalışmaktadır. Bu durum, gelişimsel krizlerin doğal bir süreç olmadığı hatasına dayanır ve ebeveynlerin söz konusu davranış ya da sorunların yaşam boyu devam edeceği kaygısına sebep olur.

Erikson'un Psiko-Sosyal gelişim dönemleri şu şekildedir:

1	Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-18 ay)
2	Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe (1,5-3 yaş)
3	Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 yaş)
4	Çalışkanlığa Karşı Yetersizlik Duygusu (6-11 yaş)
5	Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12-21 yaş)
6	Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık (Yalnızlık) (21-30 yaş)
7	Üretkenliğe Karşı Verimsizlik (Durgunluk) (30-65 yaş)
8	Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (65 yaş ve sonrası)

! DİKKAT

Her bir dönemde karşılaşılan krizlerin çözülmesi, bireylerin potansiyellerini gerçekleştirebilmesi ve bir sonraki dönemde karşılaşılabilecek krizlerle başa çıkabilmesi için gerekli yeterliliğin elde edilmiş olması anlamına gelir.

Görsel 1 Betimleme: Sırasıyla bir insanın bebeklik, çocukluk, okula başlama, ergenlik, mezuniyet, iş hayatı, yetişkinlik ve yaşlılık dönemi değişimleri

Tablo 1.2. Bilgi Notuna İlişkin Öğrendiklerimi Değerlendiriyorum

Aşağıda yer alan soruları yanıtlayınız.

1. Önceden olacağı tam olarak bilinemeyen olaylara gelişimsel krizler denir.	() Doğru () Yanlış
2. Yaşamın bir evresinden bir diğerine geçişlerde ortaya çıkan gelişimsel krizler aynı zamanda "olgunlaşma krizleri" olarak da isimlendirilir	() Doğru () Yanlış
3. Her bir dönem içerisine atlatılması gereken bir kriz bulunmaktadır.	() Doğru () Yanlış
4. Bir dönemde kazanılan özellik ileride bireyin sahip olacağı özelliklere etki etmemektedir.	() Doğru () Yanlış
5. Bir kriz döneminin başarı ile atlatılmamasının bir sonraki dönemlere yansımaları yoktur.	() Doğru () Yanlış
6. Temel güvene karşı güvensizlik 0-3 yaş döneminde görülür.	() Doğru () Yanlış

Yanıt Anahtarı:

1. Yanlış, 2. Doğru, 3. Doğru, 4. Yanlış, 5. Yanlış, 6. Yanlış

ETKİNLİK 2: Gelişimsel Krizler

Etkinliğin Amacı: Temel güvene karşı güvensizlik'e ve Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe'ye ilişkin temel bilgilerin farkına varma bu etkinliğin temel amacıdır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda Temel Güvene Karşı Güvensizlik ve Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe'ye ilişkin temel bilgileri öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Kalem, tablo 2.1 ve tablo 2.2

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 2.1'de yer alan bilgi notunu okuyunuz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 2.2'de yer alan çoktan seçmeli soruları Tablo 2.1. Bilgi Notu'nda sunulan bilgilere göre yanıtlayınız.

SORU

Sizce bebekler güven duygusunu kazanabilirler mi?

Tablo 2.1. Bilgi Notu

Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-18 ay)

Temel güven duygusu, yaşamın ilk yıllarında bebeklerin ebeveynleriyle olan ilişkilerinin ve deneyimlerinin sonucunda geliştirdikleri tutumlardır. Bebekler bu dönemde ebeveynleriyle olan deneyimlerinin sonucunda güven duygusu kazanabileceği gibi güvensizlik de geliştirebilirler. Bu deneyim onların dünyaya ve diğer insanlara karşı olan tutumlarına yaygın biçimde etki eder. Erikson'a göre temel güven duygusu psikolojik olarak sağlıklı bir birey olmanın önemli yapı taşlarından biridir ve insan yaşamının ilk yılını kapsamaması nedeniyle bireyin bütün yaşamını etkiler.

Temel güven duygusuna sahip bireyler çevredeki kişilerin kendileri hakkında olumlu duygu ve düşünceleri olduğunu, onlara güvenebileceklerini ve yardım isteyebileceklerini düşünürler. Başka bir ifade ile çevrelerindeki kişilere karşı olumlu duygu ve düşüncelere sahiptirler. Bireylerin temel güven geliştirmeyip güvensizlik duygusuna sahip olması ise onların çevrelerine karşı olumlu duygu ve düşünceler geliştirmesini büyük ölçüde engelleyebilir ve bu durum, bireyde uyumsuz davranışların sergilenmesine yol açabilir (6).

Bireylerin temel güven duygusu geliştirebilmesi ile ebeveyn tutumları ve bağlanma türü arasında yoğun bir ilişki olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu nedenle ebeveynlerin çocuğun özelliklerini göz önünde bulundurarak ve doğru davranış örüntüleri ile çocuklarıyla etkileşim içinde olmaları son derece önemlidir.

Duygu ve davranış bozukluğu olan çocukların hemen hemen hepsinde zorluklarla karşılaştıklarında yardım istemede zorlandıkları ya da yanlış tutum ve davranışlarla yardım talebini ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Bu nedenle temel güven duygusunun oluşması, çocukların zorlandıklarında yardım talep etmesinin önünü açtığı gibi aynı zamanda çaresizlik ve engellenme sebebiyle ortaya çıkabilecek öfke ve saldırganlık davranışlarının görülme sıklığını düşürebilir.

Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe (18 ay-3 yaş)

Bu dönemde çocukların kas sisteminin hızlı bir şekilde gelişmesiyle çocuklar psikomotor hareketleri üzerinde kontrol sahibi olmayı deneyimler, vücut hareketlerini bağımsız olarak sergilemek için çaba gösterirler. Bu durumdan haz duygusu elde etmek isterler. Bu dönemi başarı ile atlatmak çocuklarda yeterlilik ve kendine güven duygusunun gelişmesine katkı sağlar. Bu dönemin gerektirdiği yeterlilikleri yeterince yerine getiremeyen çocuklar, kendi değerliliklerine yönelik şüphe geliştirebilir ve bağımlılıklarına yönelik utanma duygularına sahip olabilir (6).

Bu dönemde çocukların dünyayı ve bedenlerini tanımak için gerçekleştirdiği eylemlere karşı aşırı koruyucu ve engelleyici yaklaşmak onlarda özerkliğin gelişmesini engeller. Bu durum ebeveyn ve çocuk arasında farklı düzeylerde çatışmalara neden olur. Bu durumdan kaçınmak, çocukların özerkliğini belirli ve güvenli bir alanda desteklemek, onların gelişimsel sürecine katkı sağladığı gibi aynı zamanda erken çocukluk döneminde çocukların özerkliği deneyimlemesine ve bir sonraki gelişim dönemine daha donanımlı geçmesine olanak sağlar.

! DİKKAT

Temel güven duygusuna sahip bireyler çevredeki kişilerin kendileri hakkında olumlu duygu ve düşünceleri olduğunu, onlara güvenebileceklerini ve onlardan yardım isteyebileceklerini düşünürler.

Tablo 2.2. Bilgi Notundan Öğrendiklerimi Değerlendiriyorum

Temel güven duygusu döneminde bebeklerin ebeveynleriyle olan ilişkilerinin ve deneyimlerinin sonucunda geliştirdikleri tutumlardır.

a) 0 - 18 ay

b) 18 ay - 3 yaş

c) 3+ yaş

Bebekler bu dönemde ebeveynleriyle olan deneyimlerinin sonucunda güven duygusu kazanabileceği gibi güvensizlik de geliştirebilirler.

a) 0 - 18 ay

b) 18 ay - 3 yaş

c) 3+ yaş

Bu dönemde çocukların kas sistemi hızlı bir şekilde gelişir ve çocuklar psikomotor hareketleri üzerinde kontrol sahibi olmayı deneyimler.

a) 0 - 18 ay

b) 18 ay - 3 yaş

c) 3+ yaş

Bu dönemi başarı ile atlatmak çocuklarda yeterlilik ve kendine güven duygusunun gelişmesine katkı sağlar.

a) 0 - 18 ay

b) 18 ay - 3 yaş

c) 3+ yaş

Yanıt Anahtarı: 1) a, 2) a, 3) b, 4) b

ETKİNLİK 3: Gelişimsel Krizler

Etkinliğin Amacı: Girişimciliğe karşı suçluluk duygusu ve davranış kontrolünü sağlama'ya ilişkin temel bilgilerin farkına varma bu etkinliğin temel amacıdır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda girişimciliğe karşı suçluluk duygusu'na ve erken dönemlerde davranış kontrolünü sağlamaya ilişkin temel bilgileri öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Kalem, Tablo 3.1 ve Tablo 3.2

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 3.1'de yer alan bilgi notunu okuyunuz.

Tablo 3.1. Bilgi Notu

Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 yaş)

Girişimcilik döneminde çocuklar çevrelerini tam olarak anlamaya çalışırlar. Bu amaçla pek çok konu hakkında durmadan sorular sorarlar, hayal güçleri gittikçe artar ve daha özgür bir biçimde buldukları çevrede hareket etmeyi öğrenirler. Bir birey olarak neler yapabileceklerini ve başarabileceklerini keşfetmeye başlarlar (3, 6). Bu dönemde çocukların kendilerini ve çevrelerini anlamaya yönelik bu girişimleri baskılanırsa çocuklar girişimciliğe karşı bir suçluluk duygusu geliştirebilirler. Örneğin merdivenden tek başına bağımsız olarak çıkmak isteyen bir çocuğun ebeveynlerinin çocuğu baskılaması, çocukta suçluluk duygusu meydana getirebilmektedir. Bu dönemde çocukların girişimcilik duyguları desteklenmeli ve onlara yeni deneyimler için fırsatlar sunulmalıdır (7).

Davranış Kontrolünü Sağlama

Erken dönemlerde gerek tipik gelişim gösteren gerek özel gereksinimli çocuklarda pek çok problem davranış gözlemlenebilmektedir. Erken dönemlerde davranış kontrolünü sağlama bu problem davranışların etkisinin bir sonraki gelişim dönemlerine yansımaması ve sorun henüz kontrol edilebilir düzeydeyken müdahâle edilebilmesi açısından oldukça önemlidir. Erken dönemde hem okul hem ev ortamında davranış kontrolünün sağlanması ve problem davranışların azaltılarak uygun davranışların kazandırılması gerekmektedir. Çocuklar davranış kalıplarını doğuştan getirmezler. Bu davranış kalıplarını zaman içerisinde öğrenirler ve bu süreçte hangi davranışların kabul edilebilir hangi davranış kalıplarının da kabul edilemez olduğunu öğrenmeye başlarlar. Bazen ise bu süreçte desteğe ihtiyaç duyabilirler (8). Bu süreçte desteğe ihtiyaç duyan çocuklar için izlenebilecek stratejiler aşağıda listelenmektedir:

- Kural belirleme ve öğretme
- Davranışların sonuçlarını belirleme
- Pekiştirme
- Rutin oluşturma
- Sınır koyma
- Model olma

Sorun davranışların kontrolünde kullanılan yöntemler Duygu ve Davranış Bozukluğu Aile Eğitim Seti'nin çeşitli kitaplarında incelenmiştir. Bu konuyla ilgili başlıklar ve buldukları bölümler Tablo 3.1'de verilmiştir. Ancak bu stratejilerden önce Duygu ve Davranış Bozukluğu 0-3 Yaş Aile Eğitim Kitabı'nda yer alan ebeveyn tutumları, bağlanma, aile içi etkileşim ve iletişim başlıklarından elde ettiğiniz bilgi ve beceriler ışığında tutum ve davranışlarınızı tekrar gözden geçirmeniz yerinde olacaktır. Çocuğunuzun sahip olduğu özellikler ve bunların dünyaya yansımalarını kontrol edebilecek gerekli bilgi ve becerileri sizinle kurduğu etkileşim ile öğreneceğini unutmayınız.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 3.2'de yer alan çoktan seçmeli soruları Tablo 3.1. Bilgi Notu'nda sunulan bilgilere göre yanıtlayınız.

Tablo 3.2. Kendimi Değerlendiriyorum

Aşağıdaki soruları Tablo 3.1'de yer alan bilgi notuna göre cevaplayınız.

1. Çevresini keşfetmek için daha hareketli hâle gelen çocuğun kısıtlanması ve engellenmesi psikososyal gelişim kuramına göre aşağıdaki durumlardan hangisine neden olur?

a) Girişimcilik	b) Suçluluk duygusu
c) Aşırı kuralcılık	d) Temel güven duygusu
2. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?
 - a) Çocuklar davranışlarını doğuştan getirirler.
 - b) Problem davranışlar çevrenin etkisi ile sonradan öğrenilir.
 - c) Çocukların davranış kalıplarını öğrenme sürecinde desteğe gereksinimleri yoktur.
 - d) Pekiştirme davranış kalıplarının öğretilmesinde bir strateji değildir.
3. Aşağıdakilerden hangisi çocukların belirli davranışları güvenli bir alan içerisinde sergilemeleri ve kendilerini güvende hissetmeleri için **en gerekli** stratejidir?

a) Model olma	b) Pekiştirme
c) Davranışların sonuçlarını belirleme	d) Sınır koyma
4. Çocukların dünyanın onların gereksinimlerini karşılayacağına ve zarar görmeyeceklerine inanmaları aşağıdaki kavramların hangisi ile açıklanır?

a) Suçluluk duygusu	b) Temel güven duygusu
c) Temel güvensizlik duygusu	d) Girişimcilik

Cevaplar: 1) b, 2) b, 3) d, 4) b

Görsel 2 Betimleme: Önündeki renkli halkaları sırasıyla dizmiş mutlulukla sağ ellerini birbirine vuran anne kız

Tablo 3.1’de sıralanan stratejilerden henüz hiç kullanmadıklarınız ya da daha fazla bilgilene-
meye veya bilgilendirilmeye gereksinim duyduklarınız için sıralanan etkinlikleri ve kitapların
bölümlerini gözden geçiriniz.

<p><i>Etkili Davranış Yönetimi</i></p> <p>4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı 2. Bölüm</p>	<p><i>Kural Belirleme ve Öğretme</i></p> <p>4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı 2. Bölüm</p>	<p><i>Pekiştirme</i></p> <p>I. Kademe Aile Eğitimi Kitabı 5. Bölüm, III. Kademe Aile Eğitimi Kitabı 6. Bölüm</p>
<p><i>Anlaşma/İzlerlik Sözleşme- leri Hazırlama ve Uygulama</i></p> <p>4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı 2. Bölüm</p>	<p><i>Olumsuz Davranışların Azaltıl- ması ve Ortadan Kaldırılması</i></p> <p>I. Kademe Aile Eğitimi Kitabı 5. Bölüm</p>	

Neler Öğrendik?

- 0-6 yaş döneminde görülebilecek gelişimsel krizleri,
- Gelişimsel krizlerin çocuğumuzun gelişimi ve duyguları üzerindeki etkilerini,
- Temel güvene karşı güvensizlik duygusuna yönelik neler yapabileceğimizi,
- Özerkliğe karşı utanç ve şüpheye yönelik neler yapabileceğimizi,
- Girişimciliğe karşı suçluluk duygusuna yönelik neler yapabileceğimizi,
- Çalışkanlığa karşı yetersizlik duygusuna yönelik neler yapabileceğimizi öğrendik.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Aydoğdu, A., Yıldırım, N. K., Özkan, M., & Özkan, S. (2012). Gelişimsel ve Durumsal Krize Müdahâle: Olgu Sunumu. *Journal of Psychiatric Nursing/Psikiyatri Hemşireleri Derneği*, 3(2).
2. Kaya, M. S., & Yıldırım, T. (2021). Gelişimsel Krize Müdahâlede Kısa-Yoğun-Acil Psikoterapinin Kullanımı: Bir Olgu Sunumu. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 8(2), 312-341.
3. Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. W.W. Norton & Company, Inc.
4. Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
5. Başal, H. A. (1995). Gelişim Kuramlarının Uygulanabilirliğine İlişkin Bir Yordama. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 29-32.
6. Arslan, E., & Arı, R. (2008). Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlama, Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 53-60.
7. Akgüneş, S. (2019). *14-18 Yaş Arası Ergenlerin Psikososyal Gelişim Dönemleri Kazanımları İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
8. Wilmshurst, L., & Brue, A. W. (2018). *The Complete Guide to Special Education: Expert Advice on Evaluations, IEPs, and Helping Kids Succeed*. Routledge.

BÖLÜM 2

Doç. Dr. Seray OLÇAY
Arş. Gör. Dinçer SARAL

ETKİLİ DAVRANIŞ
YÖNETİMİ

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; bu bölüm, çocuğunuzun davranışlarını etkili yönetmeye ilişkin bilgi ve beceri kazanmanıza yardımcı olmaktır.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Çocuğun davranışlarını etkili yönetmeye ilişkin etkili davranış yönetimi stratejilerini sıralar.
- Çocuk için kural koyarken dikkat edilecek noktaları açıklar.
- Çocuk için belirlediği kuralları uygularken dikkat edilmesi gereken noktaları açıklar.
- Çocuğun olumlu davranışlarını arttırmak ve ona yeni davranışlar kazandırmak için olumlu pekiştirmeyi kullanır.
- Problem davranışların işlevlerini sıralar.
- Çocuğun olumsuz davranışlarının işlevini gözlem yoluyla değerlendirir.

İçerik

1. Davranışı Yönetmede Etkili Yolları Öğreniyorum
2. Davranışı Yönetmek İçin Kurallar Koyuyorum
3. Davranışı Yönetmede Etkili Yollardan Pekiştirmeyi Uyguluyorum
4. Davranışın İşlevlerini Değerlendiriyorum

Açıklamalar

Bu bölümde siz sevgili aileler için etkili davranış yönetimi stratejilerine, çocuğunuzun olumlu davranışlarını arttırmaya ve onlara yeni davranışlar kazandırmaya ilişkin uygulamalara ve çocuğunuzun sergilediği problem davranışların işlevlerini nasıl değerlendirebileceğinize yönelik açıklamalara yer verilmiştir. Bu bağlamda bölüm içeriğinde kuralların belirlenmesi ve uygulanması, olumlu pekiştirme, problem davranışların işlevleri ve öncül-davranış-sonuç (ÖDS) kaydı yoluyla problem davranışların işlevlerini belirlemeye yönelik konulara değinilmiş ve bu amaçla yararlanabileceğiniz etkinlik örnekleri sunulmuştur. Sizler ev koşullarınıza, çocuğunuzun performansına ve gereksinimlerine göre örnek olarak sunulan etkinliklerde düzenlemelere ve değişikliklere gidebilirsiniz.

Sevgili aileler, unutmayınız ki her çocuk gibi çocuğunuzun da olumlu ve yeni davranışlar edinmek için desteğe gereksinimi olabilir. **Sizler gereken desteği sağlayarak çocuğunuzun bu davranışları edinmesine yardımcı olabilirsiniz!**

Giriş

5 yaşındaki küçük Kaan, duygu ve davranış bozukluğu tanısı alalı henüz bir sene olmuştu ancak 10 yıl gibi geliyordu Hatice Hanım'a. Kaan, Hatice Hanım'ın ilk çocuğuydu. Kaan doğduğunda annesine bir arkadaş, sırdaş, adeta bir nefes olmuştu. Ancak her şey gün geçtikçe daha da üstüne geliyordu Hatice Hanım'ın. Onu öncelikle eşinden ayrılmak yıkmış, ardından Kaan'ın baş edilmesi giderek güçleşen davranışları... Kaan zaman içerisinde sık sık öfke nöbetleri geçiren, arkadaşlarına ve eşyalara zarar veren, kurallara uymayı reddeden bir çocuğa dönüşmüştü. Kaan'ın davranışları karşısında çaresiz kalan Hatice Hanım, destek alabileceği bir kaynak arayışına girmişti.

Görsel 1 Betimleme: Dişlerini sıkarak kızgın bakan çocuk

ETKİNLİK 1: Davranışı Yönetmede Etkili Yolları Öğreniyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun davranışlarını etkili bir şekilde yönetebilmek için başvurabileceğiniz yolları tanıma bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun davranışlarını etkili bir şekilde yönetebilmek için başvurabileceğim yolları öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 1.1 Tablo 1.2 ve Tablo 1.3

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 1.1 ve Tablo 1.2’de yer alan yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 1.3’te yer alan bilgi notunda sıralanan çocuğunuzun davranışlarını etkili bir şekilde yönetebilmek üzere başvurulabileceğiniz yolları ne düzeyde kullandığınızı değerlendiriniz.

SORU

Çocuğunuzun olumlu ve olumsuz davranışları karşısında neler yapıyorsunuz?

Tablo 1.1. Çocuğumun Davranışlarını Fark Ediyorum

Bir hafta boyunca çocuğünüzü farklı ortamlarda, farklı etkinlikler sırasında ve farklı kişilerin varlığında gözlemleyiniz. Çocuğunuzun sergilediğini gözlemlediğiniz olumlu davranışları **“Olumlu Davranışlar”** kutucuğuna, olumsuz davranışları **“Olumsuz Davranışlar”** kutucuğuna, çocuğünüzü sergilerken hiç gözlemlemediğiniz ancak çocuğunuzun öğrenmesi gerektiğini düşündüğünüz davranışları **“Yeni Davranışlar”** kutucuğuna yazınız.

Olumlu Davranışlar

-
-
-
-
-
-

Olumsuz Davranışlar

-
-
-
-
-
-

Yeni Davranışlar

-
-
-
-
-
-

Tablo 1.2. Çocuğumun Davranışlarını Yönetmek İçin Neler Yapıyorum?

Tablo 1.1’de belirlediğiniz “Olumlu Davranışlar”, “Olumsuz Davranışlar” ve “Yeni Davranışlar” kutucuklarından birer tane davranış seçerek bu davranışları arttırmak, azaltmak ya da öğretmek için ne tür uygulamalar yaptığınızı belirtiniz.

Olumlu Davranışları Arttırmak için Neler Yapıyorum?	Olumsuz Davranışları Azaltmak için Neler Yapıyorum?	Yeni Davranışları Öğretmek için Neler Yapıyorum?
<ul style="list-style-type: none"> ● ● ● ● ● ● 	<ul style="list-style-type: none"> ● ● ● ● ● ● 	<ul style="list-style-type: none"> ● ● ● ● ● ●

Tablo 1.3. Çocuğumun Davranışlarını Yönetmek İçin Neler Yapmalıyım?

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Etkili davranış yönetimi için başvurabileceğiniz yolları üç başlıkta sınıflandırabiliriz. Bu başlıklar aşağıdaki şekilde de görüleceği üzere olumlu davranışları desteklemeye yönelik stratejiler, yeni davranışları desteklemeye yönelik stratejiler ve olumsuz davranışları azaltma-ortadan kaldırmaya yönelik stratejiler olmak üzere üç başlıkta toplayabiliriz.

Sözü edilen stratejilere yönelik yapacağınız çalışmalarda ise aşağıda ifade edilen noktalara dikkat ediniz (1):

- Etkili davranış yönetiminin anahtarının çocuğunuzun olumsuz değil olumlu davranışlarına odaklanmanız olduğunu unutmayınız. Olumlu davranışların daha fazla farkına varmakla işe başlayabilir, olumlu davranışları desteklemeye yönelik stratejileri kullanarak bu davranışları arttırabilirsiniz.
- Çocuğunuzun henüz bilmediği ancak bağımsızlaşmasına katkı sağlayabilecek, gün içerisinde sıkça kullanabileceği ve kullandığında pekiştireç elde edebileceği davranışları belirleyerek öğretmek de davranış yönetiminde etkili bir yoldur. Özellikle sosyal beceri öğretimlerine yer vererek çocuğunuzun olumsuz davranışlar sergilemesinin de önüne geçebilirsiniz. Unutmayınız ki olumsuz davranışlar sosyal beceri yetersizliklerinden kaynaklanabilmektedir.
- Çocuğunuzun olumlu davranışlarını desteklemenize ve ona yeni davranışlar öğretmenize rağmen çocuğunuzun olumsuz davranışlar sergilemeye devam etmesi durumunda bu davranışları azaltmaya ya da tamamen ortadan kaldırmaya yönelik stratejileri kullanabilirsiniz.

Çocuğunuzun olumlu davranışlarını arttırmak, olumsuz davranışlarını azaltmak ve ona yeni davranışlar öğretmek üzere Tablo 1.2'de belirttiğiniz yollardan Tablo 1.3'te yer alanların karşısına "✓" işareti koyunuz.

Etkili Davranış Yönetimi için Neler Yapabilirim?	"✓"
Çocuğum için rutinler oluşturuyorum.	
Çocuğumla birlikte belirlediğim kuralları çocuğuma öğretiyorum.	
Çocuğumun olumlu davranışlarını etkili pekiştireçleri kullanarak pekiştiriyorum.	
Çocuğuma sosyal becerileri öğretiyorum.	
Çocuğumun olumsuz davranışlarının işlevini belirliyorum.	
Çocuğumun olumsuz davranışlarını azaltmak için ayrımlı pekiştirme uyguluyorum.	

Tablo 1.3'te sıralanan yollardan henüz hiç kullanmadıklarınız ya da daha fazla bilgilendirmeye gereksinim duyduklarınız için sıralanan etkinlikleri ve modülleri gözden geçiriniz.

Günlük Rutinlerde Dil Gelişimini Destekleme

Günlük Rutinlerde Sosyal-Duygusal ve Oyun Gelişimini Destekleme

Duygu ve Davranış Bozukluğu 0-3 Yaş Aile Eğitim Kitabı ve Duygu ve Davranış Bozukluğu 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı

Kural Belirleme ve Öğretme

Etkinlik 2

*Sosyal-Duygusal Becerilerin
Desteklenmesi*

*Duygu ve Davranış Bozukluğu I. Kade-
me Aile Eğitim Kitabı ve Duygu ve Dav-
ranış Bozukluğu II. Kademe Aile Eğitim
Kitabı*

Pekiştirme

Etkinlik 3

Olumsuz Davranışların İşlevini Belirleme

Etkinlik 4

Olumsuz Davranışlarla Baş Etme

*Duygu ve Davranış Bozukluğu I. Kade-
me Aile Eğitim Kitabı*

ETKİNLİK 2: Davranışı Yönetmek için Kurallar Koyuyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun olumlu davranışlarını arttırmak ve ona yeni davranışlar kazandırmak üzere kurallar koyma bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun olumlu davranışlarını arttırmak ve ona yeni davranışlar kazandırmak için nasıl kural koyabileceğimi ve uygulayabileceğimi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Kâğıt, kalem, Tablo 2.1, Tablo 2.2, Tablo 2.3 ve Tablo 2.4

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda açıklamaları gözden geçirebilirsiniz. Ek olarak öncelikli kuralları belirleyebilmek amacıyla çocuğunuzun kendine/başkasına zarar verici davranışlarını doğal ortamlarda gözlemleyiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Kural koyma, kural koyarken dikkat edilecek hususlar ve kuralları uygulama süreci ile ilgili açıklamaların yer aldığı Tablo 2.1'de sunulan bilgi notunu inceleyiniz. Tablo 2.2'de sunulan örnek kurallar tablosunu inceleyiniz ve siz de bu tabloya benzer araç-gereçler hazırlayarak belirlediğiniz kuralları tabloya işleyiniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Kural koymaya ilişkin performansınızı değerlendirmek için Tablo 2.3'te yer alan formu kullanınız.

SORU

Çocuğunuzun evde uyması gereken kuralları nasıl belirliyorsunuz?

Tablo 2.1. Kural Koyarken Nelere Dikkat Etmeliyim?

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz (2).
Neden kural koymalıyım?
<ul style="list-style-type: none"> o Etkili davranış yönetiminin önemli unsurlarından biri de kurallardır. Kurallar çocuğun sergilemesi beklenen davranışlardan oluşur. Kurallar yoluyla çocukların kurallara uymamadan kaynaklanan olumsuz davranışları, ortaya çıkmadan önlenir. o Kurallar aynı zamanda çocuğunuzun gelişimsel sürecini güvenli sınırlar içerisinde devam ettirmesi için önemlidir. Çünkü kurallar çocuklarımıza neyi yaptıklarında ya da yapmadıklarında ne ile karşılaşacakları hakkında bilgi verdiği için kaygılarını azaltır ve böylece psikolojik durumlarını düzenlemelerine olanak sağlar.
Kural koyarken nelere dikkat etmeliyim?
<ul style="list-style-type: none"> o Çok sayıda kuralın olması çocuğunuzun kaygılanmasına yol açar. Kuralların sayısı üç ya da dörtten fazla olmamalıdır. o Kuralları çocuğunuzla iş birliği içinde belirlediğinizde, çocuğunuzun kurallara uyma olasılığı artacaktır. o Kurallar açık, anlaşılır ve çocuğunuzun gelişimsel düzeyine uygun olmalıdır. o Koyulacak kurallar öncelikle çocuğunuzun kendisine ve başkasına zarar verici davranışlarına (örneğin vurma, ısırma ya da tırmalama) yönelik olmalıdır. o Kural koyarken olumlu ifadeler kullanılmalıdır (örneğin "Bir şeyi istemediğinde bağıрма!" yerine "Bir şeyi istemediğinde 'İstemiyorum.' de." gibi).
Kuralları uygularken nelere dikkat etmeliyim?
<ul style="list-style-type: none"> o Kurallara model olun. Koyduğunuz kuralların doğru ve yanlış örneklerini sergileyerek kurallara uyma ve uymama durumunda çocuğunuzun karşılaşabileceği sonuçlar hakkında onu bilgilendirin. o Kuralları uygularken tutarlı olun. Çocuğunuz belirlediğiniz bir kurala uyduğunda mutlaka pekiştirici sunun. o Kuralları çocuğunuzla birlikte belirli aralıklarla gözden geçirin. Belirlediğiniz kuralları ona sözlü bir şekilde hatırlatabileceğiniz gibi kuralla ilgili uygun görsellerden de yararlanabilirsiniz.

Tablo 2.2. Kurallar Tablosu Oluşturuyorum

KURALLARIMIZ	
 <p>Park saati bittiğinde "Tamam." de ve sessizce eve dön.</p>	 <p>Oyununu bitirdiğinde oyuncaklarını kutusuna koy.</p>

Görsel 2 Betimlemesi: İkiye bölünmüş tablo, birinci bölümde sırasıyla kaydırak üzerinde saat, tamam işareti üzerinde gülen yüz ve ev, ikinci kutuda sırasıyla pelüş oyuncak ve sepet

Siz de çocuğunuz için belirlediğiniz kuralları aşağıdaki boş tabloya işleyebilirsiniz. Bu kuralları ebeveynler olarak belirleyiniz ve bu konuda ortak bir tavır içerisinde olmaya özellikle dikkat ediniz.

KURALLARIMIZ	

Tablo 2.3. Çocuğum İçin Kurallar Koyuyorum

Kural koyma sürecinde izlemeniz gereken her bir basamağı ve açıklamayı dikkatlice okuyunuz. Bu süreçte gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", henüz gerçekleştirmediğiniz ya da hatalı veya eksik gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirerek her defasında formda yer alan tüm basamakları doğru sergilemeye çalışınız. Çocuğunuz belirlenen kurallara belirlediğiniz düzeyde uymaya başladığında, davranışlarını her sergilediğinde değil belli bir sayıda ya da sürede sergilediğinde pekiştiriniz. Çocuğunuzun performansında bir değişiklik olmazsa kullandığınız pekiştiricileri gözden geçirerek çocuğunuz için etkili olan pekiştiricilerle sürece devam ediniz.

Kural Koyma Sürecinde İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
1. Çocuğum için en fazla 3-4 kural belirledim.	
2. Kuralları öncelikli olarak çocuğumun kendisine/başkasına zarar verici davranışları arasından seçtim.	
3. Kuralları çocuğumla birlikte belirledim.	
4. Belirlenen kurallar için bir tablo oluşturdum.	
5. Kuralları çocuğumun anlayabileceği bir şekilde olumlu ifadeler kullanarak tabloya yazdım/uygun görseller kullanarak tabloda gösterdim.	
6. Belirlenen kuralların her biri için doğru ve yanlış örnekler göstererek çocuğuma model oldum.	
7. Kuralları uygularken tutarlı oldum. Çocuğum kurala uyduğunda pekiştirdim. Uymadığında ise kuralı hatırlattım ve uyması için ona yardımcı oldum.	
8. Çocuğum yalnızca hedef olumlu davranışı her sergilediğinde ona pekiştiric sundum.	
9. Kuralları belirlediğim aralıklarla çocuğumla birlikte gözden geçirdim.	
10. Çocuğumun performansı belirlenen düzeye ulaştığında, çocuğum kurallara ilişkin davranışı her sergilediğinde değil, bu davranışı belli bir sayıda sergilediğinde pekiştirdim.	

Çocuğumu İzliyorum/Değerlendiriyorum: Çocuğunuzun performansını değerlendirmek için Tablo 2.4'te yer alan forma benzer formlar hazırlayarak kullanınız.

Tablo 2.4. Çocuğum Kurallara Uyuyor mu?

Tarih	Kural	Ortam ve Bağlam	+/-
.../.../...			
.../.../...			
.../.../...			
.../.../...			

Çocuğunuzun performansına yönelik değerlendirme yaparken formu aşağıdaki örnekteki gibi doldurabilirsiniz.

Tarih	Kural	Ortam ve Bağlam	+/-
15/02/2025	Sessizce yemeğini yeme.	Salonda misafirlerle yemek yiyorduk.	-
15/02/2025	Oyun oynamayı bitirdiğinde oyuncaklarını toplama.	Kendi odasında masada oynuyordu.	+
15/02/2025	Emniyet kemerini takarak salıncakta sallanma.	Misafirler gitti. Arka bahçede parktaydık.	-
16/02/2025	Kapı çaldığında bana ya da babasına haber verme.	Sabah erken uyanmış. Biz uyuyorduk.	+

ETKİNLİK 3: Davranışı Yönetmede Etkili Yollardan Pekiştirmeyi Uyguluyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun olumlu davranışlarını arttırmak ve ona yeni davranışlar kazandırmak üzere pekiştirmeyi kullanma bu etkinliğin temel amacıdır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun olumlu davranışlarını arttırmak ve ona yeni davranışlar kazandırmak için olumlu pekiştirmeyi nasıl kullanacağımı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Kâğıt, kalem, Tablo 3.1, Tablo 3.2 ve Tablo 3.3

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda açıklamaları gözden geçirebilirsiniz. Ek olarak çocuğunuzun olumlu davranışlar sergilediği tüm doğal ortamlarda bu davranışları pekiştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Pekiştirme, pekiştireç türleri, olumlu pekiştirme ve etkili pekiştireçlerin belirlenmesi ile ilgili açıklamaların yer aldığı Tablo 3.1’de sunulan bilgi notunu inceleyiniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Olumlu pekiştirmeyi uygulama performansınızı değerlendirmek için Tablo 3.2’de yer alan formu kullanınız.

Çocuğumu İzliyorum/Değerlendiriyorum: Arttırmayı/kazandırmayı hedeflediğiniz olumlu davranışlara ilişkin çocuğunuzun performansını değerlendirmek için Tablo 3.3’te yer alan forma benzer formlar hazırlayarak kullanınız.

Tablo 3.1. Pekiştirmeye İlişkin Bilgileri İnceliyorum

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz (1, 3).			
Pekiştirme Nedir?			
Pekiştirme bir davranışın ardından çocuğunuzun hoşuna giden uyarının sunulmasıyla ya da ortamda hâlihazırda var olan ve çocuğunuzun hoşuna gitmeyen uyarının ortadan kaldırılması yoluyla yapılır. Pekiştirme olumlu pekiştirme ve olumsuz pekiştirme olmak üzere ikiye ayrılır. Pekiştirme sonucunda çocuğunuzun sergilediği davranışın sıklığı artar.			
Pekiştireç Türleri Nelerdir?			
Çocuğunuz davranışı sergiledikten sonra sunduğunuz, çocuğunuzun hoşuna giden uyarana pekiştireç denir. Pekiştireçler birincil ve ikincil pekiştireçler olmak üzere ikiye ayrılır. Birincil pekiştireçler yiyecek ve içecek gibi yaşamsal gereksinimleri karşılamaya yönelik uyarılardır. İkincil pekiştireçler ise çocuğunuzun hoşuna giden nesnelere, etkinliklere ya da sözel ifadeler gibi uyarılardır.			
Pekiştirme		Pekiştireç	
Olumlu Pekiştirme	Olumsuz Pekiştirme	Birincil Pekiştireç	İkincil Pekiştireç
BİRİNCİL PEKİŞTİREÇLER		Yiyecek & İçecek	İşitsel & Görsel
		<ul style="list-style-type: none"> • Oyuncak araba • Top 	<ul style="list-style-type: none"> • Müzik • Işıkları yanıp sönen oyuncak
İKİNCİL PEKİŞTİREÇLER		Nesnel	Etkinlik
		<ul style="list-style-type: none"> • Oyuncak araba • Top 	<ul style="list-style-type: none"> • Çizgi film izleme • Parka gitme
		Sosyal	Sembol
		<ul style="list-style-type: none"> • Başını okşama • "Çak" yapma 	<ul style="list-style-type: none"> • Yıldız işareti • Gülen yüz

Bir uyarının pekiştirici olup olmadığı ve pekiştiricilerin gücü kişiden kişiye değişir. Dolayısıyla bir pekiştirici bir çocukta etkili olurken bir başka çocukta hiç etkili olmayabilir. Bu yüzden etkili pekiştiricilerin belirlenmesi gerekir. Siz de çocuğunuz için etkili pekiştiricileri belirlemek amacıyla izleyen satırlarda yer verilen "Etkili Pekiştiricileri Nasıl Belirleyebilirim?" başlıklı içeriği dikkatlice okuyunuz.

Olumlu Pekiştirme Nedir?

Bir davranıştan sonra çocuğunuz için etkili pekiştiricinin sunularak bu davranışın ileride sergilenme olasılığının artırılması sürecidir. Çocuğunuzun olumlu davranışlarını artırarak ve ona yeni davranışlar kazandırarak etkili davranış yönetimini sağlamak için pekiştiricinin davranışın hemen ardından sunulması çok önemlidir. Böylece çocuğunuzun sergilediği davranış ve hoş giden uyaran arasında bir ilişki kurma durumu sağlanır ve çocuğunuzun bu davranışı tekrarlama olasılığı artar.

! DİKKAT

Sevgili aileler, çocuğunuz henüz yaşça küçük olduğundan birincil pekiştiricileri sosyal pekiştiricilerle birlikte sunmaya özen gösteriniz. Tek başına birincil pekiştiricileri kullanmaktan mümkün olduğu kadar kaçınınız.

Olumlu Pekiştirme Nasıl Uygulanır?

Olumlu davranışın sergilenmesi durumunda çocuk için belirlenen etkili pekiştirici sunulur. Olumsuz davranış sergilendiğinde ya da hedeflenen davranış sergilenmediğinde pekiştirici sunulmamalıdır.

Etkili Pekiştiricileri Nasıl Belirleyebilirim?

Etkili pekiştiricileri çocuğunuza sorarak (örneğin "En çok ne yemeyi seviyorsun?" gibi), önceden seçenek sunarak (örneğin "Ödevini yaptıktan sonra ne yapmak istersin?" gibi), pekiştirici listeleri hazırlayıp çocuğunuzdan listede yer alan pekiştiriciler arasından seçim yapmasını isteyerek, doğal ortamlarda çocuğunuzun gözlemleyerek ya da önüne koyduğunuz pekiştiriciler arasından birini seçmesini isteyerek belirleyebilirsiniz.

Görsel 3 Betimleme: Çimlerde oturmuş ve ellerini havaya kaldırmış üç çocuk ve önlerinde sarı top

Tablo 3.2. Pekiştirmeyi Uyguluyorum

<p>Olumlu pekiştirme sürecinde formda doğru olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", gerçekleştirmediğiniz ya da hatalı veya eksik olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirerek her defasında formda yer alan tüm basamakları doğru olarak sergilemeye çalışınız. Çocuğunuz olumlu davranışı belirlediğiniz düzeyde sergilemeye başladığında, bu davranışı her sergilediğinde değil belli bir sayıda ya da sürede sergilediğinde onu pekiştiriniz. Çocuğunuzun performansında bir değişiklik olmazsa kullandığınız pekiştireçleri gözden geçirerek çocuğunuz için etkili olan pekiştireçlerle sürece devam ediniz.</p>	
Olumlu Pekiştirmede İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
1. Çocuğum için etkili pekiştireçleri belirledim.	
2. Çocuğum yalnızca hedef olumlu davranışı her sergilediğinde pekiştireç sundum.	
3. Belirlediğim pekiştireci çocuğum hedef olumlu davranışı sergiledikten hemen sonra sundum.	
4. Birincil pekiştireçleri ikincil pekiştireçlerle birlikte sundum (örneğin yiyecek verirken "Aferin!" demek).	
5. Olumlu davranışı davranışa vurgu yaparak pekiştirdim (örneğin "Bulaşıkları yıkarken beni sessizce bekle." diyerek başını okşamak gibi)	
6. Pekiştireçleri çeşitlendirdim.	
7. Çocuğumun performansı belirlenen düzeye ulaştığında her olumlu davranışı değil, çocuğum davranışı belli bir sayıda ya da sürede sergilediğinde pekiştirdim. (örneğin her davranışı pekiştirmek yerine davranış beşinci defa sergilendiğinde pekiştireci sunmak).	

Tablo 3.3. Çocuğumun Olumlu Davranışlarında Artma Oldu mu?

Çocuğunuzun olumlu davranışları sergileme fırsatı bulduğı ortamı, bağlamı (sosyal ortamı) tanımlayınız. Çocuğunuz olumlu davranışları sergilediğinde "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" sütununda ilgili kutucuğa "+", sergilemediğinde ya da hatalı veya eksik sergilediğinde "-" işareti koyunuz. Çocuğunuz olumlu davranışları her fırsatta, ortamda, bağlamda bağımsız olarak sergileyinceye değin olumlu pekiştirmeyi uygulamaya devam ediniz.

Olumlu Davranış:

Tarih	Ortam ve Bağlam	Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum	
		Olumsuz Davranış	Alternatif Davranış
.../.../...			
.../.../...			
.../.../...			
.../.../...			
.../.../...			

Çocuğunuzun olumlu davranışlarına yönelik değerlendirme yaparken formu aşağıdaki örnekteki gibi doldurabilirsiniz.

Olumlu Davranış: Yapamadığı görevlerde uygun bir şekilde yardım ister.

Tarih	Ortam ve Bağlam	Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum	
		Olumsuz Davranış	Alternatif Davranış
14/02/2025	Odasında yap-boz oynuyordu.		X
15/02/2025	Okuldan geldi. Odasında ödev yapıyordu.	X	
15/02/2025	Ben TV izliyordum. Yerde araba tamir oyuncak setiyle oynuyordu.	X	
16/02/2025	Tablette çizgi film izlemek istedi. Tuş kilidini açıp verdim.		X
17/02/2025	Babasıyla bahçe suluyordu.		X

! DİKKAT

Sevgili aileler, bazen olumlu davranışları arttırmak ve yeni davranışları kazandırmak üzere gerçekleştirdiğiniz etkinliklere rağmen çocuğunuz olumsuz davranışlar sergilemeye devam edebilir. Bu durumda ilk yapmanız gereken bu davranışların işlevini belirlemektir.

ETKİNLİK 4: Davranışın İşlevlerini Değerlendiriyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun olumsuz davranışlarının işlevini gözlem yoluyla değerlendirme, bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun olumsuz davranışlarının işlevlerini gözlem yaparak değerlendirmeyi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Kâğıt, renkli kalemler, Tablo 4.1 ve Tablo 4.2

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) olumsuz davranışların işlevlerine yönelik bilgi notunu, Öncül-Davranış-Sonuç (ÖDS) kaydı ve analizi örneğini inceleyebilirsiniz. Ek olarak çocuğunuzun günlük rutin etkinliklerini yerine getirdiği doğal ortamlarda gözlemler yaparak ÖDS kayıt ve analiz formlarını doldurabilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 4.1’de yer alan bilgi notunu okuyunuz, ÖDS kaydı ve analizi örneğini inceleyiniz. Tablo 4.2’de yer alan basamakları ve açıklamaları izleyerek çocuğunuzun olumsuz davranışlarının işlevlerini değerlendiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: ÖDS kaydı tutarak çocuğunuzun olumsuz davranışının işlevini belirleme performansınızı değerlendirmek için Tablo 4.2’de yer alan formu kullanınız.

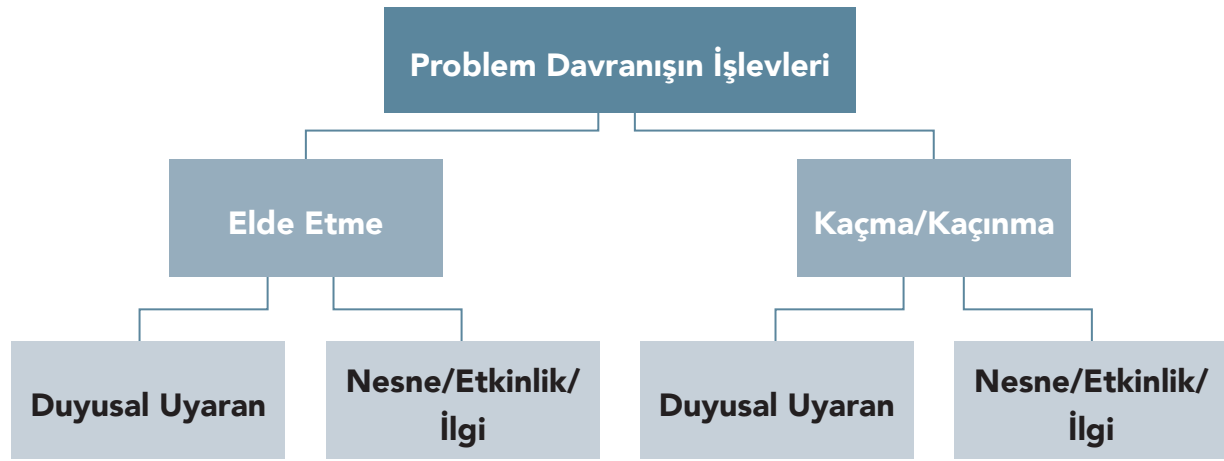

Görsel 4 Betimleme: Kulaklarını parmaklarıyla kapatan bir çocuk ve karşısındaki sandalyede konuşan anne

Tablo 4.1. Davranışın İşlevlerini Tanıyorum

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz (1, 4) ve ÖDS kaydı ve analizi örneğini inceleyiniz.

Tüm davranışların olduğu gibi olumsuz davranışların da belli bir amacı, başka bir ifadeyle işlevi vardır. Bu işlevler aşağıdaki şekilde de görüldüğü üzere elde etme ve kaçma/kaçınma olmak üzere iki temel başlıkta ele alınabilir.

Çocuğunuzun olumsuz davranışları sonucunda ilgi ve dikkat elde etmesi, istediği bir nesneye ve etkinliğe ulaşması ya da duysal bir rahatlık hissetmesi bu davranışları daha fazla sergilemesine neden olabilir. Örneğin çocuğunuzun bilgisayarda oyun oynamak istediğini, sizin başlangıçta buna izin vermediğinizi ancak çocuğunuz ağlamaya başladıktan sonra izin verdiğinizi düşünelim. Bu durumda çocuğunuzun bundan sonraki süreçte isteklerini ağlayarak ifade etme davranışını daha fazla sergilemeye başlaması beklendik bir durumdur.

Çocuğunuzun olumsuz davranışları sonucunda zor ya da sevilmeyen bir etkinlikten, sosyal etkileşimden ya da duysal olarak rahatsızlık verici durumdan kaçması/kaçınması bu davranışları daha fazla sergilemesine neden olabilir. Örneğin çocuğunuzun evde ödevlerini yaparken sık sık anlamsız sesler çıkardığını, sizin de bu seslerden rahatsız olarak çocuğunuzun ödev yapmayı yarıda bırakmasına izin verdiğinizi düşünelim. Bu durumda çocuğunuzun bundan sonraki süreçte istemediği, zorlandığı etkinliklerden ya da görevlerden kaçınmak için anlamsız sesler çıkarma davranışını daha fazla sergilemeye başlaması beklendik bir durumdur. Peki bu işlevleri nasıl belirleyebilirsiniz?

- Olumsuz davranışın sergilendiği ortamlarda gözlemler yaparak ÖDS kaydı tutabilirsiniz.
- Aşağıdaki örnekleri inceleyiniz.

ÖDS KAYDI ve ANALİZİ ÖRNEĞİ

Gözlenen: Ayşe (Çocuk)

Gözlemci: Gül (Ayşe'nin annesi)

Gözlem Başlama-Bitiş Dakikası: 12.00 – 12.15 (Öğle yemeği)

Tarih: 01.08.2025

Ortam: Mutfak

Ayşe ve annesi mutfakta masabaşında oturuyorlar. Annesi Ayşe'nin tabağına iki tane köfte ve bir kaşık bezelye koyuyor. Ayşe köfteyi yiyor. Annesi "Aferin benim kızıma. Şimdi sıra bezelyede." diyor. Ayşe "Ben doydum. Bezelye yemeyeceğim." diyor. Annesi "Bezelyeni yemeden masadan kalkamazsın." diyor. Ayşe "Hayır yemeyeceğim." diyerek elindeki kaşığı yere atıyor. Annesi kaşığı yerden alıyor, bulaşık makinesine koyuyor ve Ayşe'ye yeni bir kaşık veriyor. Ayşe "Yemeyeceğim." diye bağırarak ağlamaya başlıyor. Annesi Ayşe'ye "Yeter artık. Çabuk odana git." diyor.

ZAMAN	ÖNCÜL-Ö	DAVRANIŞ-D	SONUÇ-S
12.00	Ayşe ve annesi mutfakta masabaşında oturuyorlar. Annesi Ayşe'nin tabağına iki tane köfte ve bir kaşık bezelye koyuyor.	Ayşe köfteyi yiyor.	Annesi "Aferin benim kızıma. Şimdi sıra bezelyede." diyor.
12.07		Ayşe "Ben doydum. Bezelye yemeyeceğim." diyor.	Annesi "Bezelyeni yemeden masadan kalkamazsın." diyor.
12.10		Ayşe "Hayır yemeyeceğim." diyerek elindeki kaşığı yere atıyor.	Annesi kaşığı yerden alıyor, bulaşık makinesine koyuyor ve Ayşe'ye yeni bir kaşık veriyor.
12.13		Ayşe "Yemeyeceğim." diye bağırarak ağlamaya başlıyor.	Annesi Ayşe'ye "Yeter artık. Çabuk odana git." diyor.

Olası işlev:

Çocuğunuzun belirlediğiniz olumsuz bir davranışı için ÖDS kaydı tutarak analiz ediniz.

ÖDS KAYDI VE ANALİZİ FORMU

Gözlenen:

Gözlemci:

Gözlem Başlama-Bitiş Zamanı:

Tarih:

Ortam:

ZAMAN	ÖNCÜL-Ö	DAVRANIŞ-D	SONUÇ-S

Olası işlev:

Tablo 4.2. ÖDS Kaydı Tutuyorum

ÖDS kaydı tutma sürecinde izlemeniz gereken her bir basamağı ve açıklamayı dikkatlice okuyunuz. Formda ÖDS kaydı tutma sürecinde gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", henüz gerçekleştirmediğiniz ya da hatalı veya eksik olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirerek her defasında formda yer alan tüm basamakları doğru olarak sergilemeye çalışınız.

ÖDS Kaydı Tutarken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
<p>1. Formda yer alan betimsel bilgilere ilişkin bölümü doldurdum.</p> <p>Açıklama: Formun giriş kısmında yer alan; gözlenen bireye, gözlemci bireye, gözlem başlama ve bitiş zamanına, gözlem tarihine ve gözlem yapılan ortama ilişkin bilgileri yazınız.</p>	
<p>2. Gördüğüm, duyduğum her şeyi yazdım.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuzun söylediği, yaptığı her şeyi yazınız. Çocuğunuza söylenen ve yapılan her şeyi yazınız.</p>	
<p>3. Hiçbir yorum yapmadan kayıt tuttum.</p> <p>Açıklama: Yorum yapmamaya ve doğrudan gözlemediğiniz şeyleri yazmamaya özen gösteriniz. Örneğin "Ayşe annesini kızdırdığını fark etti." gibi bir ifadeyi doğrudan gözlemek mümkün olmayacaktır. "yüksek sesle söyledi" daha uygun bir ifade olur.</p>	
<p>4. Gözlemediğim davranışın sıklık ve sürelerine ilişkin bilgileri vermeye dikkat ettim.</p> <p>Açıklama: Davranışın başlama ve bitiş sürelerini ve davranış birden fazla kez sergileniyorsa sıklığını belirtiniz.</p>	
<p>5. ÖDS kaydı analizi yaparken "Ö" sütununa davranışa neden olan ya da zemin hazırlayan durumları yazdım.</p> <p>Açıklama: Davranışın öncesinde meydana gelen ve davranışın oluşmasına, ortaya çıkmasına neden olan ya da zemin hazırlayan çocuğunuza söylediğiniz ya da yaptığınız veya söylenen ya da yapılan her şeyi "Ö" sütununa yazınız.</p>	

<p>6. ÖDS kaydı analizi yaparken "D" sütununa çocuğumun davranışlarını yazdım.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuzun söylediği ya da yaptığı her şeyi "D" sütununa yazınız. Bu sütuna yalnızca çocuğunuzun davranışlarını yazmaya dikkat ediniz.</p>	
<p>7. ÖDS kaydı analizi yaparken "S" sütununa çocuğumun davranışını izleyen durumları yazdım.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuzun davranışlarını izleyen, ileride gerçekleşme sıklığının ya da süresinin artmasını ya da azalmasını sağlayan durumları "S" sütununa yazınız.</p>	
<p>8. En az üç gün gözlem yaparak kayıt tuttum.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuzun davranışlarına ilişkin tutarlı veriler elde etmek için en az üç gün kayıt tutmaya özen gösteriniz.</p>	
<p>9. ÖDS kayıt ve analiz formlarını inceleyerek çocuğumun davranışının olası işlevini belirledim.</p> <p>Açıklama: Davranışın işlevlerine ilişkin bilgilerinizi Tablo 4.1'i inceleyerek gözden geçirebilirsiniz.</p>	

! DİKKAT

Sevgili aileler, ÖDS kaydı tutarken yorumlarınızı kayıtlara yansıtılmaya dikkat ediniz.

Neler Öğrendik?

- Çocuğumuzun davranışlarını etkili bir şekilde yönetebilmek için neler yapabileceğimizi,
- Çocuğumuzun olumlu davranışlarını arttırmak ve ona yeni davranışlar kazandırmak üzere kural koyma ve uygulama sürecinde dikkat etmemiz gereken noktaları,
- Çocuğumuzu olumlu pekiştirme sürecinde izlememiz gereken basamakları,
- Problem davranışların işlevlerini,
- Çocuğumuzun problem davranışlarının işlevini belirlemede nasıl ÖDS kaydı tutabileceğimizi öğrendik.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Alberto P.A., & Troutman A.C. (2013). *Applied behavior analysis for teachers* (9th ed.). Prentice Hall.
2. Olçay-Gül, S. (2018). Bütünleştirilmiş ortamlarda davranış ve sınıf yönetimi. M. Çitil (Ed.), *Özel Eğitimde Bütünleştirme* (173-195). Eğiten Kitap.
3. Besler, F., & Süzer, T. (2018). Pekiştirme. E. Tekin-İftar (Ed.), *Uygulamalı davranış analizi içinde* (s. 213-267). Vize Akademik.
4. Yücesoy, Ş., & Erbaş, D. (2002). İşlevi kaçma yoluyla olumsuz pekiştirme olan problem davranışların yer aldığı araştırmaların incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 3(02), 51-66.

BÖLÜM 3

Doç. Dr. Gökhan TÖRET

**GÜNLÜK RUTİNLERDE
DİL GELİŞİMİNİ
DESTEKLEME**

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; bu bölümde 4- 6 yaş arasında çocuğunuz için okulda ve sosyal yaşantısında kullanacağı iletişim becerilerini, günlük rutinlerde ve doğal bir biçimde destekleyebilmeniz için gerekli olan bilgi ve becerileri kazanmanızı sağlamaktır.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

1. Dil gelişimini desteklemede rutinleri belirler.
2. Dil gelişimini desteklemede etkili uygulamaları tanımlar.
3. Dil gelişimini desteklemede etkili uygulamaları gerçekleştirir.

İçerik

1. Çocuğumun Günlük Rutinlerini Belirliyorum.
2. Çocuğumun Dil Gelişimini Destekliyorum.
3. Çocuğumun Günlük Rutinlerinde Dil Gelişimini Desteklemede Etkili Uygulamaları Öğreniyorum ve Uyguluyorum.

Açıklamalar

Okul öncesi dönem, okul başarısı ve sosyal kabul için önemli bir dönemdir. Bu dönemde çevre ile kurulan olumlu ilişkiler çocuğunuzun geri kalan eğitim hayatına da olumlu yansımalar sunar. İletişim becerileri ise bu dönemde kritik önem taşıyan becerilerdir. Çünkü okul hayatı önemli ölçüde dili anlama ve dili kullanmaya dayalı becerileri gerektirir. Bu nedenle çocuğunuzun dil gelişimini desteklemeniz çocuğunuzun sosyal ve akademik başarısı için son derece önemlidir.

Bu bölümün sonunda çocuğunuzun iletişim becerilerinin gelişimini desteklemek için günlük rutinlerinizi belirlemeyi, çocuğunuzun dil gelişimini desteklemek için günlük rutinlerde kullanabileceğiniz etkili uygulamaları, çocuğunuzun iletişim becerilerinin gelişimini desteklemek için günlük rutinlerinizde etkili uygulamaları ve bu uygulamaları kullanmayı öğreneceksiniz.

Giriş

İletişim; duygu, bilgi, gereksinim, niyet ve düşünceler gibi yaşamın içindeki her türlü mesajın, belirli sembollerle (kelime, jest, mimik, işaret) bireyler arası aktarımıdır (1). İletişim sistemlerinden/araçlarından biri olan dil ise; iletişim amaçlı, toplumca paylaşılan, kendi içerisinde bir düzeni olan, rastgele belirlenmiş sembol sistemidir. Dil, iletişim ve konuşma, hayatın içinde olan kavramlar olduğu için çocukların dil gelişimi doğal rutinler ile desteklenmelidir.

Rutin; çocuğunuz ile sizin aranızda tekrar eden, dönüşümlü davranışları veya etkinlikleri kapsayan ve sırayla yapılan öngörülebilir olaylardır. Ebeveynler, dil müdahâlesine gereksinim duyan çocukları için doğal iletişim rutinlerini oluşturarak dili destekleyici uygulamaları gerçekleştirebilirler.

Günlük rutinlerinizde çocuğunuzun dil gelişimini desteklemek için çocuğun çevresini; ilgisini çekecek, dikkatini yönlendirecek şekilde düzenlemeniz, gün içerisinde çevresinde bulunan kişiler ve nesnelere ile olan sosyal etkileşimlerini çocukların dili kullanmalarında fırsat olarak değerlendirdikleri ortamlara dönüştürmeniz gerekmektedir.

Okul öncesi dönemde dil gelişiminin desteklenmemesi, okul öncesi ve okul döneminde akademik başarısızlıklara yol açabilir. Bağımsız yaşam için okul öncesi dönemde dil gelişiminin desteklenmesi oldukça önemlidir. Çocuğunuzun sizinle, akranlarıyla ve öğretmeniyle sosyal etkileşim başlatabilmesi, sürdürebilmesi, duygu ve davranışlarını düzenleyebilmesi dil gelişiminin güçlü olmasına dayanır. Çocuğunuzun dil gelişimini desteklemeniz okul öncesi ortamlarda akranlarının veya öğretmenlerinin başlattığı sözel iletişimi yanıtlayma motivasyonunu ve sosyal etkileşime dayalı katılımını artıracaktır (4).

ETKİNLİK 1: Çocuğumun Günlük Rutinlerini Belirliyorum

Etkinliğin Amacı: Dil gelişimini desteklemede rutinleri belirleme bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun iletişim gelişimini desteklemek için günlük rutinlerimizi belirlemeyi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 1.1, Tablo 1.2, Tablo 1.3, Tablo 1.4, Tablo 1.5

Ortam: Ev ortamında, alışveriş merkezi veya oyun parkı gibi alanlarda etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 1.1, Tablo 1.2, Tablo 1.3'teki yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 1.5'te sıralanan rutinleri belirleme düzeyinizi değerlendiriniz.

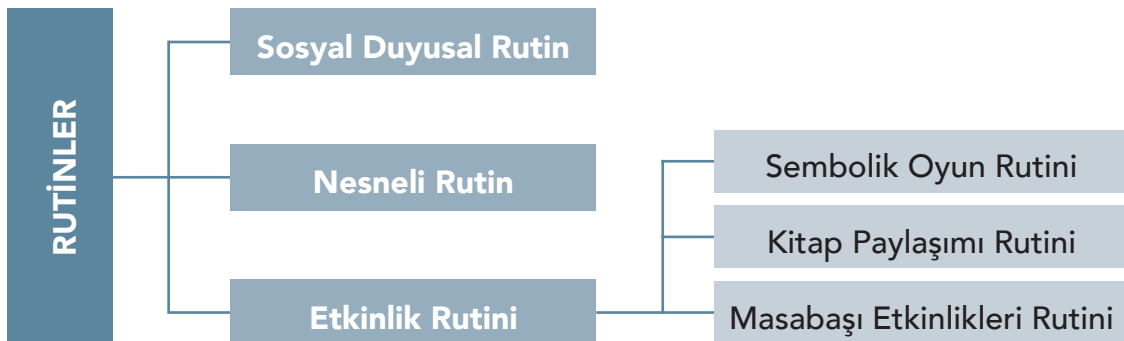
Tablo 1.1. Rutinleri İnceliyorum

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Rutin Nedir?

Rutin; çocuğunuz ile sizin aranızda tekrar eden, dönüşümlü davranışları veya etkinlikleri kapsayan ve sırayla yapılan öngörülebilir olaylardır. Rutinleri siz başlatabilir veya çocuğunuzun başlattığı bir davranış veya etkinlik üzerinden bir rutin kurabilirsiniz. Rutinler çocuğunuzun günlük yaşamında sizin veya çocuğunuz tarafından yapılması alışkanlık hâline getirilmiş bir dizi farklı bağlamları içerebilir. Bu bağlamlar, erken çocukluk dönemindeki bir çocuğun sabah uyandığı andan gece uykuya geçişine kadar günlük yaşamında sıkça dâhil olduğu, aşına olunan ve alışageldiği olaylardır. Bu bağlamlar; oyuncaklarla çocuğunuzla oyun oynamanız veya markete alışverişe gitme gibi çeşitli alışkanlıklar, anlar veya etkinlikleri içerebilir.

Rutin Türleri Nelerdir?

Rutinler; sosyal duyuşal rutinler, nesneli rutinler ve etkinlik rutinleri olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Sosyal duyuşal rutinler çoğunlukla günlük rutin içerisinde nesnel olarak gerçekleştirilen veya nesnelere yer almadığı tekrarlı durumlardır. Örneğin "cee" oyunu duyuşal bir oyun rutiniştir. Duyuşal rutinler yaşamın ilk yıllarından başlanarak rahatlıkla uygulanabilir. Nesneli rutinler ise günlük rutin içerisinde yetişkin ve çocuğun dâhil olduğu nesnelere gerçekleştirilen veya nesnelere yer aldığı tekrarlı durumlardır. Örneğin çiçek sulama bir nesneli rutindir. Etkinlik rutinleri ise nesnelere bir özellik veya sembolün atfedildiği sembolik oyun becerilerinin sergilendiği sembolik oyun rutinlerini, resimli kitaba bakma rutinlerini ve yaygın olarak okul ortamında kurulan masabaşı etkinliklerini içermektedir. Örneğin oyuncak pizza dilimlerini tabakta birleştirme, dilimleri kesme ve kukla figüre yedirme bir oyun etkinlik rutiniştir.

Sosyal Duyuşal Rutin Nedir?

Sosyal duyuşal rutinler, günün bölümlerinde çocuğunuzun uyanık olduğu aktivitelere (uyanma, yemek yeme, etkinlik, banyo uykuya hazırlık vb.) yerleştirilen, çocuğunuzla birlikte olduğunuz bütün anları içeren, aynı yetişkin ile aynı ortamda tekrarlanan olaylardır. Sosyal duyuşal rutinler, çocuğunuzla aynı nesnelere odaklanma, nesnelere ve olaylar hakkında bilgi ve duygularınızı paylaşma ve birbirinizi taklit etmeyi içeren rutin türüdür.

Sosyal Duyuşal Rutin Örnekleri

Şarkı Söyleme: Tembel Çocuk Kalksana!, Sallan Sallan Örumcek Şarkısı, Otobüsün Tekerleği Dönüyor Şarkısı, Bir Küçük Aslan Şarkısı!

Cee Oyunu: Çeşitli eşyaların arkasına saklanarak ya da çeşitli örtüleri başa örtterek saklanma ve ortaya çıkma.

Gölge Oyunu: Ortamı karartarak ışık ile çeşitli hayvan figürleri yapma.

Müzik Aleti Çalıştırma: Müzik aletinin düğmesine basma, elleri ve kolları hareket ettirerek dans etme ve düğmesine basarak müziği sonlandırma.

Parmak Oyunu: Küçük kuş kondu, tombik, uç uç böceğim oyunu oynama.

Nesneli Rutin Nedir?

Nesneli rutinler; günün bölümlerinde çocuğunuzun uyanık olduğu aktivitelere (uyanma, yemek yeme, etkinlik, banyo uykuya hazırlık vb.) yerleştirilen, aynı nesne veya nesnelere odaklanıldığı, yetişkin ve çocuğun birlikte olduğu bütün anları içeren, aynı yetişkin ile aynı ortamda tekrarlanan olaylardır. Nesneli rutinlerde aynı odak noktası olan nesnelere, günlük ortamlarda sıkça karşılaşılan veya kullanılan ev eşyaları, yiyecek veya giyecek grubunda yer alan nesnelere aittir. Ayrıca bu rutin; aynı nesneyle veya nesnelere bir etkinlikte etkileşime girilmesi, nesnelere bir etkinlik üzerinde birlikte zaman geçirilmesidir. Çocuğunuzun uyandıktan itibaren kıyafet veya yiyecek seçmek, çiçek sulamak, çamaşır sepetine binmek, banyo veya gece uykusu zamanlarında sık kullanılan nesnelere (köpük, diş fırçası vs.) rutinler nesneli rutinelere örnektir. Çocuğunuz yemek zamanı mutfaktaki dolapları açıp kapamaya ilgi duyuyorsa her yemek zamanı mutfaktaki dolap kapağını açmak ve kapamak bir nesneli rutindir.

Nesneli Rutin Örnekleri

Suda Oyuncak Yüzdürme Oyunu: Ördek, gemi, kayık gibi oyuncakları bir kaba su koyarak sıra ile yüzdürme.

Yolculuk Yapma: Çamaşır sepetine binip evin içinde yolculuk yapma, battaniye yolculuğu oyununda yorgan veya battaniyeye bir taşıt gibi binip evin içinde gezme.

Yol Yapma: Tuvalet kâğıdından yol yapma.

Nesne Arama: Pirinçlerin arasına bezelye saklama.

Hızlı-Yavaş Oyunu: Sepet yolculuğu ile hızlı ve yavaş odada gezinme.

Nesne Oluşturma: Meyvelerden ağaç görünümünde meyve tabağı hazırlama.

Kaşık Dizme: Yemek masasında kaşık-çatalı eksik bırakma.

Seçim Yapma: Dolaptan kıyafet seçme ve kıyafet giyinme.

Kukla Oyunu: Çorabı kukla yapıp diğer el ile selamlaşma-vedalaşma

Etkinlik Rutinleri Nedir?

Etkinlik rutinleri, çocuğunuzun gelişim düzeyine uygun materyallerle doğal ortamlarda etkileşim ortamı ile iletişim, oyun ve bilişsel becerilerin sergilenmediği tekrarlanan olaylardır. Bu rutinler a) oyun rutinleri, b) masabaşı etkinlik rutinleri ve c) resimli kitap paylaşım rutinleri olarak gruplandırılmaktadır. Etkinlikler çoğunlukla sizin tarafınızdan başlatılır. Bu etkinlikler, çocuğun etkinlikle ilişkili kişi, nesne veya olaya dikkat çekebileceği bir etkileşim başlatması, bu etkileşimde jest gibi iletişimsel davranışların ve oyun veya bilişsel becerilerin sergilenmesi, bu beceriler sergilenirken bir iletişim amacı gereksiniminin oluşturulması bakımından oldukça önemlidir. Örneğin sembolik oyun etkinlik rutininde, çocuğunuz ile aynı oyuncakla meşgul olursunuz. Bu esnada oyun davranışları sergileyebilirsiniz.

Oyun Rutini

Oyun etkinlik rutinlerinde, çocuğun sizin liderliğinizi izlemesi, rutinin kurulmasını kolaylaştırır. Bu rutin, iletişim amacı oluşturmak ve sürdürmek için çocukların kolay öğrendiği bir rutin türüdür. Oyun, çocuğun keyif aldığı, günlük olarak sıkça deneyimlediği bir etkinlik türü olması nedeniyle kolay tahmin edilebilir olaylardan oluşur. Bu rutinde, çocuğun aktif kalmasının sağlanması zor değildir. Ayrıca bu rutinde hedef iletişim işlevine hizmet eden oyuncaklarla ilgili hedef biçim veya form (örneğin sözcük) belirlemek de kolaydır.

Etkinlik Rutini	
Oyun Rutini Örnekleri	
	Hırsız-Polis Rutini: Hırsız karakterin eve girmesi, evden bir nesneyi alması, arabaya binmesi ve uzaklaşması, polis karakterin hırsız karaktere ulaşması ve hırsız karakteri polis arabasına bindirmesi.
	Otopark Rutini: Arabaları park alanına park etme, arabaları park alanından çıkarma ve sürme.
	Pizza Rutini: Pizzanın dilimlerini bir araya getirme, sucuklarını koyma, pizza dilimlerini kesme, tabağa koyma.
	Kek Rutini: Kek dilimlerini bir araya getirme, üstüne mum koyma, kesme, tabağa koyma, yer gibi yapma ve oyuncak bebeğe yedirme, ayıcığın veya oyuncak pelikanın boğazına dilimleri doldurma, kurabiyeleri tepsiye dizme ve sırayla oyuncak ayıcığa yedirme.

Masabaşı Etkinlik Rutini

Masabaşı etkinlik rutinleri, genellikle okul ortamlarında bilişsel ve motor yeterliliklerinin güçlendirilmesi için planlanan etkinliklerdir. Bu etkinliklerde, ebeveynler tekrarlanan biçimde çocuklarının dil gelişimini desteklemek için etkinlikler planlayabilirler. Bu etkinlikler, bir rutin özelliği kazandığında dil gelişimini desteklemek için bir etkileşim ve öğrenme fırsatına dönüşür. Örneğin materyal

sepetinden iç içe geçen kutu veya legoları seçerek kule oluşturma, benzer nesnelere seçimini gerektirmesi nedeniyle nesne gruplama gibi bilişsel bir beceriyi desteklerken aynı zamanda ince motor becerilerini de destekler.

Kitap Paylaşım Rutinleri

Okul öncesi dönemde dil ve iletişimi destekleme bağlamlarından birisi resimli kitap paylaşımıdır. Resimli kitap paylaşımı, ebeveyn ve çocuğun günlük rutin içerisinde önemli etkileşim zamanlarından biridir. Resimli kitap paylaşımı, etkileşimsel stratejilerin kullanımına olanak veren rutindir. Resimli kitap paylaşımı, uygulanış biçimi bakımından aynı resimli kitaba tekrarlı olarak bakılmasını gerektirmesi nedeniyle, doğal bir rutin özelliği taşımaktadır. Resimli kitap paylaşım sürecinde yetişkin ve çocuk, aynı resimli kitaba odaklanırlar. Bu odaklanma, yetişkinin veya çocuğun soru sormaları ve yanıt vermeleri gibi sözlü rutin bağlamına olanak vermektedir. Yetişkin ve çocuk, resimli kitap üzerinde işaret ettikleri öğelere odaklanarak karşılıklı etkileşimi oluştururlar. Karşılıklı sıra alma olarak da ortaya çıkan sözlü diyaloglarda yetişkin çocuğa yönelttiği soruları, çocuğa verdiği yanıtları genişleterek çocuğun dilini destekleyebilir. Bu nedenle, resimli kitaba bakma paylaşımı, dili kolaylaştırıcı etkileşim stratejilerinin kullanımına olanak vermektedir. Bazen de çocuğun başlattığı sözlü iletişim, yetişkin tarafından tamamlanarak çocuğun dil gelişimini destekleyebilir. Dolayısıyla resimli kitap paylaşımı, günlük etkinliklerde iletişim işlevlerine hizmet eden etkileşimsel jest, ses veya sözcük gibi biçimsel yapıların kullanımının ortaya çıkarılmasında destekleyici aday rutinlerden biridir. Örneğin bir resimli kitap paylaşım rutini, aynı kitaba bakan yetişkin ve çocuğun etkileşiminde, yetişkin çocuktan resimdeki nesnelere tanımlaması için "Bu ne?" gibi soru sorarak bilgi talep etmeye model olabilir ve karşılıklı olarak çocuğun yanıtları ise bilgi talebini yanıtlama fırsatı sağlayabilir. Siz ve çocuğunuz, resimli kitap üzerinde işaret ettiğiniz öğelere odaklanarak karşılıklı etkileşimi oluşturabilirsiniz. Karşılıklı sıra alma olarak da ortaya çıkan sözlü diyaloglarda, çocuğunuza yönelttiğiniz sorulara çocuğunuzun verdiği yanıtları genişleterek çocuğunuzun dilini destekleyebilirsiniz.

Etkinlik Rutini

Kitap Paylaşım Rutini Örnekleri

Resimdeki karakterin duygu durumunu veya yüz ifadesini canlandırma ve karakterin rolüne girerek resim konulu şarkı söyleme.

Uyku saatlerinde favori kitabını seçme ve uyku temalı kitabı seçme.

Resimdeki karakter hakkında yorum yapma.

Resimdeki kişi veya olayı canlandırma.

Karakterler, eşyalar, yer, zaman veya olaylarla ilgili sorular sorma.

Resimdeki nesnelere veya kişileri yanlış isimlendirme.

Çocuğun ifadelerini genişletme.

Kitaptaki olayları anlatma.

Tablo 1.2. Çocuğumun Rutinlerini Nasıl Belirlemeliyim?

Yukarıda Tablo 1.1'deki bilgi notunu okuduktan sonra aşağıda günün bölümlerine göre düzenlenmiş çocuğunuz ve sizin birlikte olduğu günlük yaşam aktiviteleriniz ile ilgili soruları yanıtlayınız. Soruları yanıtladıktan sonra günlük yaşamınızı göz önüne alarak günlük rutinlerinizi belirleyiniz.

Sorular	Evet	Hayır	Yanıtınız evet ise bir rutin planlayarak rutin ismi yazın.
Sabah belirli bir saatte uyanır.			
Sabah el yüz temizliğini birlikte yaparız.			
Sabah birlikte üstümüzü giyeriz.			
Sabah birlikte yatak toplarız.			
Sabah birlikte kahvaltı masası hazırlarız.			
Sabah birlikte kahvaltı ederiz.			
Sabah anaokulu hazırlığını birlikte yaparız.			
Sabah anaokuluna birlikte gideriz.			
Sabah birlikte televizyon izleriz.			
Sabah masabaşında boyama vb. etkinlikler yaparız.			
Sabah birlikte markete gideriz.			
Sabah birlikte oyuncaklarla oynarız.			
Öğlen yemeği masasını birlikte hazırlarız.			
Öğlen birlikte yemek yeriz.			
Öğlen birlikte televizyon izleriz.			
Öğlen birlikte markete gideriz.			
Öğlen birlikte resimli kitaba bakarız.			

Öğlen birlikte parka gideriz.			
Öğlen birlikte masada boyama vb. etkinlikler yaparız.			
Akşam anaokulundan birlikte döneriz.			
Akşam dönüşü birlikte markete gireriz.			
Akşam dönüşü bir yakınımıza uğrarız.			
Akşam birlikte yemek masası hazırlarız.			
Akşam birlikte yemek yeriz.			
Akşam birlikte oyuncaklarla oyun kurarız.			
Akşam birlikte televizyon izleriz.			
Akşam birlikte resimli kitaba bakarız.			
Akşam birlikte masada boyama vb. etkinlikler yaparız.			
Akşam birlikte oyuncaklarla oynarız.			
Akşam birlikte dişimizi fırçalarız.			
Akşam birlikte pijama giyeriz.			
Akşam çamaşırları birlikte toplarız.			
Akşam birlikte bulaşık makinesini yerleştiririz.			
Akşam yatmadan önce birlikte kitap okuruz.			
Akşam belirli bir saatte uyur.			

Tablo 1.2’de “Hayır” olarak yanıtladığınız günün bölümlerinde yapılan günlük yaşam aktivitelerini günlük yaşam ve koşullarınıza göre yeniden gözden geçiriniz. “Evet” olarak yanıtlayacağınız aktivite sayısını artırınız ve aynı sırada bu aktiviteleri uygulayarak Tablo 1.1’deki rutin örneklerinden yola çıkarak rutinlerinizi oluşturunuz

Tablo 1.3. Çocuğuyla Rutin Kurarken Nelere Dikkat Etmeliyim?

Aşağıda rutin kurarken duygu ve davranış sorunlarının sık gözleendiği durumlarda izlemeniz önerilen adımları gözden geçiriniz.

✓ Rutin türünün seçiminde çocuğun yaşı dikkate alınmalıdır. Küçük yaştaki çocuklar için sosyal duygusal rutinler daha eğlenceli ve uygun olabilir.

✓ Rutin türünün seçiminde, içinde bulunulan anın, günün hangi bölümünde olduğu göz önüne alınmalıdır.

✓ Rutin türü seçiminde, çocuğun favori nesnesi, oyuncacı veya varsa kitabı dikkate alınmalıdır.

✓ Rutini sürdürmede çocuğun çabuk sıkılabileceği göz önüne alınarak alternatif/yedek rutinleriniz öğretim planlarınızda olmalıdır.

✓ Rutinlerin sürdürülmesinde, çocuğun öfkelenendiği, hızlıca uzaklaştığı veya fiziksel zarar verdiği oyuncak veya materyallere yer verilmemelidir.

✓ Çocuğunuzda uykuya direnme, uyurgezerlik, gece yarısında uyanma ve bir daha uyumama, geç kalkma vb. gibi uyku sorunları varsa uyku saatlerini düzenleyiniz veya bir uzmandan yardım alınız. Uyku sorunlarının gün içerisinde öfke davranışlarını tetikleyebileceğini ve rutin kurmayı sınırlayabileceğini göz önüne alınız.

✓ Aşırı seçici yeme, aşırı yeme, hiç yememe, aşırı ilgi nesnesi, yıkıcı vurma veya materyallere zarar verme davranışları sık gözleniyorsa rutinlerini kurmadan önce bu sorunların çözümü için bir uzmanla iş birliği yapınız.

✓ Rutinler esnasında terleme, kızarma ve sık nefes alma gibi erken çocukluk dönemi mastürbasyon davranışlarını sık gözlüyorsanız bir uzmanla iş birliği yapınız.

✓ Kreş döneminde kreş saati geldiğinde yataktan çıkmama, evin kapısında çıkmamak için direnme, yolda araç içerisinde davranış sorunları, kreşin kapısında direnme gibi davranış sorunlarını sık gözlüyorsanız günlük rutinlerinizi daha sakin ve etkileşim içerisinde düzenlemek için öğretmen, kreş psikolojik danışmanı ve/veya ilgili uzman ile iş birliği yapınız.

Tablo 1.4. Çocuğumla Rutin Kurarken Ani Davranış Sorunları Gözlediğimde Ne Yapmalıyım?

Çocuğunuzla günlük rutinlerinizi kurarken veya rutininizi sürdürürken aniden uygun olmayan davranışlar sergileyebilir. Bu ani davranışları ilk kez veya nadiren gözlüyor olabilirsiniz. Bu tür durumlar için aşağıda önerilen adımları gözden geçiriniz.

1. Rutini Kurarken veya Sürdürürken Aniden Ağlarsa Ne Yapmalıyım?

Nasıl bir ağlama olduğu belirlenmelidir.

Kesik kesik mızırdanma ise devam edilmelidir.

Yüksek sesli, şiddetli ve çığlık biçiminde bir ağlama ise ve rutin ortamını terk etme eğilimi eşlik ediyorsa tepkisiz/nötr biçimde çocuğun yüzüne bakılarak 5-10 saniye beklenmelidir.

Devam ederse rutin nesnesi değiştirilmeli ve tekrar denenmelidir.

Devam ederse rutini durdurulmalı, sessizce uzaklaşılmalı, başka bir oyuncakla yalnız oynamaya başlanmalıdır.

Devam ederse çocuk ortamdaki çıkarılmalı, 5-10 dakika sonra tekrar rutini kurmayı denemek için dönmeli ve tekrar denenmelidir.

Ağlama devam ederse ciddi bir sorun olmalı. Başka bir gün tekrar denenmelidir.

Diğer günlerde de devam ederse "Olumlu Davranışların Desteklenmesi" modülünü tekrar gözden geçirerek bir olumlu davranış yönetimi planı hazırlayın.

2. Rutini Kurarken veya Sürdürürken Aniden Kızarsa, Bağırır veya Öfkelenirse Ne Yapmalıyım?

Öfkenin şiddetine çocuğu gözleyerek karar verilmelidir.

Kaşlar çatıksa rutini kurmaya/sürdürmeye devam edilmelidir.

Bağırma, vurma gibi yıkıcı davranışlar eşlik ediyorsa durulmalı, vurması engellenmeli ve tepkisiz/nötr biçimde yüzüne bakarak 5-10 saniye beklenmelidir.

Devam ederse rutin oyuncakları/materyali değiştirilmeli ve tekrar denenmelidir.

Devam ederse rutin durdurulmalı, sessizce uzaklaşılmalı, başka bir oyuncakla yalnız oynamaya başlanmalıdır.

Devam ederse çocuk ortamdaki çıkarılmalı, 5-10 dakika sonra tekrar rutine dönülmeli ve tekrar denenmelidir.

Devam ederse ciddi bir sorun var demektir. Başka bir gün tekrar denenmelidir.

Diğer günlerde de devam ederse "Olumlu Davranışların Desteklenmesi" modülünü tekrar gözden geçirerek bir olumlu davranış yönetimi planı hazırlayın.

Tablo 1.5. Rutin Kurabiliyor muyum?

Tablo 1.2’de belirlediğiniz rutinleri kurma ve sürdürme konusunda Tablo 1.4’te yer alanların karşısına “✓” işareti koyunuz. Çocuğunuzla rutin kurmak ve sürdürmek için gerekli adımları ne düzeyde kullandığınızı değerlendiriniz.

Rutin Kurma ve Rutini Sürdürmek için İzlediğim Adımlar	✓
Çocuğumla sabah rutinlerimi belirledim.	
Çocuğumla öğlen rutinlerimi belirledim.	
Çocuğumla akşam rutinlerimi belirledim.	
Çocuğumla rutinlerimi sıra izleyerek düzenli biçimde sürdürüyorum.	
Çocuğumla rutinlerim sosyal-duygusal rutinleri içeriyor.	
Çocuğumun rutinlerim nesnel rutinleri içeriyor.	
Çocuğumla rutinlerim oyun etkinliği rutinlerini içeriyor.	
Çocuğumla rutinlerim kitaba bakma rutinlerini içeriyor.	
Çocuğumla rutinlerimde ani davranış sorunlarını çözebiliyorum.	
Çocuğumla rutin kurmamı engelleyici sorunlarda uzmanla iş birliği yapıyorum.	

ETKİNLİK 2: Çocuğumun Dil Gelişimini Destekliyorum

Etkinliğin Amacı: Dil gelişimini desteklemede etkili uygulamaları tanıma bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun dil gelişimini desteklemek için günlük rutinlerimizde kullanabileceğim etkili uygulamaları öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 2.1, Tablo 2.2, Tablo 2.3 ve Tablo 2.4

Ortam: Ev ortamında, alışveriş merkezi veya oyun parkı gibi alanlarda etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 2.1, Tablo 2.2, yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Tablo 2.1. Dil Gelişimini İnceliyorum

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Dil Nedir?

İletişim; duygu, bilgi, gereksinim, niyet ve düşünceler gibi yaşamı sarmalayan her türlü iletinin (mesajın), belirli ortak simgeler dizisiyle, bireyler arası aktarımıdır. İletişim sistemlerinden/araçlarından biri olan dil ise; iletişim amaçlı, toplumca paylaşılan, kendi içerisinde bir düzeni olan, rastgele belirlenmiş sembol sistemi olarak ifade edilmektedir. Ebeveynler, dil müdahâlesine gereksinim duyan çocukları için doğal iletişim rutinlerini oluşturarak dili destekleyici uygulamaları uygulayabilirler. 4-6 yaş döneminde dil gelişimi, tipik çocuklarda gelişim karmaşık cümle veya dil bilgisel dönem olarak seyrederek. Bu dönemde çocuklar artık kelime birleşimleri yaparak bağımsız (Örneğin babam geldi.) veya bağlı cümleler (Acıktığım için yemek yedim.) kurabilirler; ekleri kullanabilirler (Örneğin -miş, -di gibi zaman ekleri); bağlaç gibi yapıları kullanabilirler (ve, ama vs.). Yine bu dönemde iletişim amaçlarını gelişkin biçimde ifade edebilirler. Örneğin sunulan bilgiyi reddetmek gibi basit iletişim amaçlarının yanı sıra tahmin etme gibi gelişkin iletişim amaçlarını ifade edebilirler (2).

Çocuğumun Dil Gelişimini Neden Desteklemeliyim?

Duygu davranış bozukluğu olan çocuklarda duygu ve davranış sorunlarının altında yatan nedenler arasında çocuğun günlük rutinlerinin sınırlı olması ve günlük rutinlerinde ebeveynine iletişim amacını ifade etmekte zorlanması bulunmaktadır. Bu sınırlılıklar, dil gelişiminin tipik seyrinde ilerlemesini geciktirmektedir. Okul öncesi dönemde dil gelişiminin desteklenmemesi, okul öncesi ve okul döneminde akademik başarısızlıklara yol açabilir. Bağımsız yaşam için okul öncesi dönemde dil gelişiminin desteklenmesi oldukça önemlidir. Çocuğunuzun sizinle, akranlarıyla ve öğretmeniyle sosyal etkileşim başlatabilmesi, sürdürebilmesi ve duygu ve davranışlarını düzenleyebilmesi dil gelişiminin güçlü olmasına dayanır. Çocuğunuzun dil gelişimini desteklemeniz okul öncesi ortamlarda akranlarının veya öğretmenlerinin başlattığı sözel iletişimi yanıtlayma motivasyonunu ve sosyal etkileşime dayalı katılımını artıracaktır. Örneğin bir masabaşı etkinliğinde öğretmenin "Yardım isteyen var mı?" sorusuna yardım talebinde bulunarak yanıt verebilecektir. Diğer yandan akranlarla etkileşim hâlindeyken nesne veya ilgi elde etmek veya kaçınmak için sergileyebileceği uygun olmayan davranışların yerine alternatif olabilecek iletişim amacını ifade etme yolunu seçerek olumlu davranış sergileme deneyimleri yaşayabilecektir. Dolayısıyla günlük rutinlerinizde çocuğunuzun dil gelişiminin güçlenmesine destek olabilirsiniz. Aşağıdaki tabloda bir kitap paylaşım rutininde dili destekleyici ebeveyn davranışlarına yer verilmiştir.

Tablo 1. Kitap Paylaşımı Rutininde Dili Destekleyici Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi Örneği

Dili Destekleyici Ebeveyn Davranışları	Örnek: "Ayşe Okula Gidiyor" Resimli Kitap Paylaşımı
Resimler hakkında konuşurken ilgili resmi göstermek	Annesi ile Ayşe okula gitmişler diyerek okul resmini gösterme.
Kitaptaki resimleri isimlendirmek	Bak burada yeni arkadaşları var. Bu Metin, bu da Ali.
Kitaptaki olayları anlatmak	Öğretmen etkinlik yapıyor.
Kitaptaki karakterler veya olaylar ile ilgili yorum yapmak	Ayşe okulu çok sevmiş, parmak kaldırıyor ve gülümsüyor.
Resimler hakkında konuşurken çocuğun ilgili resmi göstermesini istemek	Hadi, bana okulun bahçesindeki bayrağı göster! Hadi, Ayşe'nin çantasını göster!
Çocuğun ifadelerini genişletmek	Evet Ayşe okulun ilk günü heyecanlanmış.

Günlük Rutinlerimde Çocuğumun Hangi Dil Gelişimi Davranışlarını Destekleyeceğim?

Günlük rutinlerde çocuklarınızda desteklemeniz gereken dil becerileri, dilin kullanımı ve dilin kullanımına hizmet eden biçimsel davranışlardır. Dilin kullanımı iletişim işlevidir. İletişim işlevi, iletişim kurma amacıdır. Çocuklar farklı iletişim amaçları için dili kullanırlar. Örneğin görebildiği ancak ulaşamadığı bir nesneyi talep etmesi bir iletişim amacıdır. Dilin biçimsel davranışları ise çocuğunuzun iletişim amacını ifade etmesi için mesaj ileten biçimsel davranışlardır. Örneğin çocuğunuzun bilgi talep etmesi için "Bu ne?" soru cümlesi biçimsel davranışlarından biridir. 4-6 yaş dönemi için dilin iletişim amacı ve biçimsel davranışlarına daha detaylı bakalım.

Tablo 2.2. 4-6 Yaş Döneminde İletişim Amaçları (1, 2).

İletişim Amaçları	
Talep Etme	Tanım
Nesne Talep Etme	İkinci kişiden, yiyecek ya da nesnelere, söylemler ve eylemler kullanarak talep etme
Eylem Talep Etme	İkinci kişinin yerine getirmesini bekleyerek, bazı eylemleri (yardım vb.) söylem ve eylemler kullanarak talep etme.
Bilgi Talep Etme	Bir şeyler hakkındaki bilgiyi veya bir şeyler hakkında bireylerin ifadelerini, söylemler ve eylemler kullanarak talep etme.
Reddetme	
Nesne Reddetme	Beğenmediği, istemediği nesne ya da yiyeceklerin ikinci kişi tarafından geri çekilmesi için, söylem ve eylemler kullanarak reddetme.
Eylem Reddetme	İkinci bir kişi tarafından yapılan eylemi, söylem ve eylemler kullanarak reddetme
Bilgi Reddetme	Tanıdığı, bildiği bir nesne, durum ya da eylemin ikinci kişi tarafından yanlış tanımlanmasını, söylem ve eylemler kullanarak reddetme.
Bilgi Paylaşma	
Kişi Hakkında Bilgi Paylaşma	Herhangi bir kişiyle ilgili, etkileşimi başlatmak amacıyla, ikinci kişiye söylem ve eylemler kullanarak bildirimde bulunma, açıklama yapma.
Olay Hakkında Bilgi Paylaşma	Bir eylemle ilgili, etkileşimi başlatmak amacıyla, ikinci kişiye söylem ve eylemler kullanarak bildirimde bulunma, açıklama yapma.
Durum Hakkında Bilgi Paylaşma	Bir durumla ilgili, etkileşimi başlatmak amacıyla, ikinci kişiye söylem ve eylemler kullanarak bildirimde bulunma, açıklama yapma.
Yanıtlama	
Soruyu Yanıtlama	İkinci kişi tarafından yöneltilen soruyu söylem ve eylemler kullanarak yanıtlama.
Onaylama	İkinci kişinin mevcudiyetinin ve yaptıklarının farkında olduğunu belirtmek amacıyla söylem ve eylemler kullanarak onları onaylama.

Gelişkin İletişim Amacı	İletişim Amacı Örneği	Örnek İletişim Biçimi
Bildirme	Etiketleme	Burada bir siyah kedi var.
	Ayrıntılara değinme	Bu kedi büyük ve siyah.
	Olaylara değinme	Kedi masayı devirmiş.
Mantık Yürütme	Nedensel ve bağlantısal ilişkileri tanımlama	Kediler odayı dağıttığı için kadın mutfaktan onları kovmuş.
Tahmin Etme	Bir dizi olayı kestirme	Kediler kapıdan çıkacak.
Yansıtma	Diğerlerinin yaşantıları içine kendini koyma.	Kadının yerinde olsam onları dışarı çıkarırdım.
	Diğerlerinin duygularını yansıtma.	Kadının yerinde olsam kızardım.
	Diğerlerinin tepkileri yerine kendini koyma	Siyah kedinin yerinde olsam ve kapının açık olduğunu görsem evden çıkardım.

Tablo 2.3. Yaygın Kullanılan İletişim Biçimi Örnekleri

Sözcükler	
İsimler	Hayvan, eşya, taşıt isimleri
Sıfatlar	Kırmızı, büyük, az, uzun.
Fiiller	Git, gel, uç, at, ye.
Zamirler	Ben, o, bu, onlar.
Bağlaçlar	Ve, ama, çünkü.
Sorular	Kim, nerede, nasıl, ne zaman, neden
Ekler	Çoğul, zaman ve iyelik ekleri
Cümleler	
Basit cümle	Anne gel.
Bağımsız/Kurallı cümle	Top istiyorum.
Bağlı/Yan Cümle	Babam gelecek ve markete gideceğiz.
İletişim Biçimi Örnekleri 4 Yaş	
Yaşını söyler.	4 yaşındayım.
Çoğul ekleri kullanır.	Kaplumbağalar
Aile üyelerini isimlendirir.	Bu eniştem.
Resimde gördüğü nesnelere, olaylar ve kişiler hakkında bildirimde bulunur.	Kedi masanın altına saklanmış.
Kategoriler içerisinde bulunan kavramları adlandırır.	Bunlar oyuncak.

İletişim Biçimleri	
İletişim Biçimi Örnekleri 5 Yaş	
İlgileri veya tercihleri hakkında konuşur.	En sevdiğim yemek döner.
Dinlediği öyküyü anlatır.	Kırmızı başlıklı kız...
Olayları oluş sırasına göre anlatır.	Sabah piknik yaptık. Oyun oynadık..
Yapım eklerini kullanır.	Balıkçıdan balık aldık.
İletişim Biçimi Örnekleri 6 Yaş	
Özne-yüklem uyumunu uyararak cümle kurar.	Dedem beni çağırdı.
Uzun cümleleri taklit eder.	Alışverişe çıkarken yanımıza evin anahtarını aldık.
Mantık yürüterek olayın nedenini açıklar.	Babam benzinimiz bittiği için mola verdi.

Tablo 2.1’de açıklamaları gözden geçirdikten sonra aşağıda yer alan tablodaki yönergeler doğrultusunda ilgili boşluklara çocuğunuzun ifade ettiğini gözlediğiniz iletişim amacı ve iletişim biçimlerini yazınız.

Tablo 2.2. Çocuğumun Dil Gelişimini Gözlüyorum ve Gereksinimini Belirliyorum

Aşağıda çocuğunuzun ifade ettiği iletişim amaçlarından birkaç tanesine ve ifade etme biçimine örnek veriniz ve gereksinimi olduğunu veya kullanamadığını düşündüğünüz iletişim amacını ve iletişim biçimini belirleyiniz.

İletişim Amacı	İletişim Amacını İfade Etme İletişim Biçimi	İletişim Amacı Gereksinimi	İletişim Biçimi Gereksinimi
Örnek: Bilgi talep etme	“Bu Ne?”	Kitap paylaşımında adını bilmediği nesneler hakkında bilgi talep etmesi.	Soru cümlesi
1-			
2-			
3-			
Aşağıda çocuğunuzun ifade ettiği en uzun 3 cümleyi yazınız.			
1-			
2-			
3-			
Çocuğunuz yazılı olarak kendini ne düzeyde ifade edebilir, bilgi verebilir misiniz? Örneğin başından geçen bir olayı nasıl ifade eder?			

ETKİNLİK 3: Çocuğumun Günlük Rutinlerinde Dil Gelişimini Desteklemede Etkili Uygulamaları Öğreniyorum ve Uyguluyorum

Etkinliğin Amacı: Dil gelişimini desteklemede etkili uygulamaları öğrenme ve uygulama bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun iletişim gelişimini desteklemek için günlük rutinlerimizde etkili uygulamaları öğreneceğim ve bu uygulamaları uygulamayı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 3.1, Tablo 3.2, Tablo 1.3, Tablo 3.4, Tablo 1.5, materyaller.

Ortam: Ev ortamında yerde veya masada, alışveriş merkezi veya oyun parkı gibi alanlarda etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 3.1. ve Tablo 3.2'deki yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 3.3'te sıralanan stratejileri gerçek günlük rutinlerinizde uygulama düzeyinizi değerlendiriniz.

Tablo 3.1. Etkili Uygulamaları Tanıyorum

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Günlük Rutinlerde Dil Gelişimini Destekleyici Uygulamalar Nedir?

Günlük rutinlerinizde çocuğunuzun dil gelişimini desteklemek için çocuğun çevresini; çocuğun ilgisini çekecek, dikkatini yönlendirecek şekilde düzenlemeniz, gün içerisinde çevresinde bulunan kişiler ve nesnelere ile olan sosyal etkileşimlerini çocukların dili kullanmalarında fırsat olarak değerlendirdikleri ortamlara dönüştürmeniz gerekmektedir. Dil gelişimini destekleme uygulamalarını (a) çevresel düzenlemeler ve (b) öğretme stratejileri olarak iki ayrı grupta incelemeniz ve uygulamanız önerilmektedir. Çevresel düzenleme stratejileri, çocuğunuzun iletişim gereksinimini artırmak için önerilen stratejiler iken öğretme stratejileri ise çocuğunuz için rutin içerisinde hedeflediğiniz dil davranışı yerine bağlamında sizin kullanarak çocuğunuza model olmak amacıyla kullanmanız önerilen stratejilerdir (3,4).

Aşağıda çevresel düzenleme ve öğretme stratejileri tanımlarına ve uygulama örneklerine yer verilmiştir.

Çevresel Düzenlemeler

Ulaşılamaz Hâle
Getirme

Sınırlı Oranda
Verme

Eksik Bırakma

Şaşırtıcı Durumlar
Yaratma

Ulaşılamaz Hâle Getirme

Çocuğun erişmek istediği durumların fiziksel ya da sosyal olarak engellenmesidir.

Örnekler:

Sevdiği yiyeceğin kapağı kapalı kaba koyulması (Aç ifadesi).

Sevdiği oyuncağın ulaşamayacağı rafa koyulması (Yardım et/Al vb.).

Sınırlı Oranda Verme

Çocuğun gereksinimlerinin bir kısmını vererek etkileşim başlatmasına olanak vermedir.

Örnekler:

Yapboz tablasının çocukta parçalarının ise yetişkinde olması ve parça parça verilmesi (Ver ifadesi).

Bardağa sevdiği içecekten tadımlık koyulması (Daha/İstiyorum /Doldur vb. ifadeler)

Dışarı çıkarken ayakkabının tekinin verilmesi (Nerde, onu ver, diğerini ver vb. ifadeler)

Eksik Bırakma

Tanıdık durumların eksik bırakılarak sabote edilmesidir.

Örnekler:

Sevdiği pilli oyuncağın pillerinin önceden çıkarılması (Göz kontağı, ortak dikkat başlatma, bozulmuş, çalışmıyor vb. ifadeler)

Boyama kâğıdının verilip boyanın verilmemesi (İzin isteme, göz kontağı kurma vb.)

Şaşırtıcı Durumlar Yaratma

Aşına olduğu durumlarda unutulmuş ya da yanlışlıkla yapılmış gibi davranılarak şaşırtıcı beklenmedik süreçler yaratma.

Örnekler:

Çocuk bebek istediğinde araba verme (Değil, onu istemedim vb.).

Ortamda duran kumandalı oyuncağın aniden çalıştırılması (Ortak dikkat başlatma).

İletişimi Öğretme Stratejileri

Sözlü
Teşvik

Betitleme

Dile Model
Olma &
Genişletme

Doğal
Pekiştirme

Gereksinim
Yaratma

Sözcük
Bombardımanı
(Odaklı Uyarım)

Sözlü Teşvik

Çocukta hedeflenen iletişim davranışlarının ortaya çıkması için yönlendirici sorular sormayı ve yönlendirici yorumlar yapmayı içerir.

Örnekler:

Ebeveyn oyuncak karakter Elmo için "Elmo, şimdi ne yapmalı?" der (sözlü teşvik) ve 4-5 saniye bekler.

Ebeveyn "Elmo, elma mı yesin muz mu?" diyerek seçenek sunar.

Betitleme

Çocuğun eylemlerinin ve iletişim amacının betimlenmesidir.

Örnekler:

Çocuk araba sürerken anne "Araba gidiyor." der.

Çocuk oyuncağı kaldırdığında "Bununla oynamak istemiyorsun." der.

Dile Model Olma & Genişletme

Çocuğa bağlamında/yerinde gereksinim duyduğu jest, ses veya sözcüğün kullanılmasıdır. Genişletme ise çocuğun söylediklerinin genişletilerek tekrarlanmasıdır.

Örnekler:

Çocuk "Oyuncaklar!" dediğinde "Doğru, çiftlik oyuncakları." demek.

Çocuk bebeği sallarken parmağını dudağına götürerek "Şşş, sessiz ol! Uyuyor." demek.

Gereksinim Yaratma

Çocuğun günlük tanıdığı rutin etkinlikler içinde, etkinliği tamamlaması için gerekli olan parçalardan birinin eksik bırakılmasıdır.

Örnekler:

Çocuk oyuncak arabaya uzandığında veya arabayı talep etmek için işaret ettiğinde "Arabayı istiyorsun." deme ve arabayı verme.

Sözcük Bombardımanı (Odaklı Uyarım)

Çocuğa gün boyunca belirli bir sözcüğün, ifadenin, dil bilgisel yapının farklı bağlamlarda sıkça tekrar söylenmesidir.

Örnekler:

Ebeveyn "Neli?" soru ifadesini desteklemek istediğinde, kitap okuma rutininde pasta temalı bir kitap okumasını sağlayarak, pasta içeren sayfalara gelindiğinde neli sözcüğünü tekrar tekrar ifade eder.

Doğal Pekiştirme

Çocuk iletişim amacını ifade etmek için jest, ses veya sözcük kullandığında doğal sonuç sağlayarak yanıtlama.

Örnekler:

Çocuk annesinin bir nesneyi hatalı tanımlaması durumunda bilgiyi reddetmek için "O gergedan değil." dediğinde annenin "Evet, o bir su aygırı." diyerek düzeltilmesi.

Örnek Bir Uygulama

İletişim Amacı: Durum Bilgisini Reddetme

Rutin: Oyun Rutini ve Nesne Rutini

Hedef Sözcük: Değil, hatalı tanımlanan nesnenin, kişinin doğru adı veya olayın doğru tanımlanması (Örneğin "burada" yerine "yok" ifadesi).

Stratejiler: Sözlü teşvik, dile model olma, doğal pekiştirme, betimleme.

Araç Gereçler: Oyuncak sepeti, pizza seti (pizza dilimleri, pizza süsleri (mantar, sucuk, soğan vb.) pizza tepsi, tahta çubuk, bıçak, tabak).

Ebeveyn çocukla masada ya da yerde karşılıklı oturur. Pizza rutini oyuncaklarını masa veya yere çıkarır. Çocuğa bakarak "Pizza yapalım!" der. Pizza süslerini (mantar, sucuk, soğan, biber vs.), pizza dilimlerini, pizza tepsisini, tahta çubuğu, tabağı çocuğun önüne doğru sürükler. Oyuncak bıçağı görüş alanı içerisinde bulundurmaz. Mantarlar, sucuklar ve biberleri gruplar. Uygulamacı pizza süslerini işaret ederek "Aaa! Neli pizza olacak acaba?" der (sözlü teşvik). Pizza dilimlerini birleştirmesi için çocuğa "Haydi, birleştir." der. Çocuğun pizza dilimlerini birleştirmesini sağlar. Daha sonra çocuğa bakar, mantarı işaret ederek "Aaa! Mantarlı olacak." der (dile model olma). Mantarı dilimlerden birinin üstüne koyar veya çocuğun koymasını sağlar. Daha sonra diğer mantarları pizza dilimlerini işaret ederek çocuğun koymasını sağlar. Çocuk koyarken pizza dilimini işaret eder. Çocuğun mantarı her koyuşunda "Mantarlı oluyor." der. Daha sonra sucukları işaret ederek "Biberli olacak." der (gereksinim oluşturma). Sucukları işaret etmeye devam ederek "Biberi koy, biberli olsun." der, çocuğa bakar ve bekler. Çocuk bakış atarsa, hedef sözcüklerden birini kullanırsa "Doğru, biberli olmadı, biberli değil, sucuklu olacak!" der (bilgi reddetmeyi yanıtlama ve pekiştirme). Çocuk ebeveyne bakış atmaz, hedef sözcüklerden birini kullanmazsa nötr yüz ifadesiyle başını sağa sola sallar, parmağını sağa sola sallar, ııhh veya cık sesi çıkarır ve "Aaa, hayır! Biberli değil, sucuklu oldu!" der (dile model olma). Daha sonra "Haydi, sucukları koyalım, sucuklu olsun" der.

Tablo 3.2. Uygulama Örneği Planlıyorum

Aşağıda uygulama planı şablonundaki yönergeleri izleyerek bir uygulama örneği yazın. Bu uygulama örneğini Ek 1.4'teki rutin esnasında davranış yönetimi önerilerini dikkate alarak uygulayın.

Çocuğunuzun ifade etmekte zorlandığı bir iletişim amacı belirleyin.

İletişim Amacı :

Çocuğunuzun ilgilendiği, favori nesnelere veya etkinliklerden yola çıkarak bir günlük rutin türü belirleyin.

Rutin :

Uygulama ortamınızı belirleyin.

Ortam :

Belirlediğiniz iletişim amacını gerçekleştirmesini sağlayacak veya iletişim amacına uygun mesajı iletmesini sağlayacak iletişim biçimi hedeflerinizi belirleyin.

İletişim Biçimi

Hedef Sözcük :

Şimdi belirlediğiniz rutinde, hedeflediğiniz iletişim amacı ve iletişim biçimlerini ortaya çıkaracak uyarınları hangi çevresel düzenleyiciler ve iletişimi öğretme stratejileri ile sağlayabilirsiniz belirleyin.

Çevresel Düzenleme Stratejisi/Sstratejileri :

Öğretme Stratejisi/Sstratejileri:

Rutininiz, hedef iletişim amacı ve iletişim biçimleri ve bu hedefleri ortaya çıkaracak stratejileri uygulamak için oyuncak veya nesnelere belirleyin.

Oyuncak/Nesneler/Kitaplar :

Nasıl uygularsanız bir film senaryosu gibi zihninizde tasarlayın ve bir kâğıda yazın.

Tablo 3.3. Başarımı Değerlendiriyorum

Gerçek yaşamda günlük bir rutin oluşturduktan sonra Tablo 3.2'deki etkinlik kapsamında tasarladığınız dili destekleme etkinliğinizde uygulamalarınızı, Tablo 1.4'teki rutin esnasında davranış yönetimi önerilerini dikkate alarak ne düzeyde uyguladığınızı aşağıdaki kendini değerlendirme kontrol listesini doldurarak gözden geçiriniz.

Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi		
Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Rutini belirledim ve oluşturdum.		
2. İletişim amacını ve iletişim biçimi hedef davranışlarını belirledim.		
3. Ortamı düzenledim.		
4. Gerekli olan oyuncak veya nesnelere ortamda bulundurdum.		
5. Çevresel düzenleyici stratejilerinden bir veya birkaçını uyguladım.		
6. İletişimi öğretme stratejilerinden bir veya birkaçını uyguladım.		
7. Planıma sadık kalarak uyguladım.		
8. Daha sonraki günlerde de uygulamaya devam ettim.		
9. Rutin esnasında ortaya çıkan ani bir davranış sorununu yönettim.		
10. Aynı uygulamayı farklı rutinler oluşturarak farklı rutinlerde uygulamamı çeşitlendirmeyi denedim.		

Neler Öğrendik?

1. İletişim becerilerinin gelişimini desteklemek amacıyla günlük rutinlerini belirlemek için rutinleri incelediniz,
2. Çocuğunuzun rutinlerini nasıl belirleyeceğinizi.
3. Çocuğunuzla rutin kurarken nelere dikkat edeceğinizi,
4. Çocuğunuzla rutin kurarken ani davranış sorunları ile karşılaştığınızda ne yapacağınızı,

5. Rutin kurmayı,
6. Çocuğunuzun dil gelişimini desteklemek için dil gelişiminin aşamalarının neler olduğunu ve çocuğunuzun gereksinimlerini belirlemeyi,
7. Çocuğunuzun günlük rutinlerinde dil gelişimini desteklemede etkili uygulamaları ve bu uygulamaları planlayarak kullanmayı öğrendiniz.

Yararlanılan Kaynaklar

- (1) Babacan, A. (2018). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların İletişim İşlevlerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- (2) Kaysılı-Keçeli, B. (2006). *Otistik Çocukların Dil Özelliklerinin Kullanım Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- (3) Töret, G. (2016). *Karşılıklı Taklit Eğitimi'nin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Taklit Becerileri Üzerindeki Etkililiğinin Belirlenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- (4) Töret, G. & Babacan, A. (2020). Otizm Spektrum Bozukluğunda Söz Öncesi İletişimde Değerlendirme ve Müdahâle. Diken, Ö. (Ed.). *Otizm Spektrum Bozukluğu İletişim ve Dil* (1. Baskı) içinde (ss.86-111). Pegem Akademi.

BÖLÜM 4

Doç. Dr. Gökhan TÖRET
Arş. Gör. Dinçer SARAL

**GÜNLÜK RUTİNLERDE
SOSYAL-DUYGUSAL
VE OYUN GELİŞİMİNİ
DESTEKLEME**

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; günlük rutinler içerisinde çocuğunuzun sosyal-duygusal gelişimini desteklemeye ve çocuğunuza oyun becerileri kazandırmaya yönelik bilgi ve beceri kazanmanıza hizmet edecektir.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Senaryo ve güç kartı hazırlayabilir ve uygulayabilir.
- Günlük rutinler içerisinde çocuğa oyun becerilerini kazandırır.
- Oyunu destekleyici stratejileri sıralar.
- Bir oyun rutinine ilişkin oyunu destekleme planı geliştirir.

İçerik

1. Senaryo ve Güç Kartı
2. Oyun Becerileri
3. Oyunu Destekleyici Stratejiler
4. Oyunu Destekleme Planı

Açıklamalar

Bu bölümde; siz sevgili ailelere çocuğunuza öğretmeyi planladığınız sosyal beceriler için senaryo ve güç kartını nasıl hazırlayacağınıza, hazırladığınız senaryoyu ve güç kartını kullanarak çocuğunuza nasıl sosyal becerileri kazandıracığınıza, çocuğunuzun oyun gelişimini desteklemek için hedef oyun davranışlarını nasıl belirleyebileceğinize ve çocuğunuzun oyun gelişimini desteklemede etkili uygulamaları nasıl uygulayabileceğinize yönelik içerikler ve bu içeriklere ilişkin örnek etkinlikler sunulmuştur.

Giriş

Güç kartları; bireyin ilgi alanlarına göre şekillenen, uygun sosyal etkileşim başlatma, empati kurma ve paylaşma gibi kişiler arası becerilerin öğretiminde kullanılan etkili bir uygulamadır. Senaryo ve güç kartını hazırlamadan önce gözlem ve görüşmeler yoluyla çocuğunuzun ilgi alanını belirlemeniz gerekmektedir. Senaryo ve güç kartının hazırlanmasında içeriğin çocuğun okunanı/okuduğunu anlama düzeyine uygun yazılması ve görsel destek kullanılması gibi dikkat edilecek noktalar yer almaktadır. Hazırlanmasında olduğu gibi güç kartının uygulanmasında ise güç kartına ilişkin soruların sorulması ve ona hedef beceriyi sergileme fırsatının sunulması gibi izlenmesi gereken basamaklar yer almaktadır. Sosyal becerilerden biri olan oyun becerilerini desteklemede ise çevresel düzenleme, rutin oluşturma ya da dili destekleyici stratejiler de etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Bu stratejileri uygularken ise oyuncakların seçimi, oyun davranışlarının belirlenmesi ya da günlük oyun rutinlerinin oluşturulması büyük önem taşımaktadır. İzleyen satırlarda çocuğunuza sosyal beceriler kazandırmaya ve oyun gelişimini desteklemeye ilişkin etkinliklere yer verilmiştir.

ETKİNLİK 1: Çocuğum İçin Güç Kartı Yazıyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuza öğretmeyi planladığınız sosyal beceriler için senaryo ve güç kartı hazırlama bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğuma öğretmeyi planladığım sosyal beceriler için senaryo ve güç kartı hazırlamayı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: A4 boyutunda kâğıtlar, çocuğunuzun ilgi alanıyla ilgili kişi, çizgi film karakteri fotoğrafları, makas, yapıştırıcı, Tablo 1.1, Tablo 1.2, Tablo 1.3 ve Tablo 1.4

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz. Doğal ortamlarda gözlemler yaparak çocuğunuzun ilgi alanına ilişkin değerlendirmeler yapabilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 1.1'de yer alan bilgi notunu okuyunuz. Tablo 1.2'de yer alan basamakları ve açıklamaları izleyerek çocuğunuz için tercih değerlendirmesi yapınız. Tablo 1.3'te yer alan basamakları ve açıklamaları izleyerek senaryoyu ve güç kartını yazınız. Size örnek oluşturabilmesi için Tablo 1.4'te yer alan senaryo ve güç kartını inceleyiniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Yazdığınız senaryonun ve güç kartının uygunluğunu kontrol etmek için Tablo 1.1'de yer alan formu kullanınız.

Tablo 1.1. Senaryo ve Güç Kartları

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

- Güç kartları, bireyin ilgi alanlarına göre şekillenen, uygun sosyal etkileşim başlatma, empati kurma ve paylaşma gibi kişiler arası becerilerin öğretiminde kullanılan etkili bir uygulamadır.
- Senaryo ve güç kartını hazırlamadan önce gözlem ve görüşmeler yoluyla çocuğunun ilgi alanını belirlemeniz gerekir.
- Senaryoyu ve güç kartını çocuğunuzun ilgi alanını temel alarak yazmanız gerekir.
- Güç kartını, senaryonun özeti olacak şekilde özellikle ilgi alanının çocuğunuzdan sergilemesini istediğiniz davranışlara vurgu yapan ifadelere yer vererek yazmanız gerekir.
- Güç kartını oluştururken çocuğunuzun yanında kolayca taşıyabileceği küçük ve sağlam bir kâğıda yazabilirsiniz.

! DİKKAT

Senaryo ve güç kartını hazırlamadan önce gözlem ve görüşmeler yoluyla çocuğunuzun ilgi alanını belirlemeniz gerekir.

Tablo 1.2. Çocuğumun Tercihlerini Belirliyorum

Çocuğunuzun ilgi alanını belirlemek üzere bir liste oluşturunuz. Listeye çocuğunuzun hoşlandığı ve ilgi duyduğunu düşündüğünüz ilgi alanlarının (kişi, çizgi film karakteri, futbol takımı gibi) adını yazınız. Listede yer alan ilgi alanlarını tercih durumuna göre en fazla tercih edilenden en az tercih edilene doğru sıralayınız. Çocuğunuzun en fazla tercih ettiği ilgi alanını "En Fazla Tercih Edilen" kutucuğuna, orta düzeyde tercih ettiklerini "Orta Düzeyde Tercih Edilen" kutucuğuna, en az tercih ettiklerini "En Az Tercih Edilen" kutucuğuna yazınız.

Çocuğumun İlgi Alanları Listesi

En Fazla Tercih Edilen	Orta Düzeyde Tercih Edilen	En Az Tercih Edilen

SORU

Çocuğunuzun sevdiği ve ilgi duyduğu nesnelere, karakterleri ya da etkinlikleri öğretim sırasında kullanmanın ne tür faydaları olabilir?

Tablo 1.3. Senaryo ve Güç Kartı Yazıyorum

Senaryo ve güç kartı hazırlama sürecinde izlemeniz gereken her bir basamağı ve açıklamayı dikkatlice okuyunuz. Formda senaryoyu ve güç kartını yazma sürecinde gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", henüz gerçekleştirmediğiniz ya da hatalı veya eksik olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirerek senaryoyu ve güç kartını yeniden düzenleyiniz (1).

Bölüm	Senaryo Yazarken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
Senaryo	<p>1. Olumlu davranışın sergilenmediği ve/veya olumsuz davranışın sık sergilendiği sosyal durumu betimledim.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuza öğretmeyi hedeflediğiniz sosyal beceriyi sergilemesi gerektiği ortamı, durumu ve zamanı betimleyiniz.</p>	
	<p>2. Senaryoyu çocuğumun ilgi alanını içerecek şekilde yazdım.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuzun ilgi alanını kullanmanız, hedef beceriyi sergilemesi için motivasyonunu arttıracaktır. Dolayısıyla, senaryo içinde sıklıkla ilgi alanının ismini kullanmaya dikkat ediniz. Cümleleri çocuğunuzun ilgi alanının bakış açısından (örneğin yapar, sergiler gibi) yazmaya dikkat ediniz.</p>	
	<p>3. Senaryoyu çocuğumun okunani/okuduğunu anlama düzeyine uygun yazdım.</p> <p>Açıklama: Senaryoyu yazarken uzun cümleler kurmaktan kaçınınız. Uzun cümleleri "daha sonra", "çünkü", "ama" gibi bağlaçlar kullanarak iki ya da daha fazla sayıya ayırabilirsiniz. Senaryoyu soyut, mecaz, anlaşılması güç ifadelerden kaçınarak oluşturunuz.</p>	
	<p>4. Senaryoda ilgi alanına ilişkin görsel destek kullanım.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuzun ilgi alanına ilişkin görseli kendiniz çizip boyayabileceğiniz gibi çıktı olarak da senaryonun yanına yapıştırabilirsiniz.</p>	
	<p>5. İlgi alanının çözüm üretme girişimini kısaca açıkladım.</p> <p>Açıklama: İlgi alanını betimlediğiniz sosyal bağlamda sergilemesi gereken beceriyi 1-2 cümleyle yazınız.</p>	

	<p>6. <i>İlgi alanının hedef beceriyi sergileme gerekçesini yazdım.</i></p> <p>Açıklama: İlgi alanının sergilemesi gereken beceriyi neden sergilediğini kısaca yazınız.</p>	
	<p>7. <i>İlgi alanının çözüm önerilerini kısa ve basit olarak ifade ettim.</i></p> <p>Açıklama: İlgi alanının çocuğunuza yapmasını önerdiği davranışları kısa ve anlaşılması kolay ifadelerle yazınız.</p>	
	<p>8. <i>Çözüm önerilerini beş cümleyi aşmayacak şekilde yazdım.</i></p> <p>Açıklama: İlgi alanının çocuğunuza yapmasını önerdiği davranışları madde hâlinde en fazla 5 tane olacak şekilde yazınız.</p>	
	<p>9. <i>Çocuğumu hedef beceriyi sergilemeye güdüleyecek cümle yazdım.</i></p> <p>Açıklama: İlgi alanının sergilediği ve çocuğunuza sergilemesini önerdiği davranışları yerine getirmede onu güdüleyecek bir adet cümleyi senaryo sonuna yazınız.</p>	
Güç Kartı Yazarken İzlemem Gereken Basamaklar		
Güç Kartı	<p>1. <i>Güç kartında ilgi alanına ilişkin görsel destek kullandım.</i></p> <p>Açıklama: Çocuğunuzun ilgi alanına ilişkin senaryoda kullandığınız görselin aynısını güç kartı için kullanınız.</p>	
	<p>2. <i>İlgi alanının hedef beceriyi sergileme gerekçesini yazdım.</i></p> <p>Açıklama: Senaryoda kullandığınız gerekçe cümlesini yazınız.</p>	
	<p>3. <i>İlgi alanının çözüm önerilerini kısa ve basit olarak ifade ettim.</i></p> <p>Açıklama: Senaryoda kullandığınız ilgi alanının çocuğunuza yapmasını önerdiği davranışları yazınız.</p>	
	<p>4. <i>Çözüm önerilerini beş cümleyi aşmayacak şekilde yazdım.</i></p> <p>Açıklama: Senaryoda kullandığınız ilgi alanının çocuğunuza yapmasını önerdiği davranışları yazınız.</p>	
	<p>5. <i>Çocuğumu hedef beceriyi sergilemeye güdüleyecek cümle yazdım.</i></p> <p>Açıklama: Senaryoda kullandığınız güdüleyici cümleyi yazınız.</p>	

Tablo 1.4. Örnek Senaryo ve Güç Kartı İnceliyorum

Aşağıdaki örneği inceleyiniz.

Görsel 1 Betimlemesi: Yeşil alanda bir kız ve erkek çocuk ile herikisinin köpeği ve ortalarında duran bir top

Süper Köpek arkadaşlarıyla zaman geçirmeyi çok sever. Onlarla evde oyuncaklarıyla oynamaya ve çizgi film izlemeye bayılır. Ama bazen Süper Köpek yeni tanıştığı bir arkadaşıyla oyun oynarken oyuncağını paylaşmak istemeyebilir ve ona kızmak isteyebilir. Süper Köpek keyifli bir oyun için arkadaşına gülümsemesi ve onunla oyuncağını paylaşması gerektiğini bilir. Bu yüzden Süper Köpek senden de şu üç şeyi yapmanı istiyor:

1. Arkadaşınla oyuncağını paylaşabilirsin.
2. Arkadaşın oyuncağını istediğinde "Alabilirsin." diyerek oyuncağını ona verebilirsin.
3. Arkadaşınla oyuncağı paylaşırken gülümseyebilirsin.

Sen de Süper Köpek arkadaşına gülümseyerek oyuncağını paylaş ve çok keyifli oyunlar oyna!

SENARYO

GÜÇ KARTI

OYUNCAĞIMI
PAYLAŞIYORUM

Süper Köpek, keyifli bir oyun için arkadaşına gülümsemesi ve oyuncağını onunla paylaşması gerektiğini bilir. Bu yüzden Süper Köpek, senden de şu üç şeyi yapmanı istiyor:

Arkadaşınla oyuncağını paylaşabilirsin.

Arkadaşın oyuncağını istediğinde "Alabilirsin." diyerek oyuncağını ona verebilirsin.

Arkadaşınla oyuncağı paylaşırken gülümseyebilirsin.

Sen de Süper Köpek arkadaşına gülümseyerek oyuncağını paylaş ve çok keyifli oyunlar oyna!

Görsel 2 Betimlemesi: Çimlerde duran köpek

Sarı Cümleler : Olumlu davranışın sergilenmediği ve/veya olumsuz davranışın sık sergilendiği sosyal durumun betimlemesi.

Mavi Cümleler : İlgili alanın hedef beceriyi sergileme gerekçesi.

Yeşil Cümleler : İlgili alanın çözüm önerileri.

Pembe Cümleler : Güdöleyici cümle.

ETKİNLİK 2: Çocuğumla Güç Kartı'nı Uyguluyorum

Etkinliğin Amacı: Hazırladığınız senaryo ve güç kartını kullanarak çocuğunuza sosyal becerileri kazandırma bu etkinliğin temel amacıdır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda hazırladığım senaryo ve güç kartını kullanarak çocuğuma sosyal becerileri kazandırmayı öğreneceğim.

Çocuğum Neler Öğrenecek: Bu etkinliğin sonunda çocuğum onun için belirlediğim sosyal becerileri öğrenebilecek.

Gerekli Materyaller: Senaryo, güç kartı, kalem, Tablo 2.1 ve Tablo 2.2

Ortam: Sessiz bir ortamda çocuğunuzla masabaşında, minderde ya da koltukta yan yana oturarak ona senaryo ve güç kartını sunabilirsiniz. Çocuğunuzun hedef sosyal beceriye ilişkin performansını, ilgili becerinin sergilenmesinin beklendiği doğal ortamlarda değerlendirebilirsiniz.

Görsel 3 Betimlemesi: Masada etkinlik yapan anne kız

Tablo 2.1. Güç Kartını Kullanarak Öğretim Sunuyorum

Güç kartı sunma sürecinde izlemeniz gereken her bir basamağı ve açıklamayı dikkatlice okuyunuz. Formda güç kartı sürecinde doğru olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "+", gerçekleştirmediğiniz ya da hatalı veya eksik olarak gerçekleştirdiğiniz her bir basamağın karşısına "-" işareti koyunuz. "-" işareti koyduğunuz basamakları gözden geçirerek bir sonraki güç kartı sunma etkinliğinde formda yer alan tüm basamakları doğru olarak sergilemeye çalışınız (1).

Güç Kartını Sunarken İzlemem Gereken Basamaklar	Başarımı Değerlendiriyorum
<p>1. Uygun bir ortam hazırladım.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuzla birlikte evinizde sessiz bir odaya geçiniz. Çocuğunuzla masabaşında, minderde ya da koltukta yan yana oturunuz.</p>	
<p>2. Çocuğumun dikkatini senaryoya ve güç kartına çektim.</p> <p>Açıklama: Çocuğunuza "Senin için harika bir hikâye yazdım. Bak burada senin sevdiğin karakter var. Şimdi bu hikâyeyi okumanın tam zamanı. Hazır mısın?" diyebilirsiniz. Çocuğunuz hazır olduğunu vücut ya da yüz hareketleriyle ya da sözel olarak ifade ettiğinde "Harikasın. Haydi okumaya başlayalım!" deyiniz.</p>	
<p>3. Çocuğumla birlikte senaryo ve güç kartını inceledim.</p> <p>Açıklama: Senaryoyu okumaya başlamadan önce çocuğunuzla hazırladığınız senaryo ve güç kartını incelemeye başlayınız. Onunla görseller hakkında konuşunuz.</p>	

<p>4. <i>Çocuğuma senaryoyu okudum.</i></p> <p>Açıklama: Çocuğunuza uygun bir hız ve ses tonunda senaryoyu okuyunuz.</p>	
<p>5. <i>Çocuğumun dikkati dağıldığında dikkatini senaryoya tekrar çektim.</i></p> <p>Açıklama: Senaryoyu okurken çocuğunuzun sizi dinleyip dinlemediğini sık sık kontrol ediniz. Dinlemediğini fark ettiğinizde "Beni dinliyorsun değil mi?" gibi ifadelerle çocuğunuzun dikkatini tekrar hikâyeye çekiniz.</p>	
<p>6. <i>Senaryoyu bitirdikten sonra güç kartını okudum.</i></p> <p>Açıklama: Çocuğunuzun okunanı anlama becerisi performansına göre senaryoyu okuduktan sonra güç kartını da okuyunuz. Çocuğunuzun bu beceride performansı yüksek düzeyde ise bu basamağı atlayınız.</p>	
<p>7. <i>Çocuğuma ona okuduklarımla ilgili 3-4 tane soru sordum.</i></p> <p>Açıklama: Çocuğunuza okuduklarınızla ilgili 3-4 tane soru sorunuz ve 5 sn bekleyiniz.</p>	
<p>8. <i>Çocuğum sorulara doğru ya da yanlış cevap verdiğinde ona uygun tepkide bulundum.</i></p> <p>Açıklama: Çocuğunuz sorulara doğru cevap verdiğinde ona "Aferin sana! Doğru cevap." gibi ifadeler kullanınız. Çocuğunuzun yanlış yanıt verdiği cevaplar için sorunun doğru yanıtının olduğu cümleyi tekrar okuyunuz.</p>	
<p>9. <i>Çocuğuma güç kartını verdim/önüne koydum.</i></p> <p>Açıklama: Soruları sormayı bitirdikten sonra hazırladığınız güç kartını çocuğunuza verip kolayca ulaşabileceği bir yere (örneğin ön cebini) koymasını sağlayınız ya da çocuğunuzun önüne koyunuz.</p>	
<p>10. <i>Çocuğuma sosyal beceriyi sergilemesi için fırsatlar sundum.</i></p> <p>Açıklama: Bu süreç tamamlandıktan sonra güç kartında çocuğunuzun ilgi alanının ondan sergilemesini önerdiği davranışları yerine getirebilmesi için fırsatlar sununuz. Örneğin "Oyuncağımı Paylaşıyorum" başlıklı güç kartı için "Hikâyemizi bitirdik. Haydi şimdi kardeşinle oyun oynayabilirsin." diyebilirsiniz.</p>	
<p>11. <i>Çocuğum sunduğum fırsatlara doğru tepkide bulunduğu anda onu coşkulu olarak pekiştirdim.</i></p> <p>Açıklama: Fırsat sunduğunuzda çocuğunuz doğru tepkide bulunursa onu coşkulu olarak pekiştiriniz. Örneğin oyuncağını kardeşiyle paylaştığında "Süpersin, kardeşin oyuncağını istedi ve onu verdin. Bak ikiniz de çok keyifli oyun oynuyorsunuz!" gibi ifadelerle pekiştiriniz.</p>	
<p>12. <i>Çocuğum sunduğum fırsatlara yanlış tepkide bulunduğu anda ya da hiç tepkide bulunmadığında ona güç kartını okudum.</i></p> <p>Açıklama: Fırsat sunduğunuzda çocuğunuz yanlış tepkide bulunursa ona güç kartını tekrar okuyunuz. Örneğin kardeşiyle oyuncağını paylaşmazsa "(ilgi alanı) senden ne yapmanı istiyordu? Gel tekrar bakalım." gibi ifadeler kullanarak ona güç kartını tekrar okuyabilirsiniz.</p>	

Tablo 2.2. Çocuğum Sosyal Beceriyi Öğrendi mi?

Çocuğunuzun öğretimini yaptığınız sosyal beceriyi (Örneğin paylaşma, sıra alma) sergileme fırsatı bulunduğu ortamı, bağlamı (sosyal ortamı) tanımlayınız. Çocuğunuz hedef sosyal beceriyi sergilediğinde "Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum" sütununda ilgili kutucuğa "+", sergilemediğinde ya da hatalı veya eksik sergilediğinde "-" işareti koyunuz. Çocuğunuz hedef sosyal beceriyi her fırsatta, ortamda, bağlamda bağımsız olarak sergileyinceye değin öğretime devam ediniz.

Tarih	Öğretmeyi Amaçladığım Sosyal Beceri:	Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum
.../.../...	
.../.../...	
.../.../...	
.../.../...	
.../.../...	

Çocuğunuzun performansını değerlendirirken formu aşağıdaki örnekteki gibi doldurabilirsiniz.

Tarih	Öğretmeyi Amaçladığım Sosyal Beceri:			Çocuğumun Performansını Değerlendiriyorum
	Kişi	Ortam	Nesne	
26/03/2025	Kardeşi	Çocuk odası	Oyuncak	-
27/03/2025	Anneannesi	Balkon	Üzüm	+
28/03/2025	Ben	Çocuk odası	Silgi	+

ETKİNLİK 3: Oyun Gelişimini Keşfediyorum

Etkinliğin Amacı: Oyun gelişimini desteklemek için hedef oyun davranışlarını tanıma ve belirleme bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda oyun gelişimi çocuklarda nasıl seyrediyor öğreneceğim ve çocuğumun oyun gelişimini desteklemek için hedef oyun davranışlarını belirleyeceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 3.1, Tablo 3.2. ve Tablo 3.3.

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 3.1. ve Tablo 3.2'deki yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 3.1. ve Tablo 3.2'deki yanıtlarınızı Tablo 3.3'te yer alan bilgiler ile karşılaştırarak kontrol ediniz.

Tablo 3.1. Oyun Gelişimini Tanıyorum

Aşağıda oyunun okul öncesi dönemdeki çocuklar için ne anlama geldiği ve gelişim basamakları hakkında sunulan bilgi notlarını okuyunuz (2).

Oyun Nedir?

- Nesnel veya nesnesiz olarak çocuğun eğlenmek için sergilediği etkinlikler bütünüdür.
- Çocukların dünyalarını keşfetmek için kullandıkları önemli ve doğal bir etkinliktir.
- Erken çocukluk döneminden itibaren farklı gelişim evrelerinde gelişimi devam eden ve doğal biçimde kendiliğinden sergilenmesi gereken karmaşık bir beceri türüdür.
- Montessori'ye göre çocuğun işidir.
- Gönüllü etkinliktir, kendiliğinden istenir, aktif katılım gerektirir, semboliktir, genişletilebilir, ensek kurallara sahiptir, sonuçtan çok sürece odaklıdır ve zevklidir.
- Günlük hareketlerinden farklı ve kendi yaş sınırlarının ötesinde davrandığı bir beceri gelişim alanıdır.

Oyun Türleri

Bir gelişim alanı olarak oyunun sembolik ve sosyal boyutu vardır. Oyun oynarken çocuk bir nesneye özellikler vererek sembolik düşünme gücü ile etkinlikle meşgul olurken aynı zamanda bu etkinliği bir etkileşim ortağı ile (örneğin anne) sürdürerek sosyal bir etkinliği tamamlamış olur (2).

Sembolik Oyun Nedir?

Halk arasında "evcilik" olarak bilinen oyunu bu türü, oyuncakların işlevine göre yani oyuncakla ne oynanır sorusunun yanıtını bulmak için nesneye bir işlev (araba gider) ve özellik (çingirak sallanır) atfederek o nesnenin sembolik olarak diğer bir deyişle yapıyormuş gibi kullanılmasıdır.

Sosyal Oyun Nedir?

Sosyal etkileşim esnasında etkinliğin oyunun partnerlerini birbirinden uzaklaştırmayı gerektirmediği sürece yaklaşık olarak bir adım uzaklıkta çocuğun kendisi veya vücut parçasının bir kısmı ile diğer kişi (örneğin anne, baba, kardeş, akran vs.) ile sergilediği oyun etkinlikleridir (3).

Tipik Gelişimde Hangi Ayda Hangi Oyun Becerileri Sergilenir?

4-6 yaş döneminde çocuklar, nesneye bir işlev ve özellik atfederek o nesnenin sembolik olarak "-mış gibi" kullanıldığı sembolik oyun dönemine geçiş yaparlar. Okul öncesi çağındaki çocukların oynadığı oyunların 2/3'ünü "-mış gibi" yapma oyunları oluşturmaktadır. Sembolik dönüştürmelerle oynanan bu oyun türü, çocukları yetişkin yaşamına hazırlamaya yardımcı olurken çocuğun bilişsel becerilerinin gelişerek zenginleşmesine de katkıda bulunur. Bu dönemde baskın oyun gelişimi düzeyi sembolik oyundur. Bu dönemde çocuklar, yastığı bebek veya boş bir kutuyu şapka yapma örneğinde olduğu gibi bu oyun türünde çocuklar nesnelere farklı anlamlar yüklerler. Bu oyun; kişileri, nesnelere ve olayları temsil eden sembollerini kullanma becerisi için atılan ilk adımdır. Bu dönemde çocukların oyunları, fiziksel çevreden ziyade hayal güçlerinden yararlanarak ürettikleri oyun fikirlerine dayalı oynamayı içerir. Çocuklar nesnelere ne işe yaradığını bilir ve nesnelere ne tür özelliklere sahip olup olmadığını ayırt ederler. Bilişsel gelişimle birlikte okul öncesi çocukların aşamalı olarak gelişen oyunları daha da karmaşık hâle gelerek ilerlemektedir.

Sembolik Oyun Becerileri	Örnek Oyun Davranışı	Yaklaşık Tipik Gelişimde Sergilenme Ay Aralığı
Sembolik Öncesi Oyun		
Birden fazla oyuncak karakter, figür, bebek ve nesnelere tek aşamalı oyun davranışı sergiler.	<ul style="list-style-type: none"> * Kaşıkla hem bebeği hem hayvanı doyurması. * Hem erkek bebeği hem kız bebeği uyutması. *Biberonu hem bebeğe hem hayvana uzatması. 	36-48 Ay
Sembolik Oyun		
Oyuncak karakterlere, figürlere veya bebeğe canlıymış gibi davranır.	<ul style="list-style-type: none"> * Bebeği evin etrafında gezdirir. * Bebeğe araba sürdürür. * Kuş gibi uçurur. * Tabağı şapka gibi başına koyar. * Legoyu araba gibi sürer. * Blokları telefon gibi kulağına götürür. 	48-60 Ay
Olmayan nesneyi başka bir şey gibi kullanır.	<ul style="list-style-type: none"> * Fincanı şapka gibi kullanır. * Muzu telefon gibi kullanır. * Kitabı piyano gibi kullanır. 	48-60 Ay
Var olmayan bazı şeyleri varmış gibi kullanır.	<ul style="list-style-type: none"> * Çay bardağı olmaksızın çay içiyormuş gibi yapar. * Araba sürerken kornaya basar. * Evcilik oynarken kapı ziline basar. 	48-60 Ay
Farklı eylemleri aynı karakter üzerinde sergiler.	<ul style="list-style-type: none"> * Bebeği yatırmadan önce banyo yaptırır. * Bebeği doyurur, sallar, uyutur. * Arabayı sürer, park eder, kaza yaptırır. 	48-60 Ay
Kendine rol verir.	<ul style="list-style-type: none"> * Evcilik oynar, anne ve bebek rollerini kendine verir. * Köpek olur. * Bebek olur. 	48-60 Ay

Hayalî rollere girer.	<ul style="list-style-type: none"> * Taklit etmek için bir kişi, hayvan veya nesnenin rolüne girer. * Sesleri veya jestleri ile uygun hareketler yaparak rollerini sergiler. * Çizgi film karakterlerinin rolüne girer. 	48-72 Ay
-----------------------	--	-----------------

Sosyal Oyun Becerileri	Örnek Oyun Davranışı	Yaklaşık Tipik Gelişimde Sergilenme Ay Aralığı
Kişilerle birlikte oynar.	Çocuklar birbirlerine yakın mesafede aynı oyuncakla oynar, oyunları ve oyuncakları hakkında konuşur ancak çoğunlukla kendi oyunlarıyla meşgul olurlar.	24-48 Ay
İş birlikçi oynar.	Çocuklar aynı amaç doğrultusunda aynı oyuncakla birlikte oynar, oyunun belli bir amacı ya da teması vardır.	48-72 Ay

Çocuğum İçin Uygun Oyuncaklar Neler Olabilir?

Aşağıda 4-6 yaş oyun gelişimi düzeyine uygun oyuncak örneklerine yer verilmiştir.

- Çiftlik hayvanları seti
- Kek, pasta, çay seti
- Bebek, yatak, bebek bakım malzemeleri seti
- Tamir seti
- Oyuncak karakterler (tamirci, doktor, pamuk prenses, yedi cüceler vb.)
- Kamyon, araba, otopark, tünel, tren istasyonu, yıkama istasyonu, havaalanı oyuncak seti
- Alışveriş, market vb. oyuncak seti (para kasası, yiyecekler, alışveriş sepeti)
- Lacivert örtü (denizi temsil eden), makara (arabayı temsil eden), tahta blok (gemiği temsil eden) vb. temsil edici nesnelere
- Ev, köprü, tünel vb. yapmak için mıknatıslı magnet oyuncaklar

Çocuğumun Oyun Becerilerini Neden Desteklemeliyim?

Oyun, çocukların günlük rutinlerinde sosyal ve duygusal gelişimlerinde önemli rol oynayan etkinlik becerisidir. Oyun, küçük çocukların çeşitli şekillerde öğrenmelerine ve gelişmelerine katkıda bulunan ve onların kendilerini iyi hissetmeleri için hayati önem taşıyan kritik bir dönüm noktasıdır. Çevrenin keşfedilmesi ve yeni becerilerin öğrenilmesinde anahtar rol oynayan bir beceridir. Oyun, çocuklara hayallerini, isteklerini, korkularını ve fantezilerini çözümleyebilecekleri bir fırsat sunar (3, 4).

Dolayısıyla çocuğunuz sembolik ve sosyal oyunla:

- * Çocuğunuzun sosyal-duygusal gelişimi desteklemek için önemli bir günlük rutin fırsattır.
- * Başkalarının istek, duygu ve düşüncelerini anlamasına katkı sağlar.
- * Baş etmekte zorlandığı sosyal problemleri çözmeyi öğrenir.
- * Agresif davranışlarını düzenlemeyi öğrenir.
- * Paylaşmayı reddetme gibi uygun olmayan davranışlarını düzenler.
- * Stres kaynağı olan kişi, nesne veya durumsal takıntılarını düzenleyerek yönetmesi için fırsat sağlar.
- * Sizinle daha sık ve uzun olumlu etkileşim kurmasını sağlar.
- * Bir etkinliğe dâhil edilme ve etkinliği sürdürme deneyimi sağlar.
- * Sembolik oyunda çocuklar kendilerini özgür hissettikleri için tüm potansiyellerini ortaya koyabilirler.
- * Oyun, okul öncesi dönemde çocukların yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirerek bilişsel gelişimini destekler.

Oyun Rutini Nedir?

Oyun becerilerinin desteklenmesinde günlük rutinlerden oyun rutini, oyunun kurulması ve sürdürülmesinde önerilen rutin türüdür. Oyun rutini tanımı ve örnekleri için *Duygu ve Davranış Bozukluğu 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı, Bölüm 3'te "Günlük Rutinlerde Dil Gelişimi"* bölümünde yer alan açıklama ve yönergeleri gözden geçiriniz.

Tablo 3.2. Çocuğumun Oyun Davranışlarını ve Oyun Rutinlerini Belirliyorum

Tablo 3.1'deki bilgi notunu ve oyun rutinindeki açıklamaları takip ederek oyun rutini tanımını ve örneklerini gözden geçirin. Çocuğunuzun takvim yaşını göz önüne alarak Tablo 1.1'deki çocuğunuzun takvim yaşına uygun oyun hedeflerini belirleyiniz. Aşağıda yer alan tabloda çocuğunuz için birkaç hedef oyun becerisi ve bu beceriler ile ilişkili oyun rutinleri belirleyiniz. Böylece çocuğunuzun oyun gelişimini desteklemek için hangi oyun becerisini ve nerede/nasıl bir ortamda veya bağlamda sorusunun yanıtını belirlemiş olacaksınız. Eğer çocuğunuzun oyun gelişiminin takvim yaşının oldukça gerisinde olduğunu düşünüyorsanız çocuk gelişimi uzmanı veya bir özel eğitim uzmanı veya gelişim psikoloğu gibi uzmanlarla iş birliği yapınız.

Hedef Sembolik Oyun Becerisi	Hedef Sosyal Oyun Becerisi	Oyun Rutini
Örnek: Olmayan nesneyi başka bir şey gibi kullanır.	Örnek: İş birlikçi oynar.	Örnek: Tamirci Rutini
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

Tablo 3.3. Başarımı Değerlendiriyorum

Aşağıdaki tabloda çocuğunuzun oyun gelişimini desteklemek için hedef oyun becerilerini ve rutinlerinizi belirleme konusunda kendinizi değerlendirin.

Oyunu Destekleyici Ebeveyn Davranışı	Evet	Hayır
Sabah zamanları oyun rutinlerimi belirledim.		
Öğlen zamanları oyun rutinlerimi belirledim.		
Akşam zamanları oyun rutinlerimi belirledim.		
Rutinlerim oyun rutinlerini içeriyor.		
Hedef sembolik oyun becerisini veya becerilerini belirledim.		
Hedef sosyal oyun becerisini veya becerilerini belirledim.		
Hedef sembolik ve sosyal oyun becerileri için oyun rutini veya rutinleri belirledim.		

Eğer "Hayır" yanıtlarınız "Evet" yanıtlarınızdan fazla ise Etkinlik 2'ye tekrar dönerek yönergeleri izleyin.

ETKİNLİK 4: Çocuğumun Oyun Gelişimini Desteklemede Etkili Uygulamaları Öğreniyorum ve Uyguluyorum

Etkinliğin Amacı: Oyun gelişimini desteklemede etkili uygulamaları öğrenme ve uygulama bu etkinliğin temel amacıdır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğumun oyun gelişimini desteklemek için oyun rutinlerinde etkili uygulamaları öğreneceğim ve bu uygulamaları gerçekleştirmeyi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Renkli kalemler, Tablo 4.1, Tablo 4.2, Tablo 4.3

Ortam: Ev ortamında yerde veya masada etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 4.1, ve Tablo 4.2'deki yönergeleri izleyerek etkinliği gerçekleştiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Tablo 4.3'te sıralanan stratejileri günlük oyun rutinlerinizde uygulama düzeyinizi değerlendiriniz.

Tablo 4.1. Oyun Rutini Nasıl Kurabilirim?

Oyun rutininde, çocuk ile yetişkin aynı oyuncakla meşgul olurlar. Bu esnada yetişkin basit, birleşimli veya sembolik oyun davranışları sergiler. Yetişkin, oyun davranışları esnasında oyuncağı talep etmek veya oyuncak hakkında bilgi talep etmek için iletişim gereksinimi oluşturur.

Rutinlerin oluşturulmasında ve sürdürülmesinde nesne ile oyun rutininde olduğu gibi taklit etme oldukça önemli bir stratejidir. Ancak sembolik oyun rutinlerinde, taklit etme daha özel biçimde uygulanmalıdır. Bu rutin esnasında, çocuğun işlevsel oyun davranışları sıklıkla taklit edilmelidir. Diğer yandan, rastgele sergilediği, ayrımsız olarak tanımlanan birbirine vurma, atma, sallama veya ağzına alma gibi eylemleri daha az sıklıkta taklit edilmelidir. Ayrıca, çocuğun takıntılı davranışları, uygun olmayan diğer davranışları veya kendine veya başkalarına zarar verici davranışları taklit edilmemelidir (5, 6).

Rutin esnasında, çocuğun bulunduğu oyun ve dil düzeyine uygun oyun ve dil genişletmeleri yapılmalıdır. Örneğin çocuk tamir aletleri ile oyun oynarken çekiçle çiviye vurduğunda vurma eylemine ilişkin sesler çıkarılmalıdır.

Rutin esnasında, talep etme gereksinimi oluşturmak için oyuncakla ilişkili nesnelere ortamda bulundurulmalı ve seçenek sunmaya hazır hâle getirilmelidir. Böylece çocuğun liderliği izlenerek rutin kurulmalıdır.

Çocuk talep etme gereksinimlerini belirttiğinde hızlı ve canlı bir şekilde bu gereksinim karşılanmalı ve oyuncaklara erişim yetişkinin kontrolünde olmalıdır.

Oyun rutini, birkaç oyun adımından oluşmalıdır. Örneğin dondurma rutininde, dondurma parçaları (külâh, çilekli veya çikolatalı kısmı) birleştirilmeli, bozulmalı, parçalar külâha koyulmalı, yer gibi yapılmalı veya oyuncak figüre yedirilmelidir. Bir başka örnekte ise hayvan oyuncakları yürümeli, yemek yemeli, sürünmeli, uçmalı, yüzmeli, uyumalı, koşmalı, zıplamalı veya tırmanmalıdır.

Oyun rutinleri, haftanın her günü kurulmalı 10-15 dakikalık birkaç oturumdan oluşmalıdır. Böylece rutinin bir özelliği olarak çocuk aynı iletişim davranışları ile karşılaşır (ses, bakış, jest, sözcük) bu davranışları kodlaması kolaylaşır. Aynı zamanda iletişim işlevlerini aynı bağlamlarda göstermesine zemin hazırlanarak işlevlerin kullanım sıklığını artırmak mümkün olur. Diğer bir nokta ise bir günde birkaç farklı sembolik rutine yer verilmesidir. Böylece iletişim işlevlerinin çeşitliliğini ve farklı iletişim davranışlarını çocuğa kazandırmak mümkün olur. Oyun rutini tanımı ve örnekleri için *Duygu ve Davranış Bozuklukları 4-6 Yaş Aile Eğitimi Kitabı, 4. Bölüm "Günlük Rutinlerde Dil Gelişimi"* konu bölümünde açıklama ve yönergeleri gözden geçiriniz.

Tablo 4.2. Oyunu Desteklemek İçin Stratejileri Öğreniyorum

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Oyunu Destekleyici Stratejiler

Çevresel
Düzenleme

Rutin Oluşturma

Taklit Etme ve
Model Olma

Dili Destekleyici
Stratejiler

Çevresel Düzenleme

- * Çocuğun oyun gelişimi düzeyinin belirlenmesi,
(örneğin sembolik olarak kendine rol verme, sosyal olarak iş birliği oyun düzeyinde)
- * Çocuğun favori oyuncakları, ilgilendiği oyuncaklar, ilgisini çeken oyuncaklar, bazen ilgilendiği oyuncaklar, ilgilenmediği veya tercih etmediği oyuncakların belirlenmesi,
(örneğin favori oyuncağı oyuncak tamir aletleri, ilgilenmediği oyuncak ise fırın, ocak, kase gibi oyuncak mutfak aletleri)
- * Günlük rutinler içerisinde oyun rutini türünün belirlenmesi,
(örneğin tamir rutini)

Oyuncak seç

Oyun eylemlerini belirle

Günlük oyun rutinlerini
belirle

Rutin Oluşturma

- * Çocuğun rutininin adını belirleme,
(örneğin tamir rutini)
- * Rutini başlatma, nesnelere talep etme gereksinimi yaratma,
(Oynamaya başlama ve nesnelere görünür ancak ulaşılamaz hâle getirme veya eksik bırakma gibi iletişim başlatmasını tetikleyici düzenlemeler)
- * Model olunacak oyun hedeflerini belirleme, (Tablo 4.2.)
(örneğin model olmaksızın nesnelere birbirine uydurma/paralel oyun)
- * Çocuğun görüş/erişim alanı dâhilinde iki veya üç oyuncak seçeneği bulundurma

Rutinleri
çeşitlendirin

Olumlu ve sıcak
etkileşim kurun

İletişim amacı ve yeni
sözcüklere model olun

Taklit Etme ve Model Olma

- * Çocuğun yeni nesnelere oyun eylemlerini taklit etme,
(örneğin daha önce sergilemediği vida sıkıştırma eyleminin aynısını üretme)
- * Çocuğa hedef oyun eylemlerine model olma,
(örneğin arabanın lastiğini şişiriyormuş gibi yapma)
- * Çocuğun oyun eylemlerini genişleterek yeni oyun eylemlerine model olma,
(örneğin tamir bittiğinde arabayı yıkıyormuş gibi yapma)

Çocuğu izle

Aktif ol

Yeni eylemlerini taklit et

Sıkıldığında yeni
eylemlere model ol

İlgi çekici biçimde eşya/
hayvan/figürlerin seslerini
çıkarak model ol

Yeni, yaratıcı ve problem
çözen eylemlere model
ol

Dili Destekleyici Stratejiler

- * Çocuğun eylemlerini ve iletişim amacını betimleme,
(örneğin kamyon için tünel yapmak istiyorsun, "Tünel oldu.")
- * Paralel konuşma
(örneğin "Bu parçalardan bir tünel yapıyorum.")
- * Doğal sonuç sağlama
(örneğin "Tünel işe yaradı, kamyon tünelden geçti. Harikasin!")

Yeni sözcükler kullan,
sesler çıkar

Bilgi talep et, nesne talep
et, eylem talep et

Sembolik oyun davranışlarını pekiştir

Tablo 4.3. Bir Oyun Rutininde Oyunu Destekleme Planı Yapıyorum

Aşağıdaki oyunu destekleyici uygulama örneğini inceleyiniz.

Emre ve Babasını Tanıyalım

Emre, cümle düzeyinde sözel iletişim kurabilen, bir anaokuluna devam eden, oyun kurmakta ve oyunu sürdürmekte zorlanan 5 yaşında bir çocuktur. Emre, oyun esnasında kendine veya başkalarına rol verirken, rol seçimlerinde oldukça takıntılı davranışlar sergilemekte, genellikle bir oyuncakla aynı oyun davranışını sergileyerek oyun rutinini tamamlamaktadır. Örneğin sadece arabayla ve kamyonla, arabayı sürme veya kamyona yük yükleme gibi oyun davranışları sergilemekte; sosyal olarak babası bir tamir rutini başlattığında katı biçimde sadece tamirci rolüne girmeyi kabul etmekte, arabası arızalanan adam gibi babasının teklif ettiği diğer rollere girmeyi reddetmektedir. İş birlikçi ve bir senaryoya uyarak oynamak yerine kısa süren oyun etkileşimini basit oyun davranışları ile tamamlamaktadır. Emre'nin babası çocuğunun oyun gelişimini desteklemek için aşağıda önerilen uygulama adımlarını yerine getirmiştir:

Emre'nin Babası Ne Yaptı?

Çevreyi Düzenledi

- * Çocuğun oyun gelişimi düzeyi sembolik olarak sembolik öncesi gelişme döneminde, sosyal olarak paralel oyun düzeyindedir.
- * Favori oyuncakları taşıtlardır.
- * Gündüz zamanlarında anaokulunda olduğu için babası akşam iş çıkışı eve geldiklerinde yemekten önce favori oyuncakları ile ilişkili olarak tamirci rutinini belirlemiştir.

Rutin Oluşturdu

- * Tamirci rutinini belirlemiştir. Akşam eve geldikten sonra birkaç hafta boyunca aynı saatlerde 10-15 dakika bu rutini oluşturmaya karar vermiştir.
- * Oyuncak taşıtlar, tamir aletleri, tahta blokları önünde tutarak "Haydi, tamircilik oynayalım!" diyerek rutini başlatmış, tercih ettiği tamir aletlerini ve taşıtları göstererek talep etmesi için teşvik etmiştir.
- * Model olacağı davranışları, tahta blokları kamyonu yüklemeye, kamyonun lastiği patlamış gibi kamyonu zorlanıyormuşçasına yavaş sürme, kamyonunu tamirciye götürmek için kamyonu sürme, tamircide bekleme, tamirciye yardım etme, tamirciden sonra kamyonu sürme, yastıklardan bir bozuk yol oluşturma, bozuk yolu aşmak için tahta bloklardan tünel yapma ve kamyonu tünelden geçirme olarak belirlemiştir.
- * Görüş alanı içerisinde oyuncakları hazır bulundurmıştır.

Emre'yi Taklit Etti ve Model Oldu

- * Çocuğun daha önce sergilemediği yeni tamir etme eylemlerini (sökme, takma, vidalama vb.) taklit etmiştir.
- * Çocuğa kamyonu tamir ederken istediği aletleri talep etmesini sağlayarak aletlerin isimlerine ve aletleri kullanma, kamyonun altına girip bakıyormuş gibi yapma biçiminde yeni eylemlere dikkat çekerek model olmuştur.
- * Çocuk kamyonu tamir ederken oyuncak bir karakteri tamir alanına sokarak arabası bozulan bir adam rolünü de oynamıştır.
- * Çocuk tamir etme eylemlerini sergiledikten sonra tamir rutinini genişleterek kamyonu yolda giderken iki yastığı birleştirmiş ve bozuk yol yapmış, daha sonra kamyon geçmekte zorlanıyormuş gibi yaparak kamyonun kasasındaki tahta blokları alıp tünel yaparak kamyonu tünelin içinden geçirmiştir. Böylece tamir rutinini yol açma rutinine doğru genişleterek yeni eylemlere model olmuştur. Daha sonra rolleri değişmeyi teklif etmiş, kamyon şoförü rolüne girmesi için teşvik etmiştir.

Emre'nin Dilini Destekleyici Stratejileri Uyguladı

- * Çocuk tamir ederken aletlerinin isimlerini söylemiş ve eylemlerini betimlemiştir (takıyorsun, sıkıştırıyorsun vb.)
- * Kendi kendine konuşarak "Kamyonun altına girip bakayım, biraz daha tamir etmek gerek." demiştir.
- * Çocuk tamir ettikten sonra "Süper oldu, harika tamir ettin, artık kamyonu sürebilirim!" demiş, abartılı biçimde kamyon sesi çıkararak kamyonu çalıştırmış "İşte, oldu!" demiştir. Böylece oyun davranışlarını pekiştirmiştir.

Tablo 4.4. Başarımı Değerlendiriyorum

Siz de bir oyun rutini belirleyerek yukarıdaki uygulama örneğine benzer bir uygulama adımını birkaç gün boyunca günlük 10-15 dakika uygulayın. Uygulama adımlarınızı doğru yerine getirip getirmediğinizi aşağıdaki form üzerinde doldurarak değerlendirin.

Destekleyici Ebeveyn Davranışı	Evet	Hayır
Rutin öncesinde çevresel düzenleme yaparak hazırlık yaptım.		
Rutini ben başlattım.		
Rutin boyunca hızlı ve canlı oldum. Çocuğumla göz hizasında kaldım.		
Belirlediğim rutini, bir hafta boyunca aynı saatlerde 10-15 dakika boyunca sürdürdüm.		
Rutini ben başlattım, oyuncakları görüş alanında bulundurdum ve talep etme gereksinimini tetikledim.		
Rutin boyunca yeni eylemlerini hemen taklit ettim ve farklı ilişkili bir oyun eylemine model oldum.		
Oyun eylemlerini betimledim.		
İletişim amacını betimledim.		
Kendi kendime konuşarak dile model oldum.		
Oyun eylemlerini sergilerken "Aferin, harika!" diyerek katılımını ödüllendirdim ve rutin sonunda birleşimin oluşturduğu yeni görünümü veya son durumu ifade ederek doğal sonuç sağladım.		

Neler Öğrendik?

- Çocuğunuza sosyal beceriler kazandırmada senaryo ve güç kartını nasıl hazırlayabileceğinizi ve uygulayabileceğinizi,
- Sosyal becerilerden biri olan oyun becerilerini desteklemede çevresel düzenleme, rutin oluşturma, taklit etme ve dili destekleyici stratejileri nasıl kullanabileceğinizi öğrendik.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Olçay, S., Saral, D., & Akkuş, Ş. K. (2020). Power Card Method: Use in Autism Spectrum Disorder and Comprehensive Review of the Literature. *Cukurova University Faculty of Education Journal*, 49(2), 938-968.
2. Aksoy, A.B. (2014). *Oyunun Tarihçesi ve Oyun Kuramları*. A.B. Aksoy ve H. D. Çiftçi (Eds.), *Erken Çocukluk Döneminde Oyun Duyu-Motor Oyundan Kurallı Oyuna* (s. 20-33). Ankara: Pegem Akademi
3. Barton, E. E. (2016). Critical Issues and Promising Practices for Teaching Play to Young Children with Disabilities. In *Handbook of Early Childhood Special Education* (pp. 267-286). Springer, Cham
4. Durualp, E., & Aral, N. (2011). *Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitimi*. Vize Yayıncılık.
5. Bozkuş-Genç, G. (2020). Oyun Gelişiminde Taklit. Töret, G., & Ökcün-Akçamuş, M.Ç. (Ed). *Çocuk ve Taklit: Otizm Spektrum Bozukluğu ve Tipik Gelişimde Taklit Araştırmaları* 1. Baskı (içinde), (ss. 53-80). Nobel.
6. P. Christian, S. M. Wilczynski (Ed.), *Effective Practices for Children With Autism: Educational and Behavior Support Interventions That Work* in (pp.181-194). Oxford University Press.

BÖLÜM 5

Doç. Dr. Belgin ARSLAN CANSEVER

**GÜNLÜK RUTİNLERDE
BİLİŞSEL GELİŞİMİ
DESTEKLEME**

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; günlük rutinler içerisinde bilişsel gelişimini desteklemeye yönelik bilgi ve beceriler kazanmanıza yardımcı olmaktır.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- Okul öncesi dönemde çocukların bilişsel görevlerinin neleri kapsadığını açıklar.
- Çocuğu için desteklenmeye ihtiyaç duyulan bilişsel görevleri belirler.
- Günlük rutinlerde çocuğun bilişsel gelişimini destekleyebilmeye yönelik etkinlikler gerçekleştirebilir.
- Ebeveyn kendini değerlendirme kontrol listesini kullanarak çocukta pekiştirmek istediği uygulama davranışını ayrıntılı olarak değerlendirebilir.

İçerik

1. Neyin sesi?
2. Mevsimler Parmaklarımızda
3. Kahvaltı Hazırlıyoruz
4. Çocuğumla Soruyoruz, Buluyoruz!
5. Çocuğumla Boyuyoruz, Canlandırıyoruz!

Açıklamalar

Sevgili aileler; bu bölümde okul öncesi dönemdeki çocukların bilişsel gelişimlerinin içeriği ile bu gelişimin günlük rutinlerde ne tür etkinliklerle desteklenebileceğine yönelik örnekler yer verilmiştir. Bu çerçevede sizlerle beş etkinliğin yanı sıra bilgilendirme notları paylaştık. Ev ortamınızın koşullarına, çocuğunuzun ilgi ve gereksinimlerine göre etkinliklerde kullanılması önerilen malzemelerde gerekli düzenleme ve değişikliklere gidebilirsiniz. Bu bölümün, günlük yaşamda çocuğun bilişsel gelişiminin desteklemesine ilişkin farkındalığınızı geliştirmeye katkı sunmasını umuyoruz.

Giriş

Okul öncesi dönem, çocuğun yaşamının temelini oluşturan özel bir dönemdir. Çocuk bu dönemde temel yaşam becerileri kazanıp bunları alışkanlık hâline dönüştürmektedir. Bunun yanı sıra farklı deneyimler yaşayarak sosyalleşmekte ve bilişsel becerilerini geliştirmektedir. Okul öncesi dönemde çocuğa verilecek olan eğitim fırsatlarının yanında yetişkin desteği, çocuğun yaşama bir bütün olarak hazırlanmasını sağlamaktadır (1). Genel olarak bakıldığında bilişsel gelişim, zihinsel süreç içinde algılama, hatırlama, akıl yürütme, karar verme ve problem çözme becerilerini kapsamaktadır (2).

Okul öncesi dönemde çocukların bilişsel görevlerinden bazıları şunlardır (3):

- Toplumsal ve fiziksel gerçekliğe ilişkin basit kavramları oluşturmayı öğrenme,
- Konuşmayı öğrenme,
- Çevredeki düzeni keşfetme, insanları ve nesnelere adlar ve kategorilerle sınıflama.

ETKİNLİK 1: Neyin Sesi?

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun farklı sesleri ayırt etmesini pekiştirmek bu etkinliğin temel amacını oluşturmaktadır.

Neler Öğreneceğim?: Çocuğuma farklı sesler dinleterek onun sesleri ayırt etmesine yardımcı olmayı öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Ses kayıt cihazı, telefon.

Ortam: Evde çocuğunuzun sesleri duymasına olanak sağlayacak sakinlikte bir ortam.

Etkinliğe Başlayalım: Ses kayıt cihazına ya da telefonunuza çocuğunuzun tanıyabileceği farklı sesler kaydediniz (Kaydedebileceğiniz ses önerileri için Ek 1.1'e bakınız). Daha sonra bu seslere sahip olanların fotoğraflarını çocuğunuzun önüne diziniz (Ek 1.2). Sesleri sırasıyla

çocuğunuza dinletip “Bu sesi çıkaran hangisi?” diye sorarak çocuğunuzun ses ile görseli eşleştirmesini isteyiniz. Çocuğunuz, sesin sahibini tanımakta zorlandığında sesi birkaç kez dinletebilirsiniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Ek 1.1 ile Ek 1.2’deki hazırlık önerilerini tamamladıktan sonra etkinliği ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yer alan kendini değerlendirme kontrol listesini doldurarak gözden geçiriniz.

Tablo 1. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Ses örneklerini seçerken dinletmek istediğim sesin ön planda olmasına arka plan seslerinin mümkün olduğunca pasif düzeyde olmasına özen gösterdim.		
2. Ses örneklerini seçerken yakın çevre (anne, baba, abla, abi, kardeş, akraba sesi) ile başlayıp doğadaki seslere doğru olacak biçimde bir planlama yaptım.		
3. Etkinlikte kullanacağım görselleri belirlerken görsellerin açık, net ve gerçek fotoğraflardan oluşmasına dikkat ettim.		
4. Ortamı sesleri duymasına yardımcı olacak biçimde düzenledim.		
5. Etkinliği planıma sadık kalarak uyguladım.		
6. Etkinliği daha sonraki günlerde de uygulamaya devam ettim.		

EK 1.1. Çocuğum İçin Ses Örnekleri Topluyorum

Annenin sesi	Babanın sesi	Abla/ abi/ kardeş/ akraba sesi		
Köpek Sesi	Kedi Sesi	Kuş sesi	Kuzu sesi	Eşek sesi

Çocukların ses farkındalığını yoklamak ve görsellerle bu farkındalığı desteklemek, işitme duyusunun geliştirilmesi, bunun yanı sıra dikkatin ses üzerinde yoğunlaştırılması bakımından son derece yararlıdır.

Ek 1.2. Çocuğum İçin Resim Topluyorum

Görsel 1 Betimlemesi: Dilini çıkararak bakan bir köpek

Görsel 2 Betimlemesi: Beyaz bir kedi

Görsel 3 Betimlemesi: Dalda duran bir kuş

Görsel 4 Betimlemesi: Boş bir toprak arazide duran otomobil

Görsel 5 Betimlemesi: Yeşil çimler üzerinde uzanmış beyaz bir kuzu

Görsel 6 Betimlemesi: Yan duran bir eşek

ETKİNLİK 2: Mevsimler Parmaklarımızda

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuza mevsimlerin özelliklerini anlatmak, birlikte nitelikli zaman geçirerek ortaya bir ürün koymak.

Neler Öğreneceğim?: Çocuğumla eğlenirken onun mevsimlere özgü renk bilgisini pekiştirmeyi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Parmak boyası, A4 boyutunda iki adet boş ağaç şablonu (Ek 2.2)

Ortam: Ev, boya yapmaya uygun rahat bir alan (masa, sehpa ya da düz bir zemin olabilir)

Etkinliğe Başlayalım: Çocuğunuz ile hava durumundan, mevsimlerden, mevsimlerdeki renk değişimlerinden, en çok hangi mevsimi sevdiğinizden söz edin. (Örneğin: “Ben en çok yaz mevsimini severim çünkü güneşli ve sıcak havada kendimi çok iyi hissediyorum. Yaz mevsiminde dondurma yemek beni çok mutlu ediyor.” Örneğin yaz mevsimi ile ilgili sıcaklığın artışından, kış mevsimi ile ilgili ise havaların soğumaya başladığından söz edebilirsiniz. İnsanların yaz ve kış aylarında değişik giyim tarzları olduğundan söz ederek, “Acaba farklı mevsimlerde doğada da insanlarda olduğu gibi değişimler olabilir mi?” diye sorarak sohbetinizi derinleştirin. Ardından çocuğunuzla kış ve yaz mevsimlerinin fotoğraflarına bakabilirsiniz. Kış ve yaz mevsiminin özellikleriyle ilgili konuşmalardan sonra Ek 2.1’deki etkinliğe geçebilirsiniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Ek 2.1 ile Ek 2.2’deki etkinlikleri tamamladıktan sonra onları ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yer alan kendini değerlendirme kontrol listesini doldurarak gözden geçiriniz.

Tablo 2. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Çocuğuma mevsimlerden ve mevsimlerdeki renk değişimlerinden söz ederken onu sohbete katılması için destekledim.		
2. Mevsimlere yönelik duygu durumumdan söz ederken somut örnekler vermeye özen gösterdim.		
3. Etkinlikte kullanacağım mevsimlere ait görselleri belirlerken görsellerin açık, net ve gerçek fotoğraflardan oluşmasını sağladım.		
4. Ortamı boya yapmaya uygun olacak biçimde düzenledim.		
5. Etkinliği planıma sadık kalarak uyguladım.		
6. Etkinliği daha sonraki günlerde de diğer mevsimlerle süreci zenginleştirerek uygulamaya devam ettim.		

EK 2.1. Parmaklarımızla Mevsimleri Renklendiriyoruz

Çocuğunuz ile birlikte parmak boyalarını alın, boş ağaç şablonunda ilk önce kış mevsimini yapacağınızı söyleyin. "Kış için sence hangi renkleri kullanabiliriz? Kış mevsiminde ağaçlar nasıl görünür? gibi soruları birlikte yanıtlayarak kış mevsimini parmaklarınızla renklendirin.

Ardından yaz mevsimine geçin; "Yaz mevsiminde ağaçlar nasıl görünür? Çiçekler nasıl görünür? Yaz için sence hangi renkleri kullanabiliriz?" sorularına çocuğunuzla yanıt arayıp boyalarını seçin ve yaz mevsimi ağacını renklendirmeye başlayın.

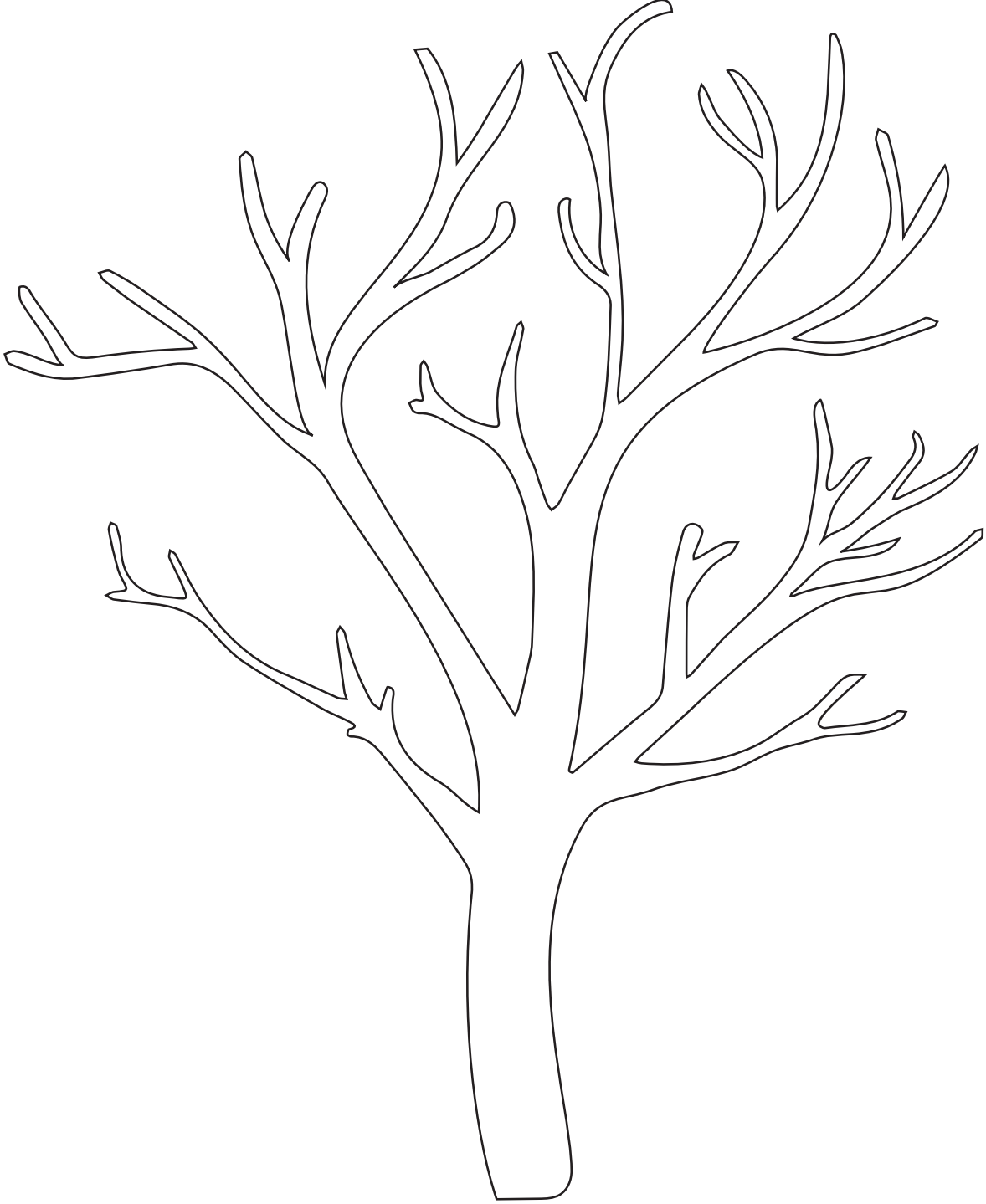
Çocuklarla doğal yaşama ilişkin etkinlikler yapmak onların gözlem yapma, soru sorma, merak etme, araştırma, inceleme ve keşfetme becerilerini geliştirir. Çocuklara mevsim geçişlerine ilişkin farkındalık kazandırmak, çocuğun etkinlikleri günlük yaşamla ilişkilendirmesine de katkı sunar.

Görsel 7 Betimlemesi: Masa üzerindeki renkli parmak boyalarla önündeki ağaç çizili kâğıda parmak boyama yapan bir çocuğun elleri

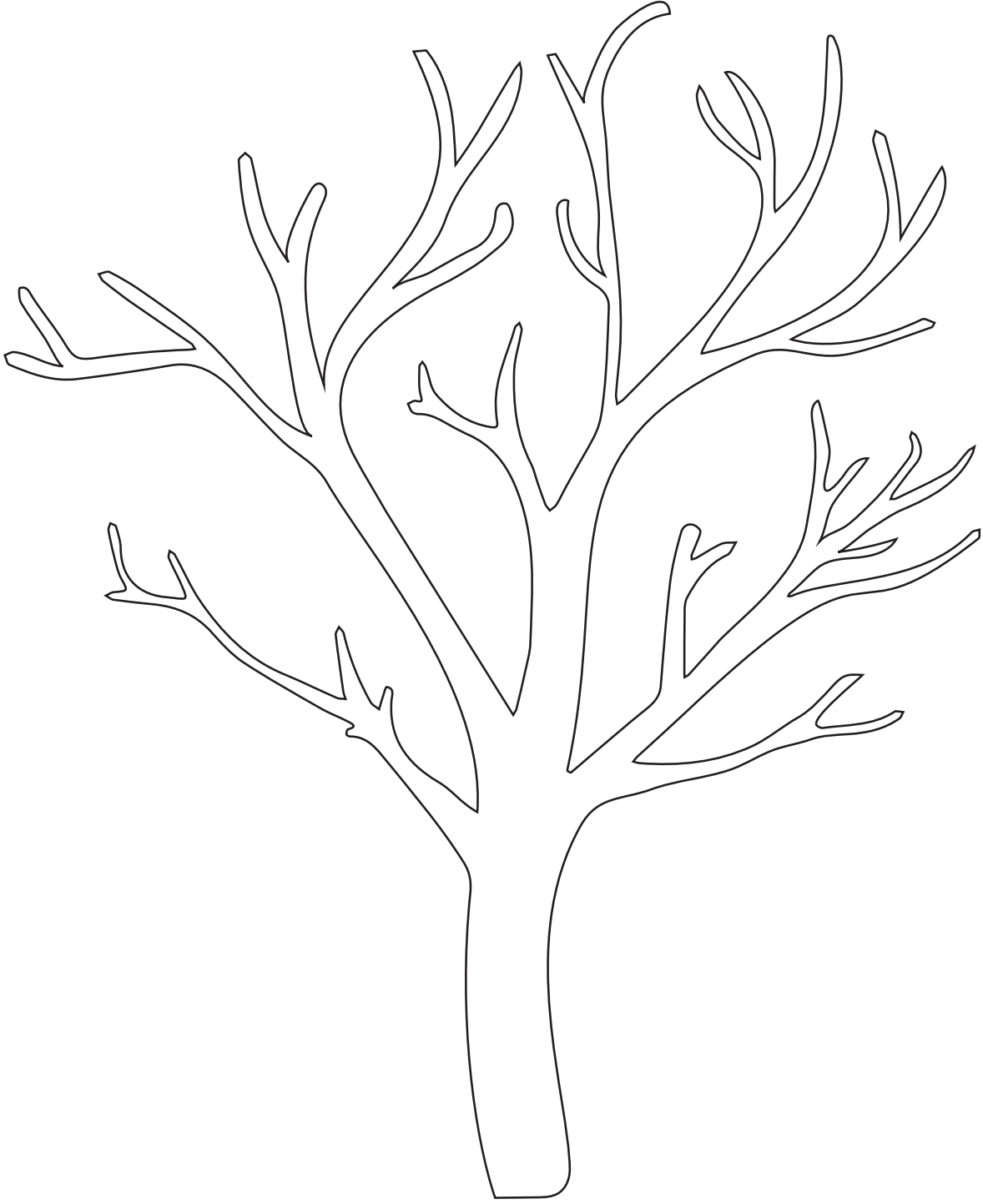
EK 2.2. Ağaç Şablonları (Kış- Yaz Mevsimi)

KIŞ MEVSİMİ

Görsel 8 Betimlemesi: Çizilmiş bir ağaç şablonu (kış mevsimi)

YAZ MEVSİMİ

Görsel 9 Betimlemesi: Çizilmiş bir ağaç şablonu (yaz mevsimi)

ETKİNLİK 3: Kahvaltı Hazırlıyoruz

Etkinliğin Amaçları: Çocuğunuz ile birlikte günlük yaşamın içinde üretmek, günlük bir öğünün hazırlık sürecine onu dâhil etmek, el-göz koordinasyonunu geliştirmek, sayı kavramını pekiştirmek, mutfak malzemelerini tanımlarını sağlamak, bir yemeğin ortaya çıkış sürecine çocuğunuzu ortak etmek.

Neler Öğreneceğim?: Çocuğumu günlük yaşamın rutinlerine dâhil ederek onun bilişsel süreçlerine katkı sağlayabileceğimi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Yumurta, un, su bardağı, su, süt, çay kaşığı, tuz, (tercihe göre peynir, maydanoz, çörek otu, susam) karıştırma kabı (Ek 3.1).

Ortam: Mutfak

Etkinliğe Başlayalım: Bütün malzemeleri mutfak masasının üzerine dizip çocuğunuza kahvaltıyı onunla birlikte hazırlamak istediğınızı söyleyin. Masanın üzerindeki malzemeleri birer birer işaret ederek isimlerini söylemesini sağlayın. Bilmediği ya da hatırlamadığı malzemeler varsa ipuçları vererek ya da ismini söyleyerek yardımcı olun. Bu aşamada acele etmeyin ve sabırlı olun. Daha sonra krep tarifi¹ (Ek 3.2) için gerekli malzemeleri sırası ile siz okuyun çocuğunuz gösterebilir. Hangi malzemeden kaç adet, kaç bardak ya da kaç kaşık eklenmesi gerektiğini çocuğunuza vurgulayarak söyleyin. Örneğin çocuğunuz yumurtaları gösterdikten sonra ondan iki adet ihtiyacınız olduğunu belirtin. Bütün malzemeleri ve sayılarını vurgulayarak karıştırma kabına eklemesini isteyin. Bütün malzemeler kaba girdikten sonra çocuğunuzdan malzemeleri çırpmasını isteyin. Siz pişirme işlemi yaparken çocuğunuz sizi güvenli uzaklıktan izleyebilir. Kahvaltı sofrasında çocuğunuzun krep hazırlama sürecindeki emeğinden söz ederek onu tebrik edin.

Başarımı Değerlendiriyorum: Ek 3.2'deki etkinliği tamamladıktan sonra etkinliği ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yer alan kendini değerlendirme kontrol listesini doldurarak gözden geçirin.

- Çocuğunuzun krep malzemelerinden herhangi birine alerjisi varsa bu etkinliği onun beslenme rutinine göre düzenleyebilirsiniz.

Tablo 3. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Kahvaltı malzemelerini masanın üzerine dizerken ihtiyacı göz önünde bulundurarak düzenleme yaptım.		
2. Kahvaltı malzemelerinin kullanımı ile ilgili tüm güvenlik önlemlerini aldım.		
3. Masayı çocuğumun kahvaltı hazırlamasına yardımcı olacak biçimde düzenledim.		
4. Etkinliği planıma sadık kalarak uyguladım.		
5. Etkinliği, öğünleri farklılaştırarak daha sonraki günlerde de uygulamaya devam ettim.		

ÖNERİ

Çocuğunuza, birlikte krep yapmanın nasıl olduğunu, neler hissettiğini sorun ve birlikte yorumlayın, kendi hislerinizden de söz edin (Seninle krep yapmak beni çok heyecanlandırdı, mutlu etti vb.). Çocuğunuzla günün farklı zamanlarında başka tarifleri de birlikte deneyerek zengin içerikli mutfak etkinlikleri gerçekleştirebilirsiniz.

EK 3.1. Çocuğuma Krep Malzemelerini Tanıtıyorum

- 2 adet yumurta
- 1 su bardağı su,
- 1 su bardağı süt
- Yarım tatlı kaşığı tuz
- Tercihe göre peynir, maydanoz, çörek otu, susam

Çocuklarla birlikte mutfak etkinlikleri yapmak onların yaşam becerilerinin gelişimleri bakımından oldukça önemlidir. Çocuklara mutfakta verilen görevler, onların akademik, bilişsel ve motor becerilerini geliştirmelerine katkı sunar.

Çocuklara mutfak etkinlikleri için fırsat vermenin 10 yararı:

1. **Dil gelişimini artırır:** Etkinlik sırasında kullanılan malzemeler çocuğun kelime dağarcığını geliştirir. Çocuğunuzla iletişim hâlindeyken her adımı açıklamak, bu süreçte çocuğun da konuşmasını teşvik etmek dil gelişimini destekler.

2. **İnce motor becerilerini geliştirir:** Etkinlikleri gerçekleştirirken malzemeleri karıştırması, hamuru yuvarlaması ve kurabiye kalıpları kullanması, çocuğun ince motor becerilerini ve kontrolünü geliştirir. Tüm bu faaliyetler, yazma, kesme ve boyama gibi akademik becerileri de destekler.
3. **Matematik yeteneğini artırır:** Yemek hazırlamak, pek çok ölçüm gerektirir. Etkinlikleri gerçekleştirirken çocuklar bardak, çay kaşığı ve yemek kaşığı gibi çeşitli ölçüleri öğrenirler, kesirleri, toplama ve çıkarma becerilerini kullanırlar.
4. **Okuma becerilerini geliştirir:** Çocuklarla yemek pişirirken tarifleri okumalarını sağlamak önemlidir. Küçük çocuklar için "2" su bardağı un ve "4" yemek kaşığı tereyağı gibi sayılarla başlanabilir. Daha büyük çocuklar için her adımın okunması ve ardından yönergelerin izlenmesi gerekir. Bu aynı zamanda çocuğun okuduğunu anlama becerisini geliştirmeye yardımcı olur.
5. **Çocukları bilimsel kavramlarla tanıştırır:** Yemek yaparken çocuklar belirli bileşenler karıştırıldığında ya da ölçümler yanlış olduğunda neler olabileceğini öğrenir.
6. **Odaklanmayı ve dikkati artırır:** Yemek pişirirken çocukların odaklanması ve her ayrıntıya dikkat etmesi gerekir, aksi takdirde tarif doğru şekilde tamamlanamaz.
7. **Yaşam becerilerini öğretir:** Yemek yapmak, bağımsız bir yetişkin olmak için gereken bir beceridir. Çocuklar yaş düzeylerine uygun olarak kendileri ya da aile bireyleri için mutfakta bir şeyler hazırlayabilirler. Bu onların daha bağımsız ve sorumlu bireyler olmalarını sağlayacaktır. Yemek pişirme ayrıca çocuklara çeşitli güvenlik kurallarını da doğal seyri içinde öğretir.
8. **Sağlıklı beslenmeyi teşvik eder:** Çocukların yemek pişirmesine izin vermek, hangi yiyeceklerin sağlıklı olduğunu ve neyin olmadığını öğrenmelerine yardımcı olur. Başka türlü denememiş olabilecekleri yeni yiyecekleri denemelerini sağlar. Çocukları, genellikle sağlıksız seçenekler sunabilen dışarıda yemek yerine evde yemeye teşvik eder.
9. **Kendine güveni artırır:** Bir çocuk bir tarifi başarıyla tamamlayıp yemek yapabildiğinde, gurur ve güven duygusu hisseder. Bunun yanı sıra, çocuklar daha fazla yemek pişirdikçe bağımsızlık seviyeleri artar ve bu da kendilerine olan güvenlerini ve benlik saygılarını artırır.
10. **Aile bağlarını güçlendirir:** Yemek yapmak, tüm ailenin zevk alabileceği bir iştir. Bir aile olarak birlikte yemek pişirmek herkesi bir araya getirir ve bağ kurma deneyimi yaratır.

Kaynak: <https://mommyuniversitynj.com/2015/03/16/10-benefits-of-cooking-with-kids/>

EK 3.2. Çocuğumla Krep Yapıyoruz

1. Derin bir kabın içerisinde önce yumurtaları ardından süt ve suyu iyice çırpın. (Çırpma işlemini çocuğunuzun yapmasını sağlayın, yorulduğunda yardımcı olabilirsiniz.)
2. İçerisine un ve tuzu ekleyin (bu aşamada eğer tercih ederseniz peynir, maydanoz, çörek otu, susam da ekleyebilirsiniz) daha sonra kıvam alana kadar çırpmaya devam edin.
3. Krep tavaını (eğer bulunmuyorsa ince ve geniş bir yanmaz yapışmaz tavayı) orta hararetli ateşte ısıtıp çok az yağ ile yağlayın.
4. Krep hamurundan 4 yemek kaşığı (ya da 1 kepçe) tavaya ekleyip yayılmasını bekleyin.
5. Orta hararetli ateşte 1 dakika pişirin ve tersini çevirin. 1 dakika da çevirdiğiniz tarafı pişirip ocaktan alın.
6. Servis edin.

Görsel 10 Betimlemesi: Mutfak tezgâhi üzerinde süt, yumurta, un, şeker ve önlüklerini takarak birlikte krep yapan anne kız

NOT: Kahvaltı masasını birlikte hazırlamak, kişi sayısı kadar tabak, çatal, peçete vb. malzemeleri hazırlayıp masaya yerleştirmek çocuğın hem sorumluluk bilincinin yerleşmesi hem de yaşamsal becerilerinin desteklenmesi bakımından yararlıdır. Bunun yanı sıra kahvaltı bittikten sonra tabağını ve kullandığı diğer malzemeleri mutfakta tezgâh üzerine bırakması sorumluluk duygusunu destekleyecektir.

ETKİNLİK 4: Çocuğumla Soruyoruz, Buluyoruz!

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun soru sormasına fırsat vermek ve soru sormasını desteklemek.

Neler Öğreneceğim?: Çocuğumun gelişimsel özelliklerini desteklemek bakımından soru sormasının ve benden cevap almasının önemini öğreneceğim.

Gerekli Materyaller:

Ortam: Bütün aile bireylerinin bir arada olduğu rahat bir ortam (Ev, bahçe vb.)

Etkinliğe Başlayalım: Bu etkinlik, ne kadar kalabalık oynanırsa o kadar keyifli geçecek bir etkinliktir. Bu bakımdan diğer aile bireylerinizi de etkinliğe dâhil ederek seçenekleri artırabilirsiniz. Bütün aile bireyleri ayakta bir çember oluşturur. Ek 4.1'deki etkinliğe başlanır.

Başarımı Değerlendiriyorum: Ek 4.1'deki etkinliği tamamladıktan sonra etkinliği ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yer alan kendini değerlendirme kontrol listesini doldurarak gözden geçiriniz.

Tablo 4. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Planıma bütün aile bireylerini dâhil ettim.		
2. Çemberde bulunan bireyler arasından seçim yaparken bütün aile bireylerinin söz almasına dikkat ettim.		
3. Oyunda bütün aile bireylerinin sorarak bulma görevini üstlenmesine fırsat verdim.		
4. Oyunda gerektiğinde verilecek ipuçlarının sıralamasına ve zamanlamasına dikkat ettim.		
5. Etkinliği planıma sadık kalarak uyguladım.		
6. Etkinliği daha sonraki günlerde de uygulamaya devam ettim.		

ÖNERİ

Oyunu farklı zamanlarda pek çok kez tekrarlayarak oynayabilirsiniz.

EK 4.1. Çocuğumla 'Soruyorum, Buluyorum!' Oyunu Oynuyoruz

Etkinliğe başlarken çemberin ortasına geçip anlatarak bir kez örnekleme yararlı olacaktır. Daha sonra çocuğunuzun bu çemberin merkezine geçmesini ve herkesin kıyafetini detaylı bir şekilde incelemeye başlamasını isteyiniz (Çoraplar, pantolon, etek, tokalar, gözlük vb.) Çocuğunuz kendisini hazır hissettiğinde onu odadan dışarı çıkarın ve beklemesini sağlayın. Çemberdeki aile bireyleri ile çemberden birini seçtikten sonra çocuğunuzun tekrar odaya çağırabilirsiniz. Çocuğunuzun sorular sorarak kimi seçtiğini bulmasını bekleyin ve bütün sorularına yanıtlar verin. (Örnek sorular: Saçları ne renk? Gözlüğü var mı? Kot pantolon giymiş mi? vb.) Çocuğunuz doğru kişiyi tahmin edince çemberdeki herkes ile onu alkışlayarak etkinliğe çocuğunuzun seçtiği bir aile üyesi ile devam edebilirsiniz.

Görsel 11 Betimlemesi: Sınıfta el ele tutuşarak halka oluşturmuş öğretmen ve öğrencileri

Not 1: Etkinliği bütün aile bireyleri ile sırayla gerçekleştirebilirsiniz.

Not 2: Çocuğunuzun sorularını gerektiği kadar detay vererek yanıtlamalısınız.

ETKİNLİK 5: Çocuğumla Boyuyoruz, Canlandırıyoruz!

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuz ile birlikte aktivite yaparak nitelikli zaman geçirmek, çocuğunuzun el göz koordinasyonuna, dil gelişimine ve hayal gücüne katkıda bulunmak.

Neler Öğreneceğim?: Çocuğum ile oyun oynarken onun farklı gelişim alanlarına katkı yapabileceğimi öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: Aslan Şablonu (Ek 5.1) , Tavşan Şablonu (Ek 5.2), yapıştırıcı, çubuk, makas.

Ortam: Çocuğunuz ile boyama- kesme- yapıştırma işlemlerini rahat yapabileceğiniz bir ortam (Tercihen bir masa, sehpa ya da düz bir zemin olabilir.)

Etkinliğe Başlayalım: Çocuğunuza aslan ve tavşan şablonlarını gösterin ve birlikte boyama yapmak istediğinizi söyleyin, seçtiği hayvanı o boyarken siz de diğer hayvanı boyayın. Bu sırada çocuğunuzla ormanlardan, tavşan ve aslanın özelliklerinden bahsedebilirsiniz. Boyamanız bittiğinde canlandırmaya hazır hâle getirmek için aslan ve tavşanı kesip, arkalarına daha rahat tutabilmeniz amacıyla çubuk yapıştırın. Canlandırmaya başlayın. Canlandırmayı basit cümlelerle başlatabilirsiniz. (Örneğin: “Merhaba aslan!”, “Nasılsın?”, “Ormanda neler yapıyorsun?” vb.). Canlandırmanın genelini çocuğunuzun şekillendirmesine izin verin.

ÖNERİ

Etraftaki nesnelere yardım alabilirsiniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: Ek 5.1 ile Ek 5.2’deki hazırlık önerilerini tamamladıktan sonra etkinliği ne düzeyde uyguladığınızı aşağıda yer alan kendini değerlendirme kontrol listesini doldurarak gözden geçiriniz.

Tablo 5. Ebeveyn Kendini Değerlendirme Kontrol Listesi

Uygulama Davranışı	Evet	Hayır
1. Boyama yapma sürecinde çocuğumla renkler, boyanan hayvanların özellikleri gibi konularda paylaşımda bulunmaya özen gösterdim.		
2. Kesme işlemi yaparken gerekli olan bütün güvenlik önlemlerini aldım.		
3. Çubukları yapıştırma işleminde çocuğumun aktif rol almasını sağladım.		
4. Canlandırma yaparken çocuğumun diyalog başlatmasına fırsat verdim.		
5. Etkinliği planıma sadık kalarak uyguladım.		
6. Etkinliği daha sonraki günlerde de uygulamaya devam ettim.		

ÖNERİ

Çocuğunuza canlandırmanın nasıl geçtiğini sorun. Başka hangi hayvanlarla bu canlandırmayı gerçekleştirmek isterdi? Neden?

Bir dilin anlamsal özellikleri, iki biçimde gelişir: Çocuklara anlatılan öyküler ve onların kendilerinin anlattığı öyküler. Çocuklar, nesne ya da fotoğraflardan öyküler oluşturarak hayal dünyalarını da geliştirirler. Küçük çocuklarla yapılan drama çalışmalarındaki öykü oluşturma, öyküyü canlandırma ve cansız nesnelere canlandırma, çocukların hem düşsel hem de düşünsel becerilerinin gelişimine yardımcı olur (4).

Görsel 12 Betimlemesi: Küçük bir kum havuzu içerisinde bulunan inek, keçi, at, tavuk gibi hayvan maketleriyle oynayan çocuk ve yanında duran annesi

EK 5.1. Boyama-1

ASLAN

Görsel 13 Betimlemesi: Aslan resmi çizilmiş boyama sayfası

EK 5.2. Boyama-2

TAVŞAN

Görsel 14 Betimlemesi: Tavşan resmi çizilmiş boyama sayfası

Okul öncesi dönemde canlandırma etkinlikleri, çocukların dil becerilerinin gelişiminin yanı sıra kendilerini ifade etmelerini de destekler. Bir hikâye örüntüsü içinde ilerleyerek hayal dünyalarının ve yaratıcılıklarının gelişimine katkıda bulunur.

Çocuklarda dil gelişimini etkileyen faktörlerden bazıları şunlardır (5) :

- Çocuk, üyesi olduğu ailenin dil kurallarını benimser. Bu nedenle çocuklarla konuşurken ve evde diğer aile üyeleri ile iletişimdayken dil kurallarına uygun olarak konuşmak çocuğun dil gelişimini destekler.
- Çocuk, çevreyi gözlemler ve çevresinde gördüklerini tekrarlayarak başka bir anlatımla taklit ederek büyür.
- Annenin çocuk ile iletişiminin artırılması önemlidir. Anne- çocuk sohbetleri, çocuk açısından iki bakımdan değerlidir: Bunlardan ilki çocuğun dil gelişimini desteklemesi, ikincisi ise çocuğun ana dil becerilerini kazanıp pekiştirerek toplum yaşamına hazırlanmasına yardımcı olmasıdır.
- Çocuğun çevre ile erken iletişime girmesi dil gelişimini olumlu yönde etkiler. Bu bağlamda kreş, anaokulu gibi sosyal çevreler dil gelişimine katkı sunar.
- Anne ve babanın eğitim düzeyinin artması, çocuğun dil gelişimini de artırır.
- Çocuğun dil gelişimini desteklemek bakımından akranları ile eğitim alması, oyun gruplarına girmesi, gezip görmesi ve düşüncesini söylemesi gibi fırsatlar sunmak etkilidir.
- Çocuğa doğduğu andan itibaren dil gelişiminin bilinçli olarak verilmesi, gelecekteki dil gelişimini olumlu yönde etkileyecektir.

Neler Öğrendik?

- Okul öncesi dönemde bilişsel görevlerin neleri kapsadığını,
- Çocuğumuz için desteklenmeye ihtiyaç duyulan bilişsel görevleri belirleyebilmeyi,
- Günlük rutinler içinde çocuğumuzun bilişsel gelişimini destekleyebilmeye yönelik etkinlikler gerçekleştirebilmeyi öğrendik.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Oktay, A. (2007). Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçiş Projesi. Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği, *Okul Öncesi Eğitimi, Öğretmen Eğitimi*. 01 Şubat 2007. Antalya. İstanbul: Neta.
2. Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E. & Nolen, S. (1999). *Psikolojiye Giriş*. (Çev: Yavuz Alogan) Ankara: Arkadaş Kitabevi.
3. Yörükoğlu, A. (1992). *Çocuk Ruh Sağlığı. Çocuğun Kişilik Gelişimi, Eğitimi ve Ruhsal Sorunları*. İstanbul: Özgür Yayınları.
4. Tuğrul, B. (2006). Okul Öncesi Dönemde Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesinde Yaratıcı Bir Süreç Olarak Drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(2), 67-77.
5. Kol, S. (2011). Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 1-21.

BÖLÜM 6

Doç. Dr. Gökhan TÖRET

**İŞ BİRLİĞİ ve DESTEK
HİZMETLERİ**

Genel Amaç

Sevgili aileler, bu bölümün amacı; çocuğa hizmet sunan farklı kurum ve kuruluşlar ile yapabileceğiniz iş birliği yollarına ve çocuğun gereksinim duyduğu destek hizmetlere erişim yollarına ilişkin bilgi ve beceri kazanmanıza yardımcı olmaktır.

Kazanımlar

Bu bölümde aileler, bakım verenler aşağıdaki kazanımları edinirler:

- İş birliği sürecini, iş birliği yapacak uzmanları ve bu uzmanların rollerini açıklar.
- Çocuğun destek hizmetlerden yararlanması için gerekli olan bilgi ve becerileri tartışabilir.

İçerik

1. İş Birliği, Uzmanlar ve Roller
2. Destek Hizmetler

Açıklamalar

Bu bölümde siz sevgili aileler için çocuğunuzun gelişim ve öğrenmesini destekleyebilmeniz, duygu ve davranış sorunlarını yönetebilmeniz için iş birliği süreci, iş birliği yapabileceğiniz uzmanlar ve bu uzmanların rolleri, iş birliği rolleriniz ve bu rolleri nasıl yerine getirebileceğiniz, çocuğunuzun destek hizmetlerinden yararlanabilmesi için gereksinim duyabileceğiniz bilgi ve beceriler üzerinde durulmuştur. Bu amaçla bölüm içeriğinde sizlere örnek etkinlikler sunulmuştur.

Sevgili aileler, unutmayınız ki duygu ve davranış sorunları olan çocukların ve ailelerinin yaşam kalitelerinin artırılması için sağlanan hizmetler, farklı uzmanlar ve aile katılımı yoluyla erken çocukluk döneminden üniversite eğitime kadar uzanan bir zaman diliminde ekip olarak sürdürülen uzun bir yolculuktur. Dolayısıyla yalnızca çocuğunuzun değil sizin de öğrenme ve davranış gereksinimleriniz için iş birliği yapmalısınız. Bu nedenle hem çocuğunuzun hem ailenizin gereksinimlerini karşılayabilmek, yaşam kalitenizi arttırabilmek için uzmanlarla etkin bir şekilde iş birliği yapın!

Giriş

İş birliği, ortak amaç için çalışma ortaklığı sürecidir. Eğitim ile ilgili yasal düzenlemelerde ailelerin çocuklarının eğitim sürecine aktif olarak katılım göstermeleri ve gereksinim duyulduğunda destek sağlamaları zorunlu kılınmıştır (3). İş birliği tıp ya da eğitim gibi alanlarda uzmanlaşmış kişilerle yapılabilir. İş birliği sürecinde ise siz ailelerin göz önünde bulundurabileceği birtakım hususlar yer almaktadır. Olumlu ve yapıcı dil kullanmak, iş birliğine yeterli zaman ayırmak ya da gönüllü destek sunmak bu hususlara örnek verilebilir. Destek hizmetler ise çocuğunuzun duygu ve davranış sorunlarının çözümü için bilgi ve destek gereksinimlerinizin karşılanması için sunulan eğitsel destekler olarak tanımlanabilir (1). Eğitsel destekler, özel eğitim ve rehberlik hizmetleri olarak ikiye ayrılır. Bu bağlamda, destek hizmetlerin en önemli bileşeni olan Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı'nda siz ailelere de çeşitli sorumluluklar düşmektedir. İzleyen satırlarda iş birliği ve destek hizmetlere yönelik yararlanabileceğiniz etkinliklere yer verilmiştir.

ETKİNLİK 1: Kendim ve Çocuğum İçin İş Birliği Yapabilirim

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun gelişim ve öğrenmesini desteklemeniz, duygu ve davranış sorunlarını yönetmeniz için iş birliği süreci, uzmanlar ve uzmanların rollerine ilişkin bilgi kazandırmaktır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğum için iş birliği sürecini ve iş birliği yapacak uzmanları ve rollerini öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: A4 boyutunda kâğıtlar, Tablo 1.1, Tablo 1.2, Tablo 1.3 ve Tablo 1.4

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 1.1'de yer alan bilgi notunu okuyunuz ve açıklamaları izleyerek etkinliğini tamamlayınız. Tablo 1.2'de yer alan bilgi notu ve açıklamaları izleyerek çocuğunuzun

nuzun gereksinimlerine uygun iş birliği uzmanlarını belirleyiniz. Tablo 1.3'te yer alan bilgi notu ve açıklamaları izleyerek Tablo 1.4'te iş birliği düzeyinize ilişkin kendinizi değerlendiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: İş birliği sürecinde rolünüzü sergileme başarınıza ilişkin Tablo 1.4'te değerlendirme formunu doldurarak kendinizi değerlendiriniz.

Görsel 1 Betimleme: Sınıfta ayakta duran öğretmen ve karşısında duran anneyle çocuğu

SORU

Çocuğunuzun gereksinimlerini göz önünde bulundurduğunuzda hem aileniz hem çocuğunuz için kimlerle ve nasıl iş birliği yapabilirsiniz?

Tablo 1.1. Çocuğum İçin Kiminle İş birliği Yapabilirim?

Aşağıdaki bilgi notunu inceleyiniz.

İş Birliği Nedir?

İş birliği, ortak amaç için çalışma ortaklığı sürecidir. Sizin için iş birliği ise çocuğunuzun gelişimini ve öğrenmesini ilerletmek, duygu ve davranış sorunlarını yönetebileniz için ilgili alanlarda uzmanlarla birlikte ve aktif biçimde çalışmaktır.

Uzman Kimdir?

İş birliği gereksinimi duyduğunuz konularda özel olarak eğitim almış, görüş, bilgi ve beceriye sahip olan kişidir.

Neden İş Birliği Yapmalıyım?

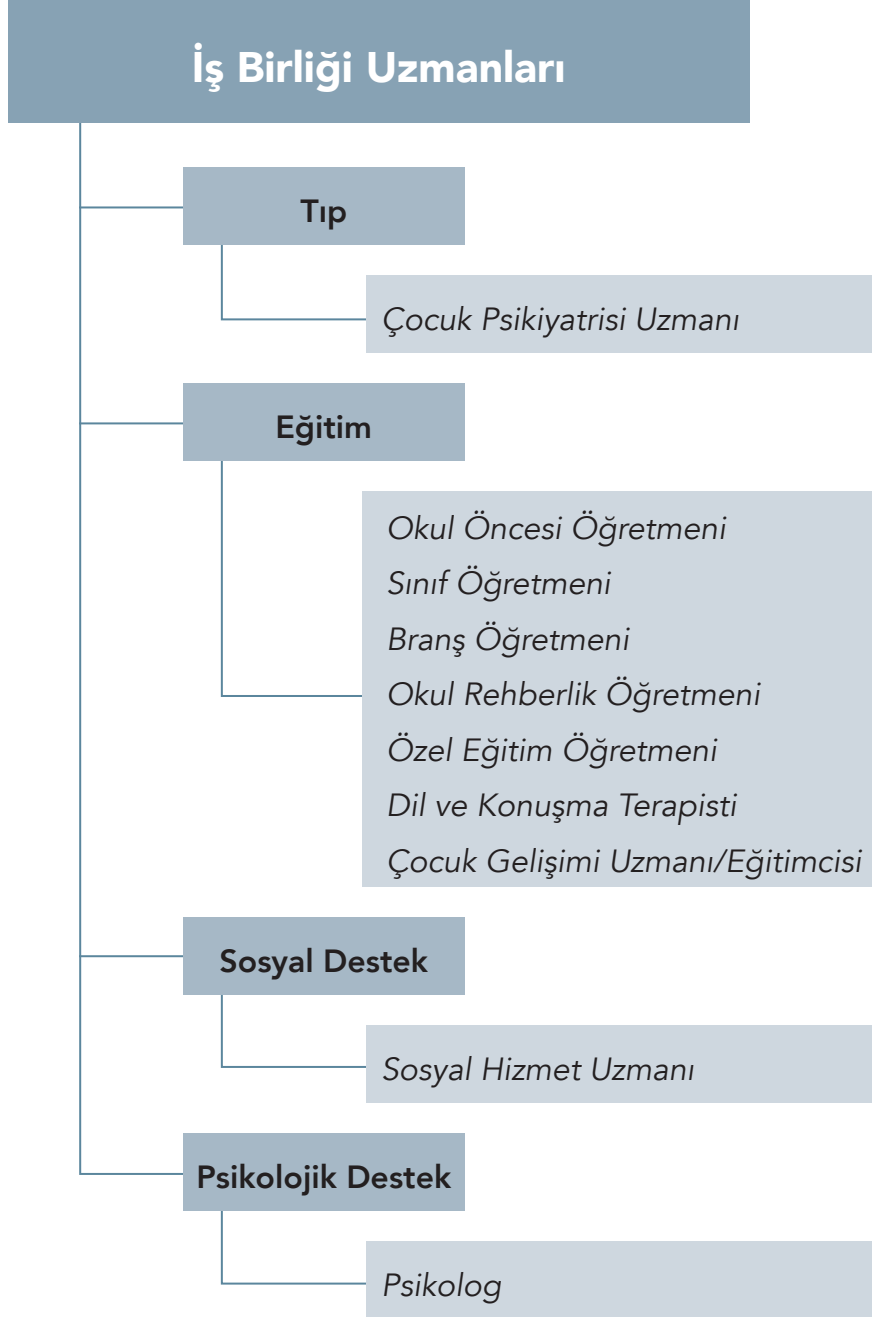
Sizin ve çocuğunuzun öğrenme ve davranış gereksinimleri için iş birliği yapmalısınız. Duygu ve davranış sorunları olan çocukların ve ailelerin yaşam kalitelerinin artırılması için sağlanan tıbbi hizmetler ve eğitim hizmetleri, farklı uzmanlar ve aile katılımı yoluyla erken çocukluk döneminden üniversite eğitimine kadar uzanan bir zaman diliminde ekip olarak sürdürülen uzun bir yolculuktur. Eğitim ile ilgili yasal düzenlemelerde ailelerin çocuklarının eğitim sürecine aktif olarak katılım göstermeleri ve gereksinim duyulduğunda destek sağlamaları zorunlu kılınmıştır. Aile katılımı eğitim sürecinde ailelerin öğretmenlerle iş birliği sürecidir.

İş Birliği Neleri İçerir?

- * Tanı öncesi, sırası ve sonrası süreçte çocuğunuzla ilgili gözlemleri ve sorunları paylaşmak, evde bazı düzenlemeler yapmak, çocuğunuza destek olmak için tıbbi uzmanlarla iş birliği yapmak;
- * Erken çocukluk döneminden mesleki eğitim dönemine kadar uzanan süreçte çocuğunuzun gelişim ve öğrenmesini hızlandırmak için destek olmak ve davranışlarını yönetmek için eğitim uzmanlarıyla iş birliği yapmak;
- * Ekonomik ve sosyal gereksinimlerinin karşılanması için sosyal destek uzmanı ile iş birliği yapmak;
- * Çocuğunuzun eğitim sürecinde sorunlarla baş etmede yaşadığınız stres ve kaygılarınızı yönetmeniz ve çocuğunuzun gelişimini desteklemek ve davranışlarını düzenlemek amacıyla psikolojik gereksinimleriniz için psikoloji uzmanlarıyla iş birliği yapmak; iş birliği konularını içerir.

Kiminle İş Birliği Yapabilirim?

İş Birliği Ortaklarımızı Tanıyalım

Tıp Alanı İş Birliği Uzmanları

Çocuk Psikiyatristi Kimdir?

Çocuk psikiyatristi çocuklarda görülen çeşitli ruhsal hastalıklar için bilimsel dayanaklı terapiler düzenleyen ve tedavi yöntemleri uygulayan uzman hekimdir. Erken çocukluk döneminde bilişsel, duygusal, fiziksel gelişimi ve gelişimsel sorunlar, yeme, uyku ve tuvalet eğitimi alanında yaşanan zorluklar, mizaç ve davranış sorunlarına yönelik tanı ve tedavi hizmetlerini uygular. Çocukluk döneminde Duygu ve Davranış Bozukluğu olan çocuklarda okul ve ders

sorunları yaşanmasına ve duygusal ve davranışsal sorunların teşhisi ve tedavisini yürütür. Ergenlik döneminde ise sınav kaygıları, ilişki sorunları, duygusal ve davranışsal bozukluklar gibi pek çok sorunu teşhis eder, onlar için tedavi planı geliştirir ve uygular.

Eğitim Alanı İş Birliği Uzmanları

Okul Öncesi Öğretmeni Kimdir?

Okul öncesi öğretmeni, üniversitelerin eğitim fakülteleri okul öncesi öğretmenliği lisans programından mezun olan öğretmendir. Okul öncesi öğretmeni, 3-6 yaş döneminde bulunan çocuklara okul öncesi sınıf ortamlarında sağlık ve fiziksel gelişim, dil, iletişim ve okuma-yazmaya hazırlık, matematik ve mantıksal düşünme, fen, doğa ve çevresel farkındalık, kişisel, sosyal ve duygusal gelişim, yaratıcı ve estetik gelişimi öğrenme alanlarında beceri kazandırmak için dersleri yürüten öğretmendir. Okul öncesi öğretmeni, çocukların ebeveynleri dışında yoğun etkileşime girdikleri ilk yetişkin kişilerden biridir. Çocukların gelişimlerinin hızlanmasında rol oynayan kişidir. İlkokula geçiş dönemi olması nedeniyle çocukların ilkökuldaki akademik başarılarında rol oynayan kişidir. Okul öncesi öğretmeni, çocukların gelişimlerini izler, duygu-davranış sorunlarını belirler, gerektiğinde sizi ilgili uzmanlara yönlendirir.

Sınıf Öğretmeni Kimdir?

Sınıf öğretmeni, üniversitelerin eğitim fakülteleri sınıf öğretmenliği lisans programından mezun olan öğretmendir. Sınıf öğretmeni, ilkökulda sınıf ortamında bulunan öğrencilere okuma ve yazma ile Türkçe, matematik, sosyal bilgiler, fen bilgisi gibi temel derslerde eğitim veren kişidir. Çocuklara ilkökulda sunulan eğitimin niteliği, çocukların gelecekteki başarıları, akranları, okula, derslere yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde ve kendilerine güvenmeleri ve okula yönelik motivasyonlarının yüksek olmasında rol oynayan kişidir. Sınıf öğretmeni, çocuğun okul saatlerinde çocukla en fazla etkileşimde bulunan kişidir. Çocuğunuzun akademik başarısını yakından takip eder, öğrenme, duygu ve davranış sorunları hakkında gözlemler yapar, duygu-davranış sorunlarını belirler, gerektiğinde sizi ilgili uzmanlara yönlendirir.

Branş Öğretmeni Kimdir?

Branş öğretmeni, ilkökul, ortaokul ve lisede İngilizce, Türkçe, matematik, fen bilgisi, sosyal bilgiler, müzik, beden eğitimi gibi alanlarda üniversitelerin eğitim fakültelerinin ilgili branş alanlarında öğretmenlik bölümlerinden mezun olan öğretmendir. Branş öğretmenleri, ilgili branş derslerinde çocuğunuzun akademik ders başarısının artmasında, ilgili branş dersine yönelik olumlu tutum geliştirmesinde rol oynayan kişidir. Branş öğretmenleri, ilgili branş derslerinde çocuğunuzun akademik ders başarısını takip eder, öğrenme, duygu ve davranış sorunları hakkında gözlemler yapar ve gerektiğinde sizinle, sınıf öğretmeni ve okul rehberlik öğretmeni ile iş birliği yapar.

Okul Rehberlik Öğretmeni Kimdir?

Okul rehberlik öğretmeni, üniversitelerin eğitim fakültesi rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans bölümlerinden mezun olan öğretmendir. Okul rehberlik öğretmeni, okulda öğrencile-

rin psikososyal gereksinimleri ve duygu ve davranışlarının düzenlenmesi için bireysel ve grup olarak rehberlik etkinliklerini planlar ve uygular. Duygu ve davranış sorunlarının nedenlerini araştırır. Sınıf içerisinde gözlem yapar. Sınıf öğretmeni ve branş öğretmeni ve aile ile görüşmeler yapar. Bireysel ve grup psikolojik danışma hizmeti verir. Gereksinim duyulduğunda sizinle görüşmeler yürüterek çocuğunuzun duygu ve davranış sorunları ile ilgili sizi tıbbi veya eğitsel uzman veya kurumlara yönlendirir.

Özel Eğitim Öğretmeni Kimdir?

Özel eğitim öğretmeni, genel eğitim programını takip etmekte güçlük çeken özel eğitime gereksinim duyan çocuklara okul içerisinde bireysel veya grup olarak özel eğitim uygulamalarını planlar ve yürütür. Özel eğitim öğretmeni, kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları kapsamında destek eğitim odalarında bireysel özel eğitim uygulamalarını yürütür (4). Resmi özel eğitim okulları ve özel eğitim rehabilitasyon merkezlerinde bireysel ve grup ortamında çocuğunuzun performans düzeyi doğrultusunda, eğitsel gereksinimlerine uygun olarak belirlenen yıllık ve kısa dönemli amaçları içeren Bireyselleştirilmiş Eğitim Programını aile ile birlikte planlar ve uygular.

Dil ve Konuşma Terapisti Kimdir?

Dil ve konuşma terapisti; üniversitelerin sağlık bilimleri fakültelerinin en az 4 yıllık Dil ve Konuşma Terapisi eğitim-öğretim programından mezun olan "Dil ve Konuşma Terapisi Lisans Diploması" ile "Dil ve Konuşma Terapisti" unvanı olan uzmandır. Dil ve Konuşma Terapisti; iletişim, dil, konuşma, ses ve yutma süreçlerinin gelişimi ve bozukluklarının önlenmesini, tanımlanmasını, değerlendirilmesini ve müdahâlesini planlar ve yürütür. Dil gelişimi gecikmesi, kekemelik vb. gibi geniş bir yelpazede dil ve konuşma bozukluklarına ilişkin müdahâle uygulamalarını özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde planlar ve yürütür.

Çocuk Gelişimi Uzmanı Kimdir?

Çocuk gelişimi uzmanı veya çocuk gelişimi eğitimcisi, üniversitelerin mesleki eğitim fakültesi çocuk gelişimi ve eğitimcisi veya sağlık bilimleri fakültelerinden çocuk gelişimi uzmanı olarak mezun olan uzmandır. Çocuk gelişimi eğitimcileri veya uzmanları, devlet hastaneleri veya eğitim kurumlarında, çocukların bilişsel, dil, motor gibi temel gelişim alanlarında gelişim düzeylerini ölçümlemek ve gelişim düzeyi hakkında karar vermekle görevli uzmanlardır. Duygu davranış bozukluklarının çocuk gelişimi üzerinde olumsuz etkileri olabilir. Gelişimdeki gecikmeleri, standart test veya envanterler veya kendi hazırladığı ölçümleme araçları, çocuk gelişimi uzmanı veya eğitimcileri çocuğunuzun gelişim alanlarındaki performansını ölçümleyerek gereksinim duyulduğunda sizi ilgili tıbbi veya eğitim uzmanlarına yönlendirebilir.

Sosyal Destek Alanı İş Birliği Uzmanları

Sosyal Hizmet Uzmanı Kimdir?

Sosyal hizmet uzmanları, üniversitelerin iktisadi ve idari bilimleri fakülteleri sosyal hizmet bölümünden mezun olan uzmandır. Sosyal hizmet uzmanı toplumda hayatının sosyal alanın-

da sıkıntı yaşayan bireylere, kendileri için sağlanan ve sahip oldukları imkânları en iyi şekilde kullanmalarına yardım etme konusunda sosyal eğitim ve araştırma faaliyetlerini yürütür. Aile sosyal politikalar il müdürlüklerinde veya hastanelerde çalışan sosyal hizmet uzmanları ile çocuğunuzun duygu ve davranış sorunlarını yönetirken gereksinim duyduğunuz ekonomik ve sosyal desteğe erişmeniz için sizinle iş birliği yapar. Gereksinim duyulduğunda sizi ilgili kurumlara yönlendirir.

Psikolojik Destek Alanı İş Birliği Uzmanları

Psikolog Kimdir?

Psikologlar üniversitelerin psikoloji bölümlerinden mezun kişilerdir. Psikologlar, bireyin bireysel ve toplumsal tutum, davranış, düşünme ve duygu durumlarını inceleyen; davranışın ve zihinsel süreçlerin bilimsel tanım ve açıklamalarını temel alan uzmanlardır. Psikologlar, klinik psikoloğun sorumluluğunda test teknik ve yöntemlerini uygular ve raporlar ve görüşmeler yapar. Psikolojik rehabilitasyon hizmeti gibi özel alanlara yönelik psikolojik destek hizmeti verir. Çocuğunuzun duygu ve davranışlarını yönetmede ve sizin baş etme süreçlerinizde stres vb. sorunlarınızı yönetmede danışmanlık hizmeti vermek için sizinle iş birliği yapar. Gereksinim duyulduğunda sizi ilgili tıbbi uzmanlara veya eğitim uzmanlarına yönlendirebilir.

Kiminle İş Birliği Yapılmamalıdır?

İş birliği uzmanları kimlerdir sorusunun yanıtı kadar kiminle iş birliği yapılmaması gerekir sorusunun yanıtı da önemlidir. Uygun olmayan kişiler, çocuğunuzun duygu ve davranış sorunlarını yönetmenizi ve bilgi ve beceri gereksinimlerinizi karşılamanızı engelleyebilirler veya iş birliğinden umulan faydayı görememenize ve hayal kırıklığı yaşamınıza yol açabilirler. Aşağıda kiminle iş birliği yapılmaması gerektiğine ilişkin temel işaretlere yer verilmiştir.

- * İş birliği gereksinimi duyduğunuz alanda ilgili üniversitelerin lisans mezunu olmaması;
- * İş birliği gereksinimi duyduğunuz alanda iş birliği uzmanının lisans mezunu olmasına karşın bilimsel dayanaklı yöntemleri uygulamayan ve duygu-davranış bozukluklarında mesleki deneyimi olmayan kişiler.
- * Genellikle bilimsel olmayan "Duyusal Destekleme Uzmanı", "Yaşam Koçu-Terapisti", "Hipnoz Uzmanı", "Beyin Aktivasyonu-Kompansasyonu Uzmanı", "Dikkat ve Algı & Dikkat-Algı İşleme Uzmanı veya Eğitimsi" gibi unvanlar kullanan kişiler.
- * "Alternatif" olarak ifade edilen, bilimsel olmayan tedavi ve/veya öğretim yolları veya terapiler öneren ve uygulayan kişiler.

İş Birliği Uzmanlarına Nasıl Erişebilirim?

İş birliği gereksinimlerinize göre iş birliği yapmak istediğiniz meslek elemanlarına erişmek için doğru kaynaklara erişmeniz gereklidir. Aşağıda iş birliği meslek elemanlarına erişmeniz için doğru kaynaklara yer verilmiştir.

- * Okul yöneticilerine başvurmak
- * Okul web sitesini incelemek
- * İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ile Milli Eğitim Bakanlığı web sitelerine erişmek
- * Devlet ve Üniversite Hastaneleri web sitelerinden tıp uzmanlarına erişmek
- * Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı web sitelerine erişmek
- * Öncelikle bulunduğunuz ilde veya başka illerdeki üniversitelerin psikoloji, çocuk gelişimi, dil konuşma terapisi ve özel eğitim bölümlerinin ve bu bölümlere bağlı araştırma merkezlerinin web sitelerine erişmek

İş Birliği Yapmak İçin Yasal Haklarım Nelerdir?

Çocuğunuzun özel eğitim gereksinimleri ile ilişkili olarak yasal düzenlemeler olan *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*, *Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname* çerçevesinde çocuğunuzun eğitimine aktif katılma hakkınız bulunmaktadır (2, 3). Aşağıda bu yasal düzenlemelerde tanımlanmış haklarınıza yer verilmiştir.

Ailelerin özel eğitim sürecinin her boyutuna **aktif katılmalarının** sağlanması esastır.

Bireylerin eğitsel değerlendirme, tanılama ve yönlendirilmesi ile ilgili iş ve işlemler rehberlik ve araştırma merkezi bünyesinde oluşturulan Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu tarafından yapılır. Bu sürecin her aşamasında **aile** bilgilendirilerek görüşü alınır ve sürece katılımı sağlanır.

Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu'nun görevlerinden biri **ailenin** eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine katılımını ve bilgilendirilmesini sağlamaktır.

Okul rehberlik servisi ile iş birliği içerisinde öğretmenler, yöneticiler, aileler ve öğrenciler için gerekli bilgilendirme çalışmaları yapılır.

0-36 aylık özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için erken çocukluk dönemi hizmetleri, **ailenin** bilgilendirilmesini ve desteklenmesini de içerecek şekilde yürütülür.

Erken çocukluk döneminde özel eğitim hizmetleri, bakanlıkça hazırlanan eğitim programı esas alınarak özel eğitim ihtiyacı olan çocuk için Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlanarak **aile** eğitimi yoluyla hizmet verilir.

SORU

Uzmanlarla iş birliği yaparken ne tür zorluklarla karşılaşılıyorsunuz? Bu zorlukların üstesinden gelmek için ne tür çalışmalar yapıyorsunuz?

Tablo 1.2. İş Birliği Uzmanımı Belirliyorum

Tablo 1.1’de yer alan bilgi notunu okuduktan sonra aşağıda yer alan etkinlikte boş bırakılan kısımlarda, iş birliği gereksinimleri verilmiştir. İş birliği gereksinimlerine uygun uzmanı yazınız.

İş Birliği Uzmanım veya Eğitircim Kim Olmalı?

Hangi Uzman?

.....

Okul öncesinde çocuğumun eğitiminde gelişimini desteklemek amacıyla aktif katılmam için iş birliği yapmam gereken kişidir.

Hangi Uzman?

.....

Düşük akademik başarılı çocuğumun akademik becerilerini desteklemek amacıyla sunulan bireysel eğitime aktif katılmam için iş birliği yapmam gereken kişidir.

Hangi Uzman?

.....

Çocuğumun uygun olmayan davranışlarını yönetirken baş etmekte zorlandığımda ve stres ve kaygı hislerini yoğun yaşadığımda danışmanlık hizmeti almak için iş birliği yapmam gereken kişidir.

Hangi Uzman?

.....

İlkokulda çocuğumun eğitiminde öğrenmesini desteklemek amacıyla aktif katılmam için iş birliği yapmam gereken kişidir.

Hangi Uzman?

.....

Çocuğumun genel gelişiminde gecikme veya sosyal duygusal gelişiminde gecikme olduğunu düşündüğümde gelişiminin değerlendirilmesi için iş birliği yapmam gereken kişidir.

Hangi Uzman?

.....

Ekonomik ve sosyal desteğe gereksinim duyduğumda haklarımı öğrenmek ve destek almak için iş birliği yapmam gereken kişidir.

Hangi Uzman?

Çocuğumun dil ve konuşma bozuklukları için gereksinim duyduğu dil ve konuşma terapisine aktif katılmam için iş birliği yapmam gereken kişidir.

Hangi Uzman?

Düşük akademik başarılı çocuğumun akademik becerilerini desteklemek amacıyla sunulan bireysel eğitime aktif katılmam için iş birliği yapmam gereken kişidir.

Hangi Uzman?

Çocuğumun branş derslerinde öğrenmesini desteklemek amacıyla eğitimine aktif katılmak için.

Hangi Uzman?

Çocuğumun duygu ve davranış sorunları baş edemediğim düzeye geldiğinde veya gelişimini geciktirdiğini düşündüğümde iş birliği yapmam gereken tıp uzmanıdır.

Hangi Uzman?

Ergenlik döneminde olan çocuğumun kaygı, stres, karşı gelme gibi davranış bozukluklarında, başvurmam için iş birliği yapmam gereken tıp uzmanıdır.

Hangi Uzman?

Çocuğumun teşhis aldığı duygu ve davranış bozukluklarında tedavisi devam ederken belirli aralıklarla kontrole gitmek için iş birliği yapmam gereken tıp uzmanıdır.

 DİKKAT

Çocuğunuzun duygusal ve davranış sorunlarının çocuğunuzun gelişimini, öğrenmesini ve çevresiyle sosyal etkileşim kurmasını ve sürdürmesini olumsuz etkilediğini düşündüğünüzde sorunların tıbbi bir tanıya işaret edip etmediğini anlamak için çocuk psikiyatristi ile iş birliği yapmalısınız.

Tablo 1.3. Nasıl İş Birliği Yapalım?

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Tıp Uzmanı ile İş Birliği Süreci

Çocuğunuzun duygusal ve davranış sorunları ile baş etmekte zorlandığınızda ve bu sorunların çocuğunuzun gelişimini, öğrenmesini ve çevresiyle sosyal etkileşim kurmasını ve sürdürmesini olumsuz etkilediğini düşündüğünüzde sorunların tıbbi bir tanıya işaret edip etmediğini anlamak için çocuk psikiyatristi ile iş birliği yapmalısınız. Çocuk psikiyatristinin çocuğunuza bir Duygu ve Davranış Bozukluğu teşhisi koyma sürecinden sonra da iş birliği yapmaya devam etmelisiniz. İş birliği ve bilgi alışverişi sürecinde iş birliği rollerinize ilişkin aşağıda önerilerde bulunulmuştur.

1- Teşhis ve düzenli kontrol sürecinde Çocuk Psikiyatristine çocuğunuzun duygu ve davranış sorunları hakkında dikkatli, doğru ve detaylı bilgi sunmak:

- * Çocuğunuzun duygu ve davranış sorunlarını uzmana ilettiğiniz esnada çocuğunuz söylenilenleri anlıyorsa ve çocuğunuz yanınızda ise çocuğunuzun dinleyip dinlemediğini kontrol edin eğer dinliyorsa dış ortama alınmasını, bir etkinlikle veya herhangi bir şeyle meşgul olmasını iş birliği uzmanınızdan talep edin.
- * Çocuğunuzun duygu ve davranış sorunlarını iletirken sorunları olduğundan hafife almadığınızdan veya olduğundan fazlasını aktarmadığınızdan emin olun. Kişisel yorumlarınız yerine ve ikinci kişilerden duyduklarınız yerine sadece birlikte etkileşim hâlindeyken gözlemlerinizi anlatın.
- * Çocuğunuzun duygu ve davranış sorunlarını iletirken sorunların ne olduğunu davranış olarak ifade edin. Örneğin çocuğunuz yoğun olarak içine kapanık ise "Yemeği yalnız yemeyi tercih ediyor." gibi davranış örneklerine yer verin.
- * Çocuğunuzun duygu ve davranış sorunlarını iletirken duygusal veya davranışsal sorunların hangi ortamlarda, hangi zaman diliminde, kimlerin varlığında iken ortaya çıktığını, sorunların ortaya çıktığı esnada ne olduğunu, sonrasında kimlerin (kendiniz dâhil) nasıl tepki verdiğini detaylı biçimde sunun.

2- Teşhis ve düzenli kontrol sürecinde çocuk psikiyatristi ile iletişimde olumlu ve yapıcı bir dil kullanmak ve eğitimciler ile uzman arasında iletişimi sağlamak:

- * Uzmanın tedavi planına katılmayabilirsiniz veya uygun bulmayabilirsiniz. Ancak uzmanın tedavi planı hakkında uzmanı yargılayıcı veya eleştiren bir dil kullanmak yerine uzmanın neden ilgili tedavi planını önerdiğini sorular sorarak anlamaya çalışın.
- * Uzman, okul rehberlik servisi ve okul öğretmenlerinden bir gözlem raporu biçiminde yazılı bilgilendirme talep ettiğinde eğitimciler ile uzman arasında köprü görevi görürken uzman, bir tedavi planı önermeden önce eğitimcilere uzmanın yorumlarını veya düşüncelerini aktarmamaya özen gösterin. Eğitimcilere gözlem raporu talebini ulaştırma, eğitimcilerden gözlem raporlarını alma ve uzmana ulaştırma sürecini geciktirmeyin.

Eğitim Uzmanı ile İş Birliği Süreci

Çocuğunuzun duyu ve davranış sorunlarının gelişim ve öğrenme üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek ve desteklemek için eğitimcilerle bilgi gereksinimi ve destek gereksiniminizi karşılamak için iş birliği yapmalısınız. Uzmanlar ve öğretmenler gereksinimlerinizi fark edebilmeli ve bu gereksinimlerinizi net olarak tanımlayabilmelidirler. Çünkü, gereksinimlərinizin belirlenmesi, size sağlanacak hizmetlerin türü, içeriği, yöntemi ve niteliği açısından çok önemlidir (4). İş birliği sürecinde bilgi alışverişi sürecinde rollerinize ilişkin aşağıda önerilerde bulunulmuştur.

1- Eğitimcilerle görüşmeler yürütürken yeterli zaman ayırın: Eğitimcilerle görüşme talebiniz olduğunda okul yöneticisi, okul rehber öğretmeni, öğretmeni ile görüşme öncesinde randevu almaya özen gösterin. Görüşme amacınızı açık bir ifadeyle iletin. Görüşmenizi günlük işlerinizin arasına sıkıştırmak yerine günlük rutinlerinizden birine dönüştürerek görüşmek için yeterli zaman ayırın. Okul tarafından toplantıya davet edildiğinizde toplantının amacını anlatın ve toplantı zamanı okulda olmaya özen gösterin.

2- Eğitimcilerin rolleri ve görevlerinin farkında olun: Eğitimcilerin sadece çocuğunuzun düşük başarılı olması, duyu ve davranış sorunlarına sahip olması gibi konularda size bilgi aktarma görevi olmadığını, tam tersine sorunlar için çözüm üretmek, çocuğunuzun eğitimine aktif katılmanız için iş birliği yapma görevinin de olduğunun farkında olun.

3- Çocuğunuzun eğitimine ilişkin olumlu tutum geliştirmek için çaba harcayın: Çocuğunuzun eğitimine aktif katılma sorumluluğunuz olduğunu, çocuğunuzun eğitim sürecinin bağımsız yaşam becerilerine sahip olması için oldukça önemli olduğunu göz önünde bulundurun. Çocuk gelişimi ve çocukların öğrenmesini desteklemek için okul, üniversiteler veya uzmanlar tarafından verilen söyleşiler, konferanslar veya seminerlere katılmaya, bilgi birikiminizi artırmak için güncel dergiler veya kitap okumaya özen gösterin.

4- Görüşmelerinizde çocuğunuzun yetersizliğine odaklanmak veya onu diğer çocuklarla karşılaştırmak yerine kendi performans düzeyine ve ilerlemesine odaklanın: Çocuğunuzun "Kayıp çocuk, tembel, sorumsuz, farklı, sıra dışı, geride kalan, yeteneksiz" gibi sıfatlarla etiketlemeyin. Duygusal sorunları veya davranışsal sorunlarının yol açtığı öğrenme ve sosyal etkileşim sınırlılıklarına odaklanmak yerine gelecek başarısına ve mutlu bir birey olmasına odaklanmayı deneyin ve bu tutumunuzu sürdürün. Çocuğunuzun yeterliliklerine, güçlü yönlerine ve olumlu kişilik özelliklerine yoğunlaşın. Çocuğunuz, farklı özelliklere sahip olabilir. Akademik başarısını, sınıf arkadaşları, komşularınız, kardeşleriniz veya akrabalarınızın çocuklarıyla kıyaslamayın.

5- Eğitimcilerle çocuğunuz için beklentilerinizin uyumlu ve ortak olması için çaba gösterin: Eğitimcilerin çocuğunuzun akademik performansı, davranış özellikleri ve çocuğunuz için belirledikleri hedeflerine katılmayabilirsiniz. Eğitimcilerin değerlendirme sonuçlarına itiraz etme hakkınız vardır. Ancak eğitimcilere itiraz etmeden önce görüşlerini hangi değerlendirme sürecine bağlı olarak ortaya koyduklarını, sorular sorarak anlamaya gayret gösterin. Eğitimcilerin hedefleri ile sizin hedeflerinizin ortak olması için çaba gösterin.

6- Eğitimcilerle etkili ve olumlu iletişim kurun: Okulların rutin olarak düzenledikleri veli toplantılarına katılmak sorumluluklarınızdan biridir. Öğretmenlerle görüşmeden önce sormak istediğiniz soruları, aktarmak istediğiniz bilgileri önceden not alın. Bir sonraki görüşmeye kadar öğretmenin sizden taleplerini not alın ve bunları yerine getirmeye gayret edin. Öğretmen ile düzenli olarak bir iletişim defteri tutmayı deneyebilirsiniz. Özellikle ev ödevlerini tamamlama konusunda sorun yaşadığınızda öğretmenin iletişim başlatmasını beklemek yerine siz iletişim başlatmayı deneyin.

7- Okul çalışmalarına gönüllü destek olun: Sınıf gezileri, organizasyonları veya sınıfın yararlanabileceği bir köşe oluşturma, diğer ailelerle iletişim ağları oluşturma, meslek elemanı olan velilerin mesleklerini öğrencilere tanıtmaya gibi etkinlikler planlama ve uygulama konusunda öğretmenlere destek olabilirsiniz.

Tablo 1.4. İş Birliği Rolümü Uygun Sergiliyor muyum?

Yakın zamanda iş birliği ağınızda olan bir uzman veya eğitimci ile bilgi veya destek gereksiniminiz için iş birliği yaptıktan sonra aşağıda yer alan kontrol listesine yanıt vererek iş birliği sürecinizde uygun roller sergileme düzeyinizi değerlendirin.

İş birliği Rolü	Evet	Hayır
İş birliği öncesinde hangi soruları soracağımı ve hangi bilgileri aktaracağımı belirledim.		
Görüşmenin amacını anladım.		
Dikkatli bir şekilde bilgi aktardım, dinledim ve sorularımı sordum.		
Doğru bilgi verdim.		
Detaylı bilgi verdim.		
Etkili ve olumlu bir iletişimim oldu.		
Bir sonraki iş birliği için sorumluluklarımı not ettim.		
Bir sonraki iş birliğine hazırım, istekliyim ve rolümün farkındayım.		

ETKİNLİK 2: Destek Hizmetlerini Öğreniyorum

Etkinliğin Amacı: Çocuğunuzun gelişim ve öğrenmesini desteklemeniz, duygu ve davranış sorunlarını yönetmeniz için destek hizmetlerine ilişkin bilgi kazandırmaktır.

Neler Öğreneceğim?: Bu etkinliğin sonunda çocuğunuzun destek hizmetlerinden yararlanması için gerekli olan bilgi ve becerileri öğreneceğim.

Gerekli Materyaller: A4 boyutunda kâğıtlar, Tablo 2.1 ve Tablo 2.2

Ortam: Sessiz, kendinizi rahat hissettiğiniz bir ortamda (koltukta, masabaşında vb.) etkinliği gerçekleştirebilirsiniz.

Etkinliğe Başlayalım: Tablo 2.1’de yer alan bilgi notunu okuyunuz ve açıklamaları izleyerek etkinliği tamamlayınız. Tablo 2.2’de yer alan bilgi notunu ve açıklamaları izleyerek çocuğunuzun gereksinimlerine uygun olarak bilgi ve destek gereksinimlerinizi karşılamada destek hizmetinden yararlanma düzeyinize ilişkin kendinizi değerlendiriniz.

Başarımı Değerlendiriyorum: İş birliği sürecinde rolünüzü sergileme başarınıza ilişkin Tablo 2.2’de değerlendirme formunu doldurarak kendinizi değerlendiriniz.

Tablo 2.1. Destek Hizmeti Nedir?

Aşağıdaki bilgi notunu okuyunuz.

Destek Hizmetleri Nedir?

Çocuğunuzun duygu ve davranış sorunlarının çözümü için bilgi ve destek gereksinimlerinizin karşılanması için sunulan eğitsel desteklerdir. Eğitsel destekler, özel eğitim ve rehberlik hizmetleri olarak ikiye ayrılmaktadır.

Özel Eğitim Hizmetleri

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen, sistematik ve bir ekip tarafından sağlanan hizmetlerdir. Özel eğitim hizmetleri, kaynaştırma/bütünleştirme ortamlarında çocuğunuza, size ve öğretmenlere sağlanan destek, özel eğitim hizmetleri olarak adlandırılabilir.

Rehberlik Hizmetleri

Çocuğunuzun gelişim ve öğrenmesini desteklemek ve iş birliği yapmak için çocuğunuzun ve kendinizi tanımanız, bilgi ve destek gereksiniminizi karşılamamız ve eğitim sürecine aktif katılmamız için okul ile Rehberlik ve Araştırma Merkezleri tarafından sunulan danışmanlık hizmetleridir. Rehberlik hizmetleri, okul içerisinde aile görüşmeleri ve aile eğitimleri yoluyla, okul dışında aile eğitimi ve bilgilendirme süreçleri yoluyla sağlanabilir.

SORU

Çocuğunuzun eğitim süreçlerinde uzmanlarla nasıl iş birliği yapıyorsunuz?

Tablo 2.2. Çocuğumun Eğitimine Aktif Katılıyorum

Tablo 2.1'deki açıklamaları okuduktan sonra çocuğunuz için sunulan destek özel eğitim hizmetlerini planlamak için geliştirilen Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı'nı geliştirme, uygulama ve çıktılarını değerlendirmek için rollerinizi öğrenmek amacıyla aşağıda yer alan bilgi notunu okuyunuz.

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Nedir?

Rehberlik Araştırma Merkezlerinde Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu tarafından yürütülen ayrıntılı değerlendirme sürecinin sonunda öğrencinin özel eğitim desteğine gereksinim duyduğunun belirlenmesiyle il/ilçe özel eğitim kurulları tarafından nerede eğitim göreceğine karar verilir. Çocuğunuz için, bir eğitim kurumuna yerleştirildikten sonra okul tarafından organize edilen ve sizin de üyesi olduğunuz Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Geliştirme (BEP) birimi olarak adlandırılan bir ekip tarafından BEP hazırlanır, uygulanır ve sonuçları değerlendirilir.

- * BEP, her özel gereksinimi olan çocuk için ayrıntılı değerlendirme verilerine dayalı olarak sizin ve eğitim için iş birliği yapacağınız öğretmenler ve okul yöneticileri ile birlikte hazırlanan yazılı bir dokümandır.
- * Çocuğunuza kazandırılacak davranışların neler olduğu, bu davranışların nerede, nasıl, kimler tarafından, hangi yöntemlerle ve ne kadar sürede kazandırılacağına ilişkin hazırlanan programı içerir.
- * Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ile özel gereksinimli olarak belirlenen her çocuk için BEP hazırlanması yasal bir zorunluluktur.
- * BEP yoluyla sizin ve çocuğunuzun eğitimsel gereksinimleri yasal olarak güvence altına alınır.
- * Yılda bir kez hazırlanan Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı sizin de içinde bulunduğunuz bir ekip tarafından hazırlanır.
- * Bu ekip, BEP geliştirme öncesinde, sırasında ve sonrasında okulda yapılan toplantılar yoluyla çocuğunuza kazandırılacak davranışları belirler ve bu davranışlara ilişkin olarak sizin görüşlerinizi alır.

! DİKKAT

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği ile özel gereksinimli olarak belirlenen her çocuk için BEP hazırlanması yasal bir zorunluluktur.

Tablo 2.3. BEP Toplantısı Öncesi, Sırası ve Sonrasında Rollerimi Yerine Getirdim mi?

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Geliştirme Birimi üyesi olarak birim toplantısı öncesi, sırası ve sonrasında rollerinizi yerine getirdiğinize ilişkin aşağıda yer alan kontrol listesini doldurarak kendinizi değerlendiriniz.		
BEP Geliştirme Birimi Toplantısı Öncesi		
İş Birliği Roller	Evet	Hayır
Sınıf öğretmeni, okul öncesi öğretmeni ve okul rehber öğretmeni ile değerlendirme öncesi bilgilendirme toplantılarına katıldım.		
Çocuğumun özellikleri ve gereksinimleri hakkında bilgilendirildim.		
Çocuğum hakkında bilgileri dikkatli, doğru ve detaylı olarak paylaştım.		
Gerek olduğunda çocuğumun ve kendimin özel durumu hakkında bilgi verdim.		
Öğretmenlerle iş birliği ile çocuğumu değerlendirmeye hazırlarım.		
Sonraki BEP geliştirme sırası toplantısına hazırım.		
BEP Geliştirme Birimi Toplantısı Sırası		
Toplantı amacını ve özetini dinledim.		
Çocuğumun gelişimi ile ilgili görüşlerimi belirttim.		
Hazırlanan BEP ile ilgili görüşlerimi belirttim.		
Hazırlanan BEP'i onayladım.		
BEP'in uygulanmasıyla ilgili olarak evde çocuğuma nasıl destek olacağıma dair bilgi aldım.		
Çocuğumun gelişmeleri konusundaki bilgileri kimlerden ve nasıl alacağımı öğrendim.		
BEP Geliştirme Birimi Toplantısı Sonrası		
BEP uygulanırken gerekli bilgileri aldım.		
Gerek duyduğumda toplantı talep ettim ve toplantıya katıldım.		
Çocuğumun gelişimi (ilerlemesi) ile ilgili görüş ve önerilerimi sundum.		
Ev ödevlerinin tamamlanmasında gerekli desteği sağladım.		
Gerektiğinde, ilgili hizmetler konusunda, okul ile iş birliği yaptım.		

Neler Öğrendik?

- İş birliği sürecini, iş birliği yapabileceğimiz uzmanları ve bu uzmanların rollerini,
- Neden iş birliği yapmamız gerektiğini,
- Uzmanlarla nasıl iş birliği yapabileceğimizi,
- Destek hizmetlerini,
- Çocuğumuzun eğitimine nasıl aktif katılabileceğimizi öğrendik.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Kargın, T. (2007). Eğitsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş Eğitim Programı hazırlama süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(01), 1-15.
2. Milli Eğitim Bakanlığı (2000). *Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
3. Milli Eğitim Bakanlığı (2021). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*.
4. Sucuoğlu, B. ve Kargın, T. (2006). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları*. Morpa Yayınları.